

Evolució i tendències de les llars, les famílies i les persones a la ciutat de Barcelona

REGIDORS I REGIDORES PONENTS DE LA COMISSIÓ DE CULTURA, EDUCACIÓ I BENESTAR SOCIAL DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA

Pere Alcober, president i regidor ponent d'Esports
Ricard Gomà, vicepresident i regidor ponent de Benestar Social
Montserrat Ballarín, regidora ponent d'Educació
Ignasi Fina, regidor ponent de Salut Pública
Xavier Florensa, regidor ponent de Joventut
Carles Martí, regidor ponent de Cultura
Pilar Vallugera, regidora ponent de Dona i Drets Civils

Sector de Serveis Personals de l'Ajuntament de Barcelona
M. Glòria Figuerola, gerent

EQUIP DE TREBALL DE L'ESTUDI

Direcció, execució i redacció
Dra. Cristina López Villanueva, Universitat de Barcelona, Facultat de Ciències Econòmiques i Empresarials

Coordinació tècnica
Carmina Català, Direcció de Serveis de Gestió de Benestar Social

Edició
Ajuntament de Barcelona. Sector de Serveis Personals

Coordinació de l'edició
Observatori Social Barcelona. Departament de Recerca i Coneixement

Assessorament lingüístic
Rosa Chico

Disseny gràfic i maquetació
Jordi Salvany

Impressió
Estudi 6, S.L. Arts Gràfiques
Dipòsit legal: B40213-2006

1a edició: novembre de 2006
Tiratge: 1.000 exemplars

La família ha anat evolucionant amb el temps i, rere d'aquesta evolució, ha canviat la societat. Ha canviat la manera que tenim de viure en comú. I al capdavant ha canviat també la ciutat, que és el marc on s'acullen i es troben totes les formes de família que avui coexisteixen.

La pluralitat de famílies, que de cap manera no han esborrat la família tradicional, ens ha enriquit. Avui les persones es poden plantejar camins diferents per viure l'experiència fonamental de l'afecte. Això ens fa més lliures.

Aquest estudi planteja la diversitat del concepte "família" a Barcelona. Ens aporta dades i reflexions molt útils per comprendre l'abast d'aquest fenomen i les noves necessitats que es plantegen en el camp dels serveis i el suport a les persones.

I és un estudi útil també per als lectors i lectores inquiets, encuriosits, solidaris i oberts a les transformacions socials del segle XXI.

JORDI HEREU

Alcalde de Barcelona

De la família a les famílies

Els canvis en les estructures i les relacions familiars dibuixen una dimensió rellevant de la transformació, en termes de vida quotidiana, que experimenta avui la nostra societat. A Barcelona aquests canvis es presenten amb intensitat i dinamisme, i simultàniament generen potencialitats i necessitats emergents, a les quals cal donar resposta des dels valors i les polítiques públiques. Perquè estem convençuts que les famílies, en plural, conformen un dels millors actius socials de la ciutat: constitueixen els espais bàsics d'articulació de la vida quotidiana, de reciprocitat i de desenvolupament personal.

L'estudi que aquí es presenta mostra com en el decurs de l'última dècada s'ha desplegat a Barcelona una àmplia diversificació en l'estructura de les llars i en les formes de convivència. La família nuclear tradicional, formada per un matrimoni heterosexual amb fills i filles, ha perdut presència relativa de forma accelerada. Avui aquest tipus de família se situa per sota del 30% de les llars barcelonines. Al seu costat proliferen llars unipersonals, famílies monoparentals, parelles de fet, nuclis familiars reconstituïts, unions homosexuals i llars compartides. En síntesi, la nostra ciutat es troba de ple en el marc de complexitat familiar que caracteritza gairebé totes les grans ciutats europees.

En l'àmbit local no disposem de totes les claus de resposta davant les necessitats socials emergents de les famílies actuals. Però estem convençuts, també, que des de l'Ajuntament estem fent aportacions molt positives en aquesta direcció. Així, treballem per esmenar la càrrega cuidadora de les dones, la fragilitat de l'acollida o del reagrupament familiar, l'acumulació de riscos d'exclusió en la monomarentalitat jove, les mancances de socialització en etapes clau (0-3 anys, adolescència), les violències intrafamiliars, o el desvincle afectiu no desitjat que es transforma en aïllament.

El futur de les polítiques municipals passa per apostes de consolidació, revisió, enfortiment i ampliació de la xarxa de serveis en totes les vessants relacionades amb les famílies: educativa, d'emancipació juvenil, de gènere i conciliació, d'atenció social i de cura, d'interculturalitat. Refermem, doncs, el nostre compromís amb l'horitzó d'una Barcelona on *totes* les persones puguin tirar endavant —en peu d'igualtat i dignament— *qualsevol* modalitat de família o convivència lliurement desitjada, vertebrades sempre per relacions humanes de qualitat.

RICARD GOMÀ

Regidor de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona

Índex

1. Introducció	9
1.1 Presentació	9
1.2 Aspectes metodològics i fonts	9
1.2.1 Terminologia: famílies, llars i nuclis, i relacions de parentiu	10
1.2.2 Les propostes de classificació de les famílies, les llars i els nuclis	11
1.2.3 Les fonts	14
2. Evolució de les dinàmiques demogràfiques i les estructures familiars en el context europeu: la segona transició demogràfica. Especificitats de la regió mediterrània	15
2.1 Transformacions de la dinàmica demogràfica mediterrània en el context europeu	15
2.1.1 La diversitat regional europea	15
2.1.2 Matrimoni, divorci i cohabitació	16
2.1.3 Fecunditat: baixa i tardana	16
2.1.4 Esperança de vida. Allargament de certs cicles vitals	18
2.1.5 Augment dels fluxos migratoris	18
2.2 Transformacions de les estructures de les llars: el calidoscopi familiar europeu	19
2.3 El model mediterrani. Un model adaptatiu propi	21
2.3.1 El constrenyiment legal	22
2.3.2 L'absència de polítiques familiars	22
2.3.3 El coixí familiar i l'emergència de la generació frontissa	23
3. Evolució de les dinàmiques demogràfiques i les estructures familiars a la ciutat de Barcelona. Les llars i les persones	25
3.1 Evolució de la dinàmica demogràfica a la ciutat de Barcelona en el període 1981-2004	25
3.1.1 Evolució de la població barcelonina. El creixement natural i el migratori	25
3.1.2 Evolució de la nupcialitat	29
3.2 Evolució i canvis dels tipus de nuclis i de les llars a la ciutat de Barcelona en el període 1991-2001	32
3.2.1 Evolució del nombre de llars i persones. Més llars i menys persones	32
3.2.2 Evolució i distribució de les llars i les persones segons el tipus de nucli	36
3.2.3 Formes de residència i cursos de vida familiar	41
3.2.4 Les llars i les persones	45
3.2.5 Altres característiques de les persones a les llars: activitat, ocupació i nivell d'instrucció	63
4 Les llars i les persones als districtes de Barcelona	66
4.1 Creixement de les llars i diversitat territorial	66
4.2 El nombre de persones a les llars	66
4.3 Les llars unipersonals	67
4.4 Les llars sense nucli	68
4.5 Les parelles sense fills	68
4.6 Les parelles amb fills	68
4.7 Les llars monoparentals	68
4.8 Les llars extenses i les llars múltiples	69
5 Conclusions	74
Bibliografia	83
Índex de figures, gràfics, taules i mapes	85

1. Introducció

1.1 Presentació

El treball *Evolució i tendències de les llars, les famílies i les persones a la ciutat de Barcelona* forma part d'una recerca més àmplia, *Evolucions i tendències de les llars, les famílies i les persones a la ciutat de Barcelona i en el context europeu. Algunes perspectives de les polítiques de suport a les famílies*, que es va desenvolupar com a marc per contextualitzar el Programa municipal per a les famílies per encàrrec de la Direcció de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.

El treball que ara es presenta és una part d'aquell estudi i té la finalitat de presentar les dinàmiques i les estructures familiars així com les característiques de les persones que viuen a les llars a la ciutat de Barcelona, i emmarcar la seva evolució en el marc mediterrani i europeu.

Els objectius del treball es concreten en els punts següents:

- Contextualitzar les estructures i les dinàmiques familiars de la ciutat de Barcelona en el marc mediterrani i europeu.
- Presentar les dinàmiques i tendències demogràfiques de la ciutat de Barcelona.
- Analitzar les estructures familiars i els tipus de nucli a la ciutat de Barcelona i els seus districtes.
- Aproximar-se a les característiques sociodemogràfiques bàsiques de les persones que viuen a les llars de Barcelona.

El treball consta de tres parts:

- Una primera part en la qual es du a terme un diagnòstic de l'evolució dels fluxos demogràfics que condueixen a la formació i la dissolució de les llars. En aquesta primera part es contextualitzen els canvis demogràfics de Barcelona en el marc europeu.
- Una segona part on s'efectua una radiografia de les llars de Barcelona i les persones que hi viuen a partir d'una explotació específica del cens de 2001 en comparació amb el de l'any 1991. Es fa una descripció de les llars a la ciutat i s'analitzen les característiques de les persones que viuen en cadascun dels tipus d'unitat residencial segons el sexe, l'edat i l'estat civil, i en alguns casos la nacionalitat, i es dedica un apartat específic a les llars de les persones estrangeres.
- Una tercera part presenta breument la distribució de les llars als districtes.

1.2 Aspectes metodològics i fonts

Per fer un diagnòstic de les famílies a la ciutat de Barcelona s'ha cercat una font exhaustiva i una definició operativa.

S'ha treballat amb el cens de població de 2001 i s'ha comparat amb el de l'any 1991, dels quals s'han sol·licitat explotacions específiques a l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat). S'ha utilitzat el cens perquè és la font sociodemogràfica més completa, exhaustiva i universal per a la població espanyola malgrat que es renovi cada deu anys i que les dades més actuals siguin les corresponents a 2001.

Per aproximar-se a les famílies s'ha recorregut a una definició més operativa de la llar que fa referència al conjunt de persones que viuen en un mateix habitatge, tant si mantenen o no relacions de parentiu.

La informació sobre llars i famílies és relativament nova a les estadístiques espanyoles. S'ha recollit en quatre ocasions, que es corresponen amb les darreres operacions censals (1970, 1981, 1991 i 2001).

1.2.1 Terminologia: famílies, llars i nuclis, i relacions de parentiu

Un aclariment clau és la diferenciació entre els conceptes de llar i família. Les llars són unitats de convivència i residència que poden estar integrades per membres d'una mateixa família o no. En canvi, les persones que formen part d'una família no sempre conviuen sota el mateix sostre. Així, mentre que l'habitatge és l'element que defineix la llar, són les relacions de parentiu (aliança, filiació o afinitat) les que defineixen la família.

Segons el cens de 2001, una família es defineix com “el grupo de personas que, residiendo en la misma vivienda familiar (por tanto formando parte de un hogar), están vinculadas por lazos de parentesco, ya sean de sangre o políticos, e independientemente de su grado” (INE, 2004: 24).¹

Aquesta és una definició poc operativa en l'àmbit estadístic i requeriria algunes limitacions, com per exemple, on comença i on acaba la relació de parentiu.

El censos actuals utilitzen el concepte llar, que en el cas de l'Estat espanyol no s'introdueix fins a 1991. Per al cens de població de 2001, una llar es defineix com el conjunt de persones —una o més— que resideixen habitualment al mateix habitatge.

Les diferències entre llar i família resulten evidents: mentre que els membres d'una família han d'estar emparentats, els membres que conformen una llar no necessàriament ho han d'estar. D'altra banda, mentre que les famílies han de ser de dues persones o més (perquè hi hagi un vincle de parentiu), les llars poden estar conformades per una sola persona.

La llar, a efectes censals, es defineix físicament per l'habitatge. Les dades sobre llars i famílies corresponen a la població registrada en habitatges privats, per tant, no inclou les persones residents en establiments col·lectius o altres tipus d'allotjament.

Com a unitat jeràrquica intermèdia entre l'habitant i la família hi ha el nucli familiar. Aquest terme correspon a una concepció restringida de la família, limitada als vincles de parentiu més estrets (la filiació i/o l'aliança). Hi ha quatre tipus de nucli familiar:

- Parella sense fills
- Parella amb un fill o més no aparellat
- Mare amb un fill o més no aparellat
- Pare amb un fill o més no aparellat

Els censos de 1991 i 2001 consideren que per formar un nucli els fills no han d'estar aparellats i no han de tenir fills (no s'exigeix, en canvi, dependència econòmica; només ha de residir a la llar familiar).² Per determinar les relacions de parentiu en el si d'una llar o família es pren com a referent la persona principal o persona 1 (en els censos de 1981 i 1970, cap de família; en el cens de 1991, persona principal, i en el cens de 2001, persona 1); a partir d'ella es reconstrueixen les relacions i s'elaboren les diferents tipologies de llar.

La definició de persona principal de la llar era força ambigua: “se considera persona principal del hogar aquella a quien los miembros del hogar reconocen esa cualidad. Es la que figura en primer lugar en el cuestionario censal”(INE, 1994: 32).³ D'aquesta manera, un mateix tipus d'estructura podia estar registrada de diferents maneres segons qui es prengués com a referent.

El cens de 2001 canvia el criteri de persona principal pel concepte de persona 1, que es refereix a la persona enumerada en primer lloc al full censal. La relació amb la persona 1 determina les relacions de parentiu a l'interior d'una llar que donen compte de com s'organitza la convivència en el si d'una unitat domèstica. Les persones poden estar emparentades o no. Les relacions de parentiu amb la persona en el cens de 2001 són les que consten a continuació:

- Cònjuge o parella
- Fill o filla; gendre o jove
- Germà o germana; cunyat o cunyada
- Pare o mare o sogre o sogra
- Altre parent
- No emparentat

1. INE (2004). *Metodología del censo 2001*. Al llarg de la història dels censos han existit diferents matisos en la definició de llar i família, concretament al cens de 1991 s'exigia que la família compartís despeses comunes.

2. Per a la determinació dels nuclis la relació pare/mare-fill sempre tindrà preferència sobre la relació fill-pare, així, si un fill solter i no emparellat és alhora pare d'un fill solter i no emparellat ambdós formaran nuclis (en aquest cas monoparental). D'altra banda, la relació de matrimoni o parella sempre tindrà preferència sobre la relació pare/mare-fill.

3. INE (1994). *Censo de población y viviendas 1991. Metodología. Características de la población que vive en Hogares. Resultados autonómicos y provinciales*. Catalunya. Tomo V. Madrid. Instituto Nacional de Estadística.

1.2.2 Les propostes de classificació de les famílies, les llars i els nuclis

En els estudis transversals, les tipologies de les estructures familiars poden variar en funció de les dades disponibles, de les definicions i els conceptes utilitzats, i, sobretot, del criteri a partir del qual es pot organitzar la classificació.

L'Institut Nacional d'Estadística Espanyol (INE), en el cens de 2001, fa servir criteris i classificacions diferents: d'una banda organitza la informació segons el tipus i el nombre de família, la llar i el nucli, i de l'altra classifica l'estructura de la llar segons les edats i els sexe de les persones que hi resideixen.

En el primer cas, classifica les llars en famílies sense altres persones i famílies amb altres persones segons la relació de parentiu. Té en compte les llars sense nucli (tant les unipersonals com les llars multipersonals que no formen família) i les llars nuclears simples (figura 1).

En el segon cas, l'INE classifica les llars segons estructures en la distribució següent (figura 2).

L'Institut d'Estadística de Catalunya fa servir una classificació a partir del nombre de famílies; d'aquesta manera fa la diferenciació entre les llars familiars i les no familiars. Les llars no familiars són les unipersonals i les que estan formades per més d'una persona sense relació de parentiu. Les llars familiars poden contenir una família o diverses. Les llars unifamiliars estan formades per cap, un o més nuclis. Els nuclis es formen a partir de les parelles amb o sense fills i els pares o les mares amb fills (figura 3).

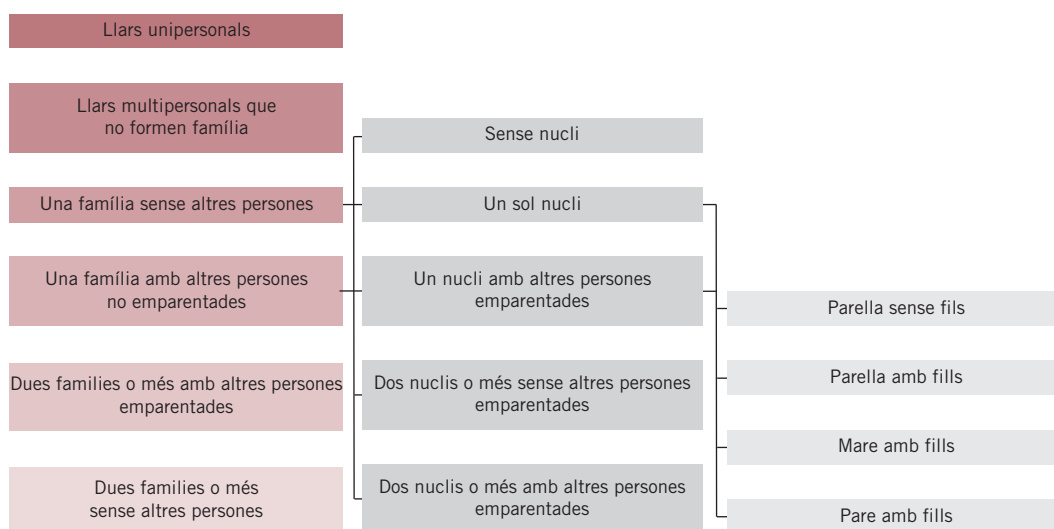
Aquesta classificació té un parell d'inconvenients: d'una banda, que les llars sense nucli estan repartides en dues categories diferents, les llars no familiars i les llars familiars sense nucli, i d'altra banda, que s'agreguen els nuclis simples i els nuclis extensos.

Al llarg d'aquest treball s'ha utilitzat com a criteri de classificació la tipologia proposada per Hammel i Laslett,⁴ que classifica les llars atenent al tipus de nucli familiar i a la presència o l'absència d'altres persones (figura 4).

La classificació proposa cinc tipus de llar i quatre tipus de nucli, que combinats donen lloc a tretze categories. Entre els tipus de llar cal distingir les unipersonals, les sense nucli, les nuclears simples, les nuclears extenses i les múltiples.

4. HAMMEL I LASLETT, (1974). "Comparing household structure over time and between cultures" a *Comparative Studies in Society and History*, núm. 13, p. 73-109.

Figura 1. Classificació de les llars segons el tipus de famílies (INE)

Font: elaboració pròpia a partir de l'INE.

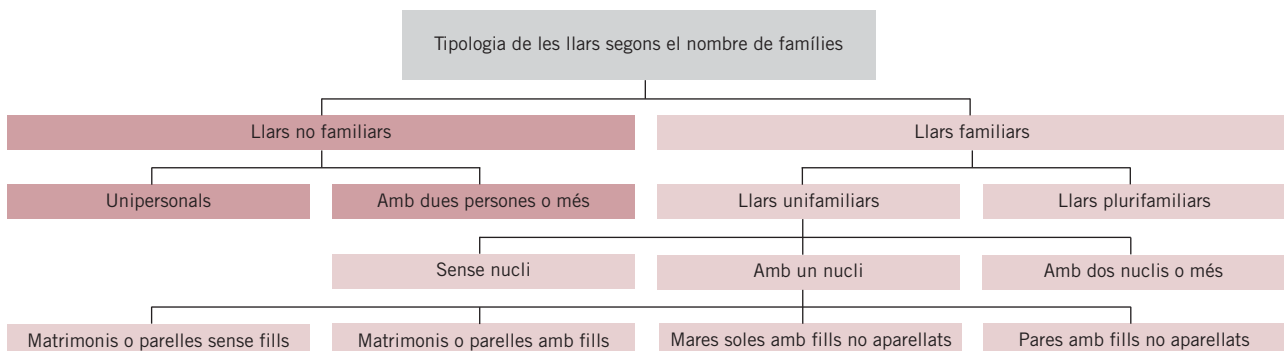
- Les llars unipersonals són les formades per una sola persona.
 - Les llars sense nucli es conformen a partir de dues persones o més, amb relació de parentiu o sense però que no formen nucli familiar (filiació i/o aliança).
 - Les llars nuclears simples o uninuclears estan formades per la presència d'un nucli estricte en absència d'altres persones.
 - Les llars extenses estan formades per un nucli familiar amb altres persones emparentades o no.
 - Les llars múltiples o plurinuclears es conformen a partir de dos nuclis o més .
- Els quatre tipus de nuclis proposats són:
- Les parelles amb fills
 - Les parelles sense fills
 - Els pares amb fills
 - Les mares amb fills

Figura 2. Classificació de les llars segons la seva estructura (INE)

Una dona de 16 a 64 anys
Un home de 16 a 64 anys
Una dona de 65 anys i més
Un home de 65 anys i més
Una dona adulta amb un menor o més
Un home adult amb un menor o més
Dos adults de 16 a 64 anys sense menors
Dos adults, almenys un de 65 anys, sense menors
Dos adults i un menor
Dos adults i dos menors
Dos adults i tres menors
Dos adults de 35 anys o més, un de 16 a 34 anys i un menor
Dos adults de 35 anys o més, un de 16 a 34 anys i dos menors
Tres adults sense menors
Dos adults de 35 anys o més, dos de 16 a 34 anys sense menors
Dos adults de 35 anys o més, dos de 16 a 34 anys i un menor
Dos adults de 35 anys o més, dos de 16 a 34 anys i dos menors o més
Quatre adults amb menors o sense
Cinc adults o més amb menors o sense

Font: elaboració pròpia a partir de l'INE.

Figura 3. Classificació de les llars segons el nombre de famílies (Idescat)

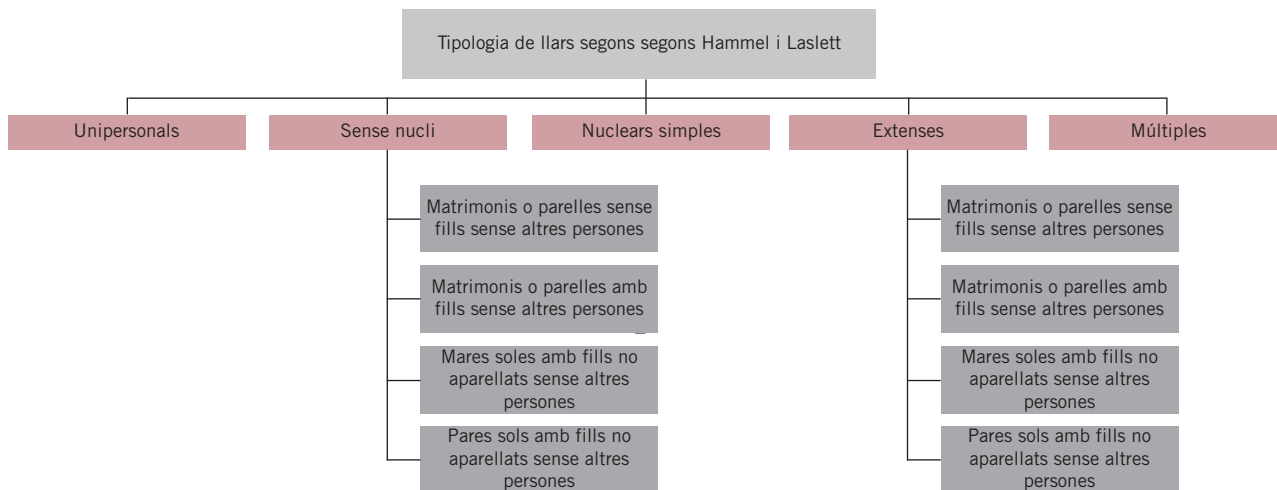

Font: elaboració pròpia a partir de la classificació de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

S'utilitza aquest criteri de classificació de llars en la recerca perquè és el més senzill pel que fa al nombre de categories; no fa cap classificació doble i la distinció que aporta entre les llars simples i les extenses permet fer una anàlisi més exhaustiva de les formes de convivència.

Un altre dels motius per utilitzar aquest tipus de classificació és que aporta el criteri operatiu més similar a la classificació de llars que fan servir habitualment els professionals dels serveis socials.

Figura 4. Classificació de les llars segons la proposta de Hammel i Laslett

Font: elaboració pròpia a partir de Hammel i Laslett.

Figura 5. Equivalència entre la classificació de llars utilitzada habitualment pels professionals de serveis socials i la classificació de llars proposada en aquest treball a partir de les fonts censals⁵

Classificació dels serveis socials	Proposta de classificació
Persona sola amb família Persona que viu sola al domicili i hi ha família de contacte	Llar unipersonal
Persona sola sense família Persona que viu sola al domicili i no hi ha família de contacte	Llar unipersonal
Monoparental Pare o mare amb fills	Llar monoparental Pare o mare amb fills
Nuclear/parella Parella amb fills o no	Parella amb fills Parella sense fills
Extensa Nucli familiar amb més persones amb relació familiar	Llar extensa Nucli amb alguna persona més
Multifamília Diverses famílies al mateix domicili	Llar múltiple Dos o més nuclis
Grup de convivència comú Persones que viuen al mateix domicili sense relació de consanguinitat	Llar sense nucli Persones que viuen a la mateixa llar sense formar nucli (familiars o no)
Família reconstituïda Parella amb fills d'unions anteriors o propis	(el cens no permet arribar aquesta informació)

Font: elaboració pròpia.

5. La classificació de llars que es proposa parteix del nucli familiar que es defineix per aliança i/o filiació i aquest pot presentar quatre formes: parella amb fills, parella sense fills, pare amb fills i mare amb fills.

1.2.3 Les fonts

Les fonts de naturalesa sociodemogràfica que s'han consultat per desenvolupar el treball han estat les següents:

- Per contextualitzar l'evolució demogràfica d'Europa s'han utilitzat les dades del *Demographic Year Book* del Consell d'Europa.
- Per analitzar l'estructura de les llars a escala europea s'han utilitzat les estadístiques de població de l'Eurostat (l'oficina d'estadística de la Unió Europea).
- Per estudiar l'evolució demogràfica de la ciutat de Barcelona, Catalunya i Espanya s'han utilitzat dades el Moviment natural de la població (MNP).
- Per analitzar l'estructura i la composició de les llars de Barcelona, Catalunya i Espanya, s'han utilitzat dades provinents dels censos de 1981, 1991 i 2001.
- Per estudiar les característiques de les persones que viuen a les llars s'ha demanat una explotació específica per a 1991 i 2001 a l'Institut d'Estadística de Catalunya, que procedeixen dels censos dels anys esmentats.

2. Evolució de les dinàmiques demogràfiques i les estructures familiars en el context europeu: la segona transició demogràfica.

Especificitats de la regió mediterrània

2.1 Transformacions de la dinàmica demogràfica mediterrània en el context europeu

En aquest apartat es contextualitzen els canvis en la dinàmica demogràfica de les regions de l'Europa mediterrània, Catalunya i la ciutat de Barcelona en el marc de l'evolució europea.

Als països de l'Europa occidental, des de la segona meitat de la dècada dels anys seixanta del segle passat s'han produït unes transformacions tan intenses en l'evolució demogràfica que alguns autors (Van de Kaa, 1987⁶; Lesthaeghe, 1991⁷) parlen d'un nou ordre demogràfic, que anomenen "segona transició demogràfica".

Aquestes transformacions, percebudes com a ruptura, consisteixen en la caiguda i el retardament de la fecunditat i la nupcialitat; l'augment dels fills nascuts de mare no casada; l'aparició de noves formes de convivència alternatives a la institució matrimonial, i l'increment de les ruptures a partir dels divorcis i les separacions. En definitiva, es tracta d'uns canvis que tenen a veure amb la formació i la dissolució de les llars, així com en les maneres d'organitzar la convivència i, per tant, la residència. La segona transició demogràfica es defineix, doncs, com el marc de les transformacions familiars.

2.1.1 La diversitat regional europea

A continuació es presenta l'evolució d'alguns fenòmens demogràfics d'una selecció de països de la Unió Europea des de 1960. S'han escollit vuit països: Dinamarca i Finlàndia pel que fa al nord d'Europa; Regne Unit i França quant a l'Europa occidental; Hongria i Romania a l'Europa de l'est, i Itàlia i Espanya a l'Europa meridional.

Respecte a la nupcialitat, s'han representat les variables següents: les taxes brutes de nupcialitat (matrimonis per 1.000 habitants), l'edat mitjana de la dona en el primer matrimoni, i la taxa bruta de divorcis (divorcis per 1.000 habitants).

Respecte a la fecunditat, s'ha representat la taxa bruta de natalitat (naixements per 1.000 habitants), l'índex sintètic de fecunditat (nombre mitjà de fills per dona), la mitjana d'edat de la mare en el primer fill i la proporció de naixements de mare no casada sobre el total de naixements.

S'han tingut en compte els problemes que suposa la generalització en l'ús d'indicadors globals nacionals i el reduccionisme que això implica; en obviar singularitats de les subpoblacions es pot arribar a distingir quatre grans àrees:

- La primera regió, el nord d'Europa, on les taxes brutes de nupcialitat van ser les primeres a decaure alhora que tenien unes taxes elevades de divorci ja als anys seixanta, i avui són de les més elevades d'Europa. L'edat en la nupcialitat és elevada i no precedeix la maternitat. La natalitat i la fecunditat avui no són baixes, tot i que va ser on van començar a davallar quan a la resta d'Europa eren encara molt elevades. Destaca l'elevada proporció de fills de mare no casada.

- Una segona regió, la de l'Europa occidental, es caracteritza per unes taxes febles de natalitat (a excepció feta de França en els darrers anys) i nupcialitat, i unes proporcions elevades de fills fora del matrimoni.

6. VAN DE KAA, D. (1987). "The Second Demographic Transition" a *Population Bulletin*. Vol. 42, núm. 1. Population Reference Bureau. Washington.

7. LESTHAEGHE, R. (1991). "The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation". Ponència presentada al Simposi Internacional: Mutació del sistema de valors a les societats europees i magribines. Organitzat per l'Institut Català d'Estudis Mediterranis.

- Una tercera regió, l'est d'Europa, amb edats joves en el matrimoni i la maternitat (les més baixes d'Europa) malgrat que les taxes de nupcialitat i fecunditat no siguin gaire elevades.
- Finalment hi ha la regió del sud d'Europa, que es caracteritza per unes taxes baixes de fecunditat i divorci, baixes proporcions de fills de mare no casada i una elevada edat en la maternitat.

La tendència dels fenòmens demogràfics a la Unió Europea i a Espanya segueix les pautes següents respecte a la unió i la ruptura, la fecunditat, l'esperança de vida i els moviments migratoris.

2.1.2 Matrimoni, divorci i cohabitació

El matrimoni a poc a poc va perdent exclusivitat en l'itinerari de formació de la parella, malgrat que continuï essent dominant.

L'índex de primonupcialitat ha davallat i ha augmentat la mitjana d'edat en la formació de la parella. Així, la població europea en general, i la catalana en concret, es casa poc i tard. La cohabitació augmenta i el mosaic de situacions és variadíssim. S'incrementa la ruptura i un dels seus impactes és l'augment del nombre de *llars en transició*. Les separacions i els divorcis esdevenen la clau que explica la reversibilitat de les formes de convivència i la fractura d'un model unilineal. Si abans l'emancipació implicava matrimoni i el cicle de vida familiar tradicional es constituïa en les fases clàssiques de formació de la parella a través del matrimoni, el naixement i la criança dels fills, l'emancipació dels fills, constitució de llar de *niu buit*⁸ i, finalment, viduïtat, avui la ruptura introdueix "la marxa enrere". Es flexibilitzen els models de residència i de convivència i es constitueixen noves llars fora de l'esquema unívoc, apareixen les llars de persones solitàries com a forma residencial alternativa, les llars sense nucli, les llars monoparentals i les reconstituïdes.

La ruptura i la cohabitació són dues expressions del procés de desinstitucionalització⁹ familiar.

2.1.3 Fecunditat baixa i tardana

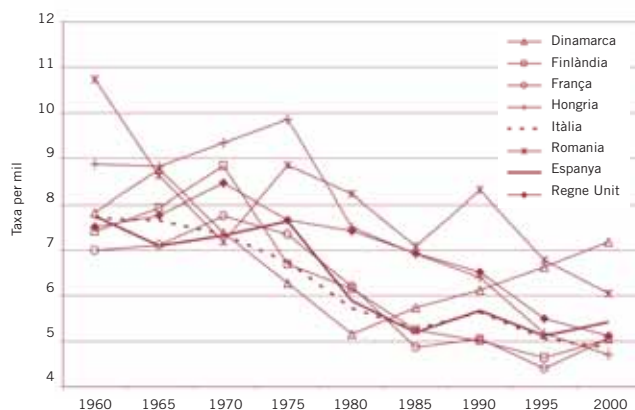
Les taxes de fecunditat tendeixen a davallar, i creix la proporció de dones que tenen fills després dels trenta anys. D'altra banda, i vinculat a la cohabitació o a la maternitat en solitari, augmenten els fills de mare no casada.

S'ha superat el *baby boom* imperant durant la dècada dels anys setanta i s'ha arribat al *baby bust*, o caiguda de la fecunditat, que tot i que s'ha arribat a recuperar en alguns països d'Europa no és el cas de la regió mediterrània, on sembla haver tocat fons. Sí que és cert que hi ha una recuperació pel que fa al nombre de naixements, però això no altera la pauta de fecunditat (nombre de fills per dona), que es continua mantenint baixa.

8. Manllevat de la terminologia anglosaxona, es tractaria de nuclis de parelles els fills de les quals ja han marxat de la residència d'origen.

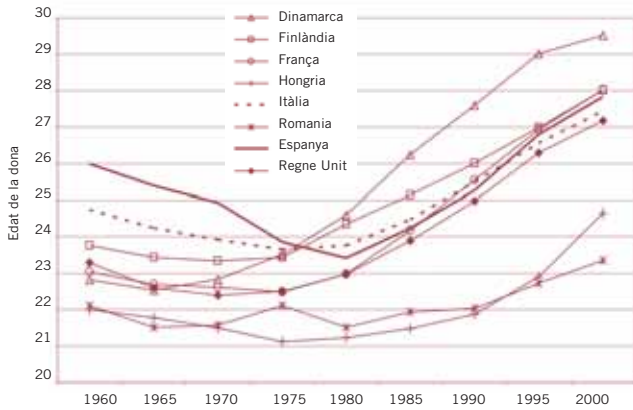
9. ROUSSEL, L. (1989). *La famille incertaine*. Paris. Ed. Odile Jacob.

Gràfic 1. Taxa bruta de nupcialitat. Alguns països d'Europa, 1960-2000

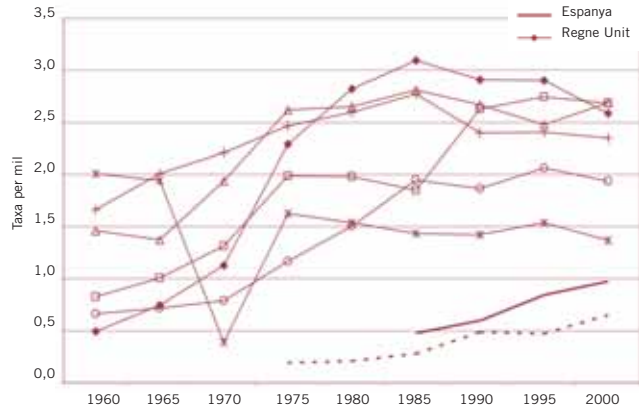
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consell d'Europa. *Demographic Yearbook*, 2003.

Gràfic 2. Edat de la dona en el primer matrimoni. Alguns països d'Europa, 1960-2000

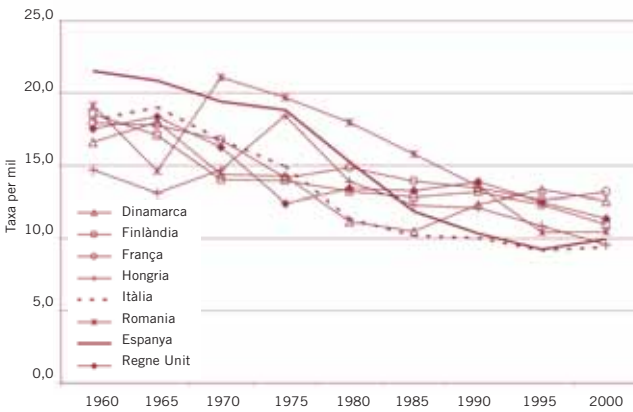
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consell d'Europa. Demographic Yearbook, 2003.

Gràfic 3. Taxa bruta de divorcis. Alguns països d'Europa, 1960-2000

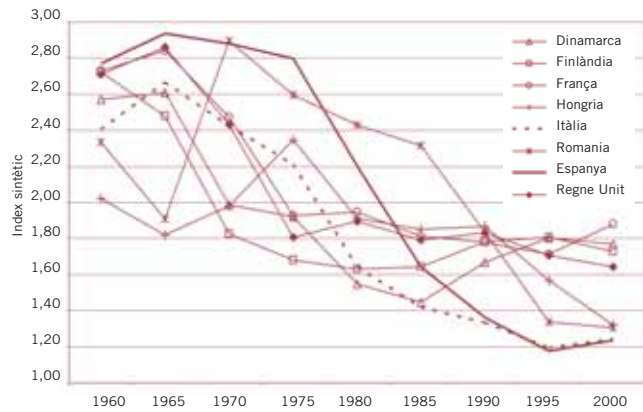
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consell d'Europa. Demographic Yearbook, 2003.

Gràfic 4. Taxa bruta de natalitat. Alguns països d'Europa, 1960-2000

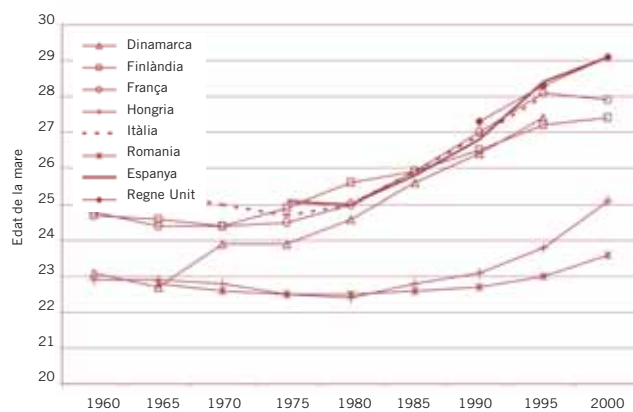
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consell d'Europa. Demographic Yearbook, 2003.

Gràfic 5. Índex sintètic de fecunditat. Alguns països d'Europa, 1960-2000

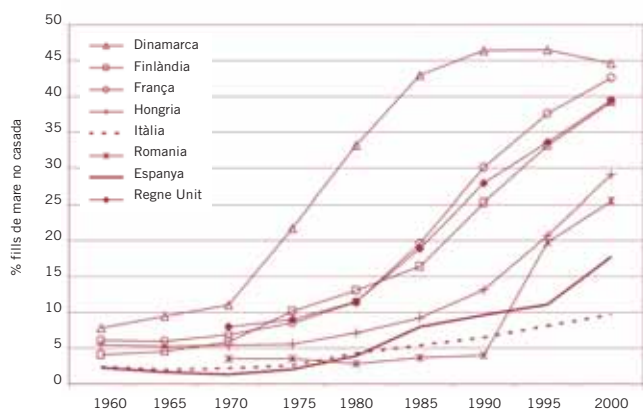
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consell d'Europa. Demographic Yearbook, 2003.

Gràfic 6. Edat de la dona al primer fill. Alguns països d'Europa, 1960-2000

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consell d'Europa. Demographic Yearbook, 2003.

Gràfic 7. Percentatge de fills de mare no casada. Alguns països d'Europa, 1960-2000

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Consell d'Europa. Demographic Yearbook, 2003.

El retardament de la maternitat (en els entorns mediterranis) obeeix, entre altres raons, a l'emancipació tardana dels joves, a una incorporació precària al món laboral i a un cost de l'habitatge no assumible. L'augment de valoració dels fills alhora que del cost que suposa la seva educació (no només cost econòmic sinó d'oportunitat) fa que es pensi molt en el fet de tenir-los.

Si els joves s'independitzen tard, formen parelles tard i tenen els fills tard, el seu període de vida fèrtil es veu sensiblement reduït. A més, com es tindrà ocasió de comentar més endavant, el període de vida fèrtil de les dones coincideix amb la seva màxima participació en el món laboral, això exigeix una reflexió necessària per orientar determinades polítiques de suport aplicades a les famílies.

2.1.4 Esperança de vida. Allargament de certs cicles vitals

El progressiu augment de l'expectativa de vida combinat amb un declivi de la fecunditat produeix un envelliment de la població que té una enorme transcendència sobre la composició i l'estructura de les llars. L'allargament de l'esperança de vida permet una coexistència superior de les generacions. D'una banda, els joves conviuen durant més temps a la llar familiar, mentre que les persones grans viuen durant més temps en llars independents.

Efectivament, als països del sud d'Europa, on la implementació de l'estat del benestar s'ha produït de manera tardana i incompleta, aquesta generació —en alguns casos ja apartada del mercat laboral— adquireix una especial rellevància ja que actua com a *expendedora de serveis*. Alguns l'hem anomenada “generació frontissa”,¹⁰ ja que entorn d'ella es poden articular fins a tres generacions diferents a les quals transfereixen ajudes i afectes: la generació dels néts, la dels fills i la dels mateixos pares que encara sobreviuen. D'altra banda, constitueixen una generació frontissa perquè esdevenen la generació de pas que ha fet possible el canvi d'una família complementària a una de més simètrica. Han afavorit les transformacions familiars, primer perquè han invertit en l'educació dels fills més ben formats de la història, i després perquè han pogut vetllar per la logística i la base material perquè aquest canvi s'hagi pogut donar.

2.1.5 Augment dels fluxos migratoris

Un dels fenòmens demogràfics més importants dels darrers temps, i menys tractat pels teòrics de la segona transició demogràfica, ha estat l'augment dels fluxos migratoris, especialment als països del sud d'Europa, que es singularitzen per un increment espectacular de migrants de nacionalitat estrangera però també per un augment de mobilitat residencial, concretament a les regions metropolitanes i sobretot a la de Barcelona.

El flux de població estrangera forma llars d'estructura diferent —si més no en un inici— que les de la població nacional. Aquest fet no té a veure amb la procedència, sinó amb el temps de residència al país receptor. Com més llarga sigui l'estada més familiars tendiran a ser a les seves llars, com més recent sigui l'arribada i més dura sigui la normativa d'estrangeria menys familiars seran les llars.

D'altra banda, els processos de mobilitat residencial determinen una certa especialització territorial pel que fa a les llars segons els tipus. Així, a les ciutats centrals, com és el cas de Barcelona, el drenatge de població cap a altres municipis de la regió metropolitana condueix a deixar de formar llars familiars a la ciutat compacta, aquestes es formen als municipis receptors.

10. LÓPEZ VILLANUEVA, C. (2002). *Transformacions de la família i les llars a Barcelona i la seva regió metropolitana. 1991-1996*. Tesis doctoral.

2.2 Transformacions de les estructures de les llars: el calidoscopi familiar europeu

L'evolució dels diferents fenòmens demogràfics afecta la manera de formar i dissoldre les llars, així com les formes d'organitzar la convivència; és per això que la segona transició demogràfica és, fonamentalment, una transició familiar.

Els canvis familiars han consistit en el pas d'una família moderna a unes famílies contemporànies. El model modern es correspondria amb l'ideal de família nuclear, es caracteritzaria per l'aparició de la família conjugal.

Les famílies contemporànies reben multitud d'accepcions i gairebé totes porten el prefix post-moderna (Meil Landwerlin, 1999),¹¹ postfamiliar (Beck-Gernsheim, 1998),¹² postpatriarcal (Flaquer, 1997),¹³ o postnuclear (Requena, 1990),¹⁴ i es refereixen a les noves formes d'organitzar la convivència que s'aparten del model rígid i unilineal del matrimoni amb fills. Tots aquests models s'inspiren en valors basats en l'individualisme i la privacitat. Ja s'ha acabat el cicle de vida familiar que començava amb l'emancipació a través del matrimoni, seguia amb el naixement i la criança dels fills, continuava amb l'emancipació d'aquests fins que, finalment, un dels cònjuges moria i d'aquesta manera es dissolia la llar.

Avui els itineraris són múltiples i reversibles. L'impacte de la ruptura i l'increment de les unions consensuats són expressió de la desinstitucionalització familiar i sorgeixen com a conseqüència del procés d'individualització a l'hora de construir la biografia individual.

Avui, la possibilitat i el reconeixement d'emancipar-se sense pagar el peatge del matrimoni, de viure en parella al marge de la institució matrimonial, d'unir-se dos homes o dues dones, de fer reversible una unió a partir de la separació i el divorci, de tenir fills fora del matrimoni, la incidència de les noves tecnologies biomèdiques aplicades a la reproducció humana que permeten tenir fills a aquelles persones que sense aquesta assistència no podrien fer-ho (dones sense parella o parelles homosexuals), la realitat de les adopcions internacionals, etc., fan canviar el panorama tradicional del matrimoni amb fills i fan aparèixer multitud de formes flexibles, plàstiques i canviants.

Una nupcialitat baixa i tardana, una cohabitació com a manera d'organitzar la vida en parella al marge de la institució matrimonial, i un augment de la ruptura fan créixer noves formes de convivència. És sobretot el creixement dels divorcis el que fa incrementar les formes de transició i contribueix a la presència cada cop més gran de llars monoparentals o de persones solitàries i de llars reconstituïdes.

Una fecunditat feble i ajornada fa minvar el nombre mitjà de persones a la llar, i un augment de l'esperança de vida contribueix a l'allargament de la durada d'alguns estadis del cicle vital. Cadascun d'aquests factors trenca la monolítica i unilineal evolució del cicle de vida familiar i incideix en una freqüència superior de transicions.

No és una tasca fàcil pretendre comparar l'evolució demogràfica i l'estructura familiar entre diferents països; els divergents criteris estadístics i les legislacions diverses contribueixen al fet que harmonitzar les dades europees sigui molt complex i que, concretament, les dades referents a les estructures familiars, una missió impossible. Tenint en compte aquesta limitació, es pot aventurar alguna comparació.

Europa es mostra com un mosaic pel que fa a les diferents estructures de les llars. Els fenòmens que s'acaben de descriure —tot i que es generalitzen arreu d'Europa— no afecten de la mateixa manera la composició i la dissolució de les llars de tots els països i, per tant, no deriven en els mateixos tipus de llars. Sembla que s'estableix una fractura entre els països de l'Europa septentrional i la meridional, juntament amb Irlanda.

Una primera qüestió que cal destacar és la reducció del nombre mitjà de persones a la llar. Un dels motius que hi contribueixen és la disminució de la fecunditat i, sobretot, l'augment de les llars de persones solitàries, tant per incidència del divorci com per l'augment de l'esperança de vida favorable a les dones que sobreviuen els seus cònjuges.

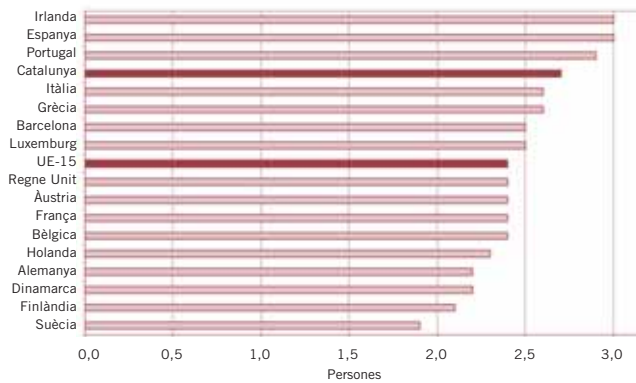
11. MEIL LANDWERLIN, G. (1999). *La postmodernización de la familia española*. Madrid. Ed. Acento.

12. BECK-GERNSHEIM (1998). *El normal caos del amor*. Barcelona. Ed. El Roure.

13. FLAQUER, L. (1997). *El destino de la familia*. Barcelona. Ed. Ariel.

14. REQUENA, M. (1990). "Hogares y familias en la España de los ochenta. El caso de la Comunidad de Madrid". *REIS*, núm. 51. Madrid, CIS, p.53-78.

Gràfic 8. Mitjana de persones a la llar. Europa, 2001

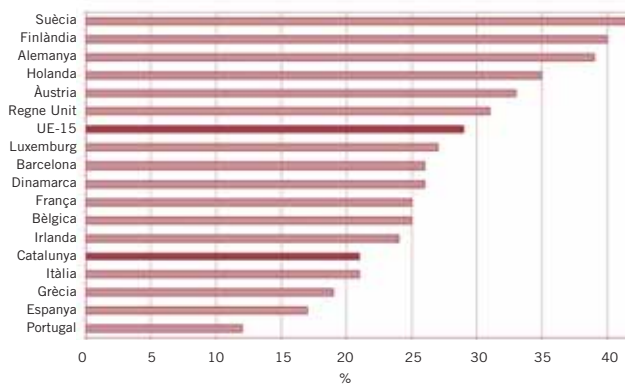
Font: Eurostat i INE, 2001.

Taula 1. Mitjana de persones a la llar. Europa, 1981-2001¹⁵

	1981	1991	2001
Bèlgica	2,7	2,6	2,4
Dinamarca	2,5	2,5	2,2
Alemanya	2,5	2,3	2,2
Grècia	3,2	3,0	2,6
Espanya	3,6	3,3	3,0
França	2,7	2,6	2,4
Irlanda	3,6	3,3	3,0
Itàlia	3,1	2,8	2,6
Luxemburg	2,8	2,6	2,5
Holanda	2,8	2,4	2,3
Àustria	-	2,5	2,4
Portugal	3,3	3,1	2,9
Finlàndia	-	2,4	2,1
Suècia	-	2,1	1,9
Regne Unit	2,8	2,5	2,4
UE-15	2,9	2,6	2,4
Catalunya	3,3	3,1	2,7
Barcelona	3,1	2,8	2,5

Font: Eurostat.

Gràfic 9. Distribució de les llars unipersonals. Europa, 2001

Font: Eurostat; cens de 2001.

Taula 2. Distribució de les llars segons el tipus. Europa, 2001¹⁶

	Una sola persona	Dos adults sense nens	Tres adults o més sense nens	Un progenitor amb menors dependents	Dos adults amb un menor dependent	Dos adults amb dos menors dependents	Dos adults amb tres o més menors dependents	Tres adults o més amb menors dependents
Bèlgica	25	30	9	3	8	13	6	5
Dinamarca	26	38	6	2	9	11	4	4
Alemanya	39	24	12	2	7	8	3	6
Grècia	19	26	17	2	9	15	2	8
Espanya	17	24	18	1	7	12	4	16
França	25	29	9	3	10	14	5	5
Irlanda	24	16	13	3	6	11	10	17
Itàlia	21	22	20	1	10	11	4	10
Luxemburg	27	30	13	1	9	9	4	6
Holanda	35	32	6	3	6	11	4	3
Àustria	33	22	12	3	8	10	3	10
Portugal	12	22	19	2	12	12	4	17
Finlàndia	40	25	6	2	8	9	5	3
Suècia	42	28	0	7	8	11	5	0
Regne Unit	31	32	8	5	7	9	4	5
UE-15	29	26	12	3	8	10	4	7

Font: Eurostat.

La dimensió mitjana de les llars europees era l'any 1981 de 2,9 persones, i l'any 2001 de 2,4. L'any 1991 només els països mediterranis (llevat d'Itàlia), juntament amb Irlanda, superaven les 3 persones per llar, i el 2001 només ho feien Espanya i Irlanda (segons aquesta font, les dades de la qual de vegades són estimacions). L'any 2001, Suècia no arriba a les dues persones per llar, i Finlàndia, Dinamarca i Holanda no arriben a superar les 2,2.

L'anàlisi de l'estructura de les llars a l'Europa dels quinze l'any 2001 permet constatar el predomini absolut de la monoresidencialitat: en un 29% de les llars resideix una sola persona, segueixen les llars de dues persones adultes sense menors a càrrec, fet que demostraria d'una banda la davallada de la fecunditat alhora que l'envelliment, amb un 26% del total. Les llars amb menors, agregades, representen un 32% del total, i d'aquestes les més representades són les llars de dos adults amb menors a càrrec.

La distribució dels tipus de llars segons els països que integren la Unió Europea, o en aquest cas l'Europa dels quinze no és gens homogènia i presenta grans contrastos.

Les llars unipersonals, per exemple, tenen una forta presència als països de l'Europa nord-occidental —superen el 40% del total a Suècia o a Finlàndia—, i són inferiors al 20% en el cas de l'arc mediterrani. Cal estudiar, però, el perfil de les persones que conformen aquests tipus de residència per determinar si l'augment s'ha degut a una opció més de residència al llarg del curs de vida o a una manera de viure lligada a l'envelliment.

A la cua hi ha els països mediterranis i Irlanda, de tradició catòlica. Portugal, Espanya i Grècia no superen el 20% de les llars monoresidencials.

Si seguim aquestes dades s'observa una fractura entre el nord i el sud (al qual afegim Irlanda): el nord protagonitzaria noves formes de conviure i residir, i en canvi el sud informaria de formes més tradicionals, tot i que, com s'acaba d'afirmar al paràgraf anterior, caldrà analitzar el perfil de les persones que viuen en cadascuna de les unitats residencials.

2.3 El model mediterrani, un model adaptatiu propi

En l'evolució dels principals fenòmens demogràfics s'observa una fractura entre l'Europa septentrional i la meridional: els canvis al nord es presenten sostinguts i dilatats en el temps, i al sud, accelerats i amb un retard d'uns vint anys respecte al nord.

Una de les característiques de l'evolució de la segona transició demogràfica als països mediterranis és que s'ha produït de manera tardana, però amb molta celeritat i intensitat. Els indicadors que aparentment tendeixen a convergir amb els seus homòlegs europeus no mostren la mateixa distribució en l'estructura de les llars.

En termes generals, alguns autors (Tapinos, 1999)¹⁷ afirmen que el model europeu tendirà a convergir i que el retard de Catalunya i la resta de països mediterranis s'explica a partir d'un ajustament del calendari. Potser en part, però l'evolució dels països mediterranis no s'explica únicament per un retard, sinó que respon a un sistema demogràfic adaptat a les condicions de crisi econòmica i de menor desenvolupament de l'estat del benestar, on la família ha tingut un paper molt important i indispensable en el canvi (Cabré, 2000)¹⁸. Possiblement les estructures familiars no reflecteixin les transformacions que sí que es desprenen de les relacions entre els seus membres.

El desenvolupament de la segona transició demogràfica a Espanya ha coincidit cronològicament amb el despertar cap a la democràcia, és a dir, amb el canvi polític d'una vella societat encotillada per una dictadura a un panorama que s'intenta imaginar lliure del constreïment franquista, tot i que es va desenvolupar en el marc d'una crisi econòmica. Així, la segona transició demogràfica s'ha donat en el context de la transició democràtica, i aquí rau la seva evolució singular.

L'evolució cap a les noves formes va estar marcada per un marc legal opressor, per un estat del benestar deficitari, al qual s'afegeix una certa desconfiança en les seves institucions per part de la població, i on la família ha exercit la cobertura necessària i ha assumit les funcions de xarxa de solidaritat. Aquests fets han contribuït de manera decisiva a una emancipació tardana dels joves, que lluny de poder experimentar noves formes de residència s'han vist confinats a la llar familiar a l'espera de millors condicions materials.

15. Les dades de l'Eurostat no coincideixen necessàriament amb les aportades pels censos dels diferents països, en alguns casos procedeixen d'estimacions.

16. Les categories de les llars són les que utilitza l'Eurostat per a les estadístiques de població i condicions de vida, i no són comparables amb la classificació segons els tipus de nucli.

17. TAPINOS, G. (1999): "Els reptes demogràfics: l'Europa mediterrània i els canvis demogràfics. Hi ha una especificitat pròpia dels països del sud?" a *L'Espai Mediterrani Il·latí*. Barcelona. Institut Català de la Mediterrània. p.111-214.

18. CABRÉ, A. (dir.) (2000). *Demografia: una cuestión de dos sexos y cuatro generaciones*. Centre d'Estudis Demogràfics.

Els factors que han marcat la particular evolució han estat, entre d'altres, tal com s'acaba d'esmentar: el constrenyiment legal, l'absència de polítiques de suport a les famílies, la importància de la institució familiar amb una composició de tall tradicional, amb una presència de dones que han participat poc en el mercat laboral formal i que han invertit la seva força de treball a procurar el benestar dels seus membres.

2.3.1 El constrenyiment legal

Els constrenyiments de la llei van influir en el fet que els canvis demogràfics es produïssin de manera tardana. En l'essencial, el marc jurídic de la família es va mantenir gairebé intacte fins a la dècada dels seixanta. Tant la creació de noves famílies com la preservació de les ja formades eren dos objectius que l'Estat havia de promoure. Les senyes d'identitat del marc jurídic familiar pivotaven sobre la desigualtat entre fills legítims i fills il·legítims, la penalització de l'anticoncepció i de l'adulteri, l'obstrucció del treball de la dona (el règim franquista va definir la maternitat com a principal deure de la dona vers la societat i l'Estat i, implícitament, considerava que el rol de la maternitat era incompatible amb altres rols), el foment de les famílies nombroses, l'exclusivitat del matrimoni religiós, la competència de l'Església per jutjar la separació i la nul·litat matrimonial, i la desigualtat efectiva de drets entre l'home i la dona.

Els canvis familiars, però, ja es van començar a produir a la dècada de 1960 i es van introduir, a poc a poc, gràcies al desenvolupament econòmic del moment, que comportà la concentració urbana, l'augment del sector industrial i de serveis, la difusió d'un cert benestar econòmic, l'increment de l'escolarització o el creixement del treball extradomèstic de la dona.

Durant les darreries del franquisme, al voltant de 1975, es van introduir una sèrie de mesures que maquillaven l'obsolet ordenament jurídic, però les profundes reformes polítiques no es van recollir fins a l'any 1978 en el text de la Constitució espanyola, i no es van materialitzar fins al 1981 amb la promulgació del nou Codi civil. Les principals reformes que incorporava la Constitució feien referència a la igualtat de drets entre els homes i les dones, a la nova concepció de filiació i la idea de ruptura matrimonial.

La importància d'aquest nou ordenament jurídic va ser cabdal a Espanya, ja que proposava un marc per a un model de família totalment diferent al propugnat per la ideologia franquista.

2.3.2 L'absència de polítiques familiars

Alguns dels països de l'Europa nord-occidental van dur a terme la seva segona transició demogràfica a mesura que es desenvolupava l'estat del benestar, amb unes polítiques socials que acompanyaven els canvis que s'estaven produint.

A Espanya no es van desenvolupar unes polítiques de suport a les famílies; segons Valiente,¹⁹ això ha estat una tònica comuna als països que han sofert una dictadura recent: aquests quan assoleixen la democràcia eviten promulgar qualsevol tipus de política que remeti, recordi i es fonamenti en el règim autoritari anterior.

D'altra banda, mentre que a les societats amb estat del benestar desenvolupat els ciutadans i ciutadanes adults poden fer valer els seus drets en tant que individus i no en tant que treballadors, a les societats mediterrànies les polítiques socials han tingut tradicionalment un baix nivell de desmercantilització,²⁰ que significa que els individus no han pogut gaudir de totes les prestacions socials si no han participat en el mercat laboral o no són membres d'una família, amb la qual cosa el nivell de desfamillarització de les polítiques socials mediterrànies i espanyoles és també baix.

És cert que en el cas d'Espanya i Catalunya a partir del darrer quinquenni s'ha obert una nova etapa en què se superaven els anys d'absència de polítiques de suport a les famílies. Aquesta nova orientació s'ha concretat en tres pilars bàsics: el juridiconormatiu, la previsió d'organismes específics en l'estructura organitzativa de les Administracions públiques, i les accions i mesures concretes.

- El nivell juridiconormatiu té una gran transcendència. Al final de l'època del govern del Partit Popular, però sobretot a l'inici de l'època del govern socialista, s'ha començat a generar una intensa

19. VALIENTE, C. (1995): "Rejecting the Past: Central Government and Family Policy in Post-Authoritarian Spain (1975-1994)". A HANTRAIS, L.; LETABLIER, M.T. (1995). *The family in Social Policy and Family Policy*. Ed. The Cross-National Research Group. European Research Centre. Loughborough University of Technology.

20. BRULLET, C.; FLAQUER L. (1999). "Política familiar a Catalunya: una primera aproximació". A NAVARRO, V. et al. *Les desigualtats socials a Catalunya*. Barcelona. Ed. Mediterrània, p. 75-191.

activitat legislativa en temes que afecten les famílies, com també s'ha donat a l'àmbit català. I no només s'han desenvolupat lleis que impliquen explícitament la protecció de les famílies, sinó que s'han reconegut situacions familiars que fins ara no tenien cap mena de validesa ni de reconeixement: les parelles de fet (homosexuals i heterosexuales), el matrimoni entre persones del mateix sexe, la nova llei del divorci, etc.

- La previsió d'organismes específics en l'estructura organitzativa de les Administracions públiques que explicita la voluntat política.
- El tercer pilar el constitueixen les mesures concretes de suport i ajuda a les famílies.

2.3.3 El coixí familiar i l'emergència de la generació frontissa²¹

La importància de la família, pròpia de l'Europa mediterrània, implica una confiança absoluta en la família, en les seves solidaritats intergeneracionals i sobretot una confiança en la dona com a proveïdora de serveis que assegura que són les famílies qui assumeixen les càrregues i les situacions d'adversitat dels seus membres, de manera que s'inverteix menys i es redueix la participació de les dones en el mercat laboral.

Aquesta situació, entre d'altres, ha contribuït a una evolució tardana dels fenòmens demogràfics i a una adaptació de les estructures familiars a aquest estat del benestar deficitari com és la major permanència dels fills a les llars paternes fins a edats elevades o l'acolliment dels ascendents al final de la seva etapa de la vida. Però no només són les estructures familiars i les formes de residència les que s'han adaptat a aquesta situació deficitària. L'adaptació familiar també té a veure amb les relacions que es generen en el si de les famílies i amb els ajuts i les transferències intergeneracionals.

Un dels elements més significatius en la dinàmica demogràfica europea, però sobretot de la catalana i l'espanyola, és l'allargament de l'esperança de vida. Malauradament aquest fenomen s'ha tendit a tractar des d'una òptica negativa, i s'ha emfasitzat el cost econòmic i social que suposa l'envelliment per a la població activa.

Allargament de l'esperança de vida no sempre implica afegir anys a la vida, sinó millorar les seves condicions. Aquest fet no només té efectes sobre l'envelliment estructural d'una població, sinó que exigeix una redefinició i la prolongació de certes etapes del cicle vital. Roussel (1995: 12)²² afirma que afecta concretament la joventut i el tercer quart de la vida²³ per generalització i extensió. Generalització, perquè el rol d'exercir de jove o de jubilat no és ja privilegi o patrimoni d'una minoria, sinó de tota la població, i extensió, perquè aquestes etapes es dilaten en el temps. Els joves continuen vivint durant més temps a la llar familiar i les persones grans viuen durant més temps en llars independents.

L'augment de la longevitat fa que els homes i les dones gaudeixin avui, després de la jubilació, d'una etapa més o menys llarga de vida, xifrada en el cas de Catalunya (any 2003) en 20,9 anys per als homes i 25,4 per a les dones.²⁴ La universalització de l'assistència sanitària i la generalització de les pensions fan que les persones grans tinguin condicions de vida històricament privilegiades que fan possible una independència residencial (tot i que amb matisos).

Com ja s'ha comentat a l'apartat 2.1.4, és justament la generació de persones que es troben entorn de les edats de la jubilació i en perfectes condicions de salut i benestar econòmic les que, un cop apartades del mercat laboral o no, actuen com a principal xarxa expendedora de serveis. Especialment són dones i les anomenen generació frontissa, perquè entorn d'elles es poden articular fins a tres generacions a les quals transfereixen ajudes: suport als fills, emancipats o no, atenció als néts i cura dels pares que sobreviuen. Aquestes generacions són les que més han treballat (en el mercat laboral formal i informal), les que més s'han casat, les que més fills han tingut, les que més han invertit en la formació dels seus fills i són les que avui estan actuant com a seguretat social familiar. Constitueixen una generació frontissa en un doble sentit: en primer lloc per l'articulació entorn de tres generacions, de manera que elles mateixes en constitueixen la quarta, i en segon lloc, perquè esdevenen la generació de pas que ha fet possible el canvi entre una família complementària a una de més simètrica. Han afavorit el canvi de les famílies, primer perquè han invertit en l'educació dels fills més ben formats de la història i després perquè han pogut vetllar per la logística i la base material perquè aquest canvi s'hagi pogut donar.

21. LÓPEZ, C. (2002). *Transformacions de la família i les llars a Barcelona i la seva regió metropolitana. 1991-1996*. Tesi doctoral.

22. ROUSSEL, L. (1995). "La solidaridad intergeneracional. Ensayo de perspectivas". *REIS*. Madrid. Ed. CSIC, p. 11-24.

23. Expressió manllevada de Pifer i Bronte citada per POAL, G. (1993). "Jubilación no equivale a tercera edad" a *Revista de Treball Social*, núm. 132, p. 35-43. Aquesta expressió fa referència a l'etapa de la vida que s'obre entre la jubilació i el moment en què la dependència comença a fer-se palesa.

24. Esperança de vida als 65 anys.

Aquest model familista amb escàs desplegament de suports a les famílies no és compatible amb les grans transformacions familiars esdevingudes en el darrer decenni, que malgrat la voluntat política més recent ara per ara es presenten insuficients. Les dones continuen tenint una baixa participació en el mercat laboral i no perquè no hi hagi mesures que afavoreixin la seva incorporació, sinó per la mateixa estructura del mercat de treball. L'emancipació es continua allargant i no per manca de voluntat dels joves, sinó per una precarietat del mercat laboral i per l'inassumible cost de l'habitatge. Per tant, més enllà de les accions concretes cal revisar a fons les característiques del mercat laboral, que continua sent precari i fragmentat, i vetllar perquè l'escassetat de recursos i serveis per a la criança dels fills o per a l'atenció a persones dependents no constitueixi un element dissuassori d'inserció en el mercat laboral de les dones amb baixos salaris; alhora que cal dissenyar una política d'habitatge per a tothom, però sobretot per als joves.

3. Evolució de les dinàmiques demogràfiques i les estructures familiars a la ciutat de Barcelona.

Les llars i les persones

3.1. Evolució de la dinàmica demogràfica a la ciutat de Barcelona en el període 1981-2004

La ciutat de Barcelona ha presentat una evolució de població creixent fins a l'any 1981 quan, després d'haver assolit gairebé 1.900.000 habitants, ha començat a davallar. A partir de 2002 experimenta un lleu increment positiu gràcies a la vinguda de la població estrangera.

Dos factors expliquen aquest creixement, durant molt de temps negatiu, i que tenen una influència important en els tipus de llars que es formen o en els que es deixen de formar: d'una banda el creixement natural i de l'altra el creixement migratori.

3.1.1 Evolució de la població barcelonina. El creixement natural i el migratori

Des de 1985 el creixement natural (diferència entre naixements i defuncions) a la ciutat de Barcelona és negatiu, això vol dir que moren més persones que no pas en neixen; també seria negatiu el creixement migratori a partir de 1977 si no es tinguessin en compte les *altes per omissió*.²⁵

Una fecunditat feble i a edats madures

Malgrat que el creixement vegetatiu sigui negatiu no cal obviar que la xifra de naixements a Barcelona està repuntant lleugerament. L'any 2004 es van produir 14.596 naixements i es van recuperar valors que s'havien assolit a la dècada dels vuitanta.

La xifra absoluta diu poc en si mateixa, si no es posa en relació amb el total de la població, raó per la qual es calcula, entre d'altres, la taxa bruta de natalitat (TBN) (gràfic 11). La TBN comença a davallar a partir de l'any 1965, quan assoleix el valor màxim; en canvi, el nombre total de naixements no comença a davallar fins a l'any 1973, quan es registren els màxims efectius de nounats a Barcelona, que depassen els 30.000, més del doble que avui.

El tímid repunt de la natalitat que es registra el 2004, amb una taxa del 9,16 per mil (durant la dècada dels noranta i s'havien assolit valors al voltant del 7 per mil) no implica necessàriament un gran canvi en la pauta de fecunditat de les dones barcelonines. La fecunditat d'aquestes ha estat baixa històricament i no arriba a depassar els dos fills per dona des de la dècada dels setanta; durant els anys noranta s'havien assolit indicadors sintètics de fecunditat d'1,08 fills per dona i l'any 2004 d'1,17 fills.

La maternitat es produeix cada cop a edats més tardanes, l'any 2004 als 32 anys²⁶ (taula 3).

El lleu augment de la natalitat és degut a un increment de les dones en edat fèrtil (no pas a un canvi en la pauta de fecunditat). D'una banda, la generació del *baby boom* ja no pot ajornar més la maternitat, té els fills en edats molt madures i amb l'espera ha reduït notablement el seu període d'edat fèrtil, cosa que dona com a resultat una minvada descendència final; i, de l'altra, les dones immigrants joves que arriben a la ciutat en edat reproductiva (a la taula 4 s'observa que els fills de nacionalitat estrangera s'han multiplicat en només quatre anys i han passat de ser el 7,01% dels naixements l'any 2000, amb un total de 1.602, a significar el 16,02% l'any 2004, amb un total de 2.232 naixements).

25. Altes per omissió: són les persones que tot i viure habitualment al municipi no figuren inscrites al padró municipal i han de sol·licitar la inscripció en aquest per omissió. Per exemple, l'any 2004 van entrar a Barcelona 38.026 persones i en van sortir 59.039. Les altes per omissió, però, van assolir 56.516 efectius. Per tant, el registre de les altes i baixes residencials per mesurar els fluxos migratoris no acaba de reflectir el moviment real.

26. Atès que les dones tenen gairebé només un fill, l'edat mitjana en el moment de la maternitat té una correspondència quasi directa amb l'edat mitjana en tenir el primer fill.

Gràfic 10. Evolució de la població. Barcelona, 1900-2004

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Gràfic 11. Taxes brutes de natalitat i mortalitat. Barcelona, 1900-2004

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Moviment natural de la població. Departament d'Estadística.

Taula 3. Indicadors de fecunditat. Unió Europea, Espanya, Catalunya i Barcelona, 1960-2004

Anys	Unió Europea		Espanya		Catalunya		Barcelona	
	ISF	EMM	ISF	EMM	ISF	EMM	ISF	EMM
1960	-	-	-	-	-	-	1,86	28,8
1970	-	-	-	-	-	-	2,32	28,3
1975	1,96	27,1	2,80	28,7	2,72	28,3		
1981	-	-	-	-	-	-	1,60	27,5
1986	1,60	27,6	1,64	28,4	1,39	28,5	1,21	28,7
1991	1,53	28,3	1,33	29,0	1,23	29,3	1,06	29,7
1996	1,44	29,0	1,17	30,1	1,15	30,4	1,08	31,0
2001	1,47	29,4	1,24	30,9	1,32	30,9	1,10	31,7
2002	1,47	29,4	1,26	30,8	1,33	30,9	1,12	31,7
2003	1,48	-	1,30	-	1,37	30,9	1,15	31,6
2004	-	-	-	-	1,47	30,8	1,17	32,0

Font: elaboració pròpia a partir de la comparació de dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya i del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

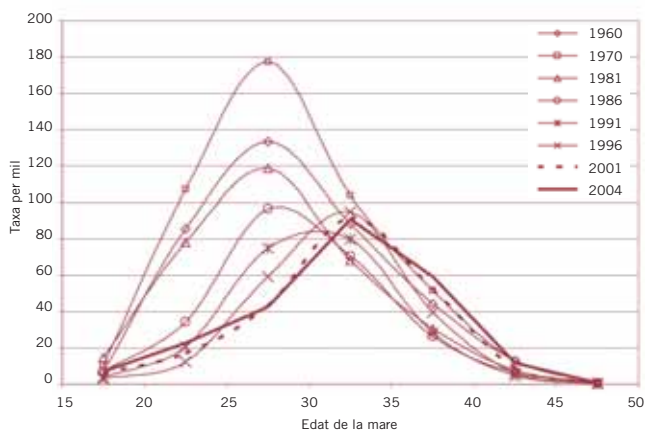
ISF: índex sintètic de fecunditat.

EMM: edat mitjana en la maternitat.

Barcelona es presenta, doncs, poc fecunda, per sota del nivell de reemplaçament i amb una maternitat madura. Aquesta pauta ha variat moltíssim des de 1960 (taula 5 i gràfic 12). La dècada dels seixanta va marcar els màxims valors pel que fa a les intensitats i també a la joventut de la maternitat; fins a 1986 l'edat modal de tenir fills se situava en l'interval 25-29, amb unes intensitats elevades i arribant a superar els 100 per mil; per tant, més d'una de cada deu dones d'aquesta edat havia estat mare en aquest interval d'edat. A partir de 1991, a part de davallar enormement la intensitat, es produeix un ajornament en l'edat modal, la maternitat es desplaça cap als 30-34 anys i la segona edat modal és l'interval 25-29, però a Barcelona i a partir de 2001 el segon lloc en la jerarquia l'ocupen les dones de 35-39 i les més joves passen a un tercer pla.

Cal destacar un cert augment de la maternitat adolescent que, tot i haver disminuït a partir de 2001, torna a experimentar un increment. Concretament, el 2004 es donen 230 naixements de mares menors de 19 anys.

Gràfic 12. Taxes específiques de fecunditat. Barcelona, 1960-2004

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Moviments naturals de població i del padró de 2004. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Taula 4. Naixements de mares de nacionalitat estrangera. Espanya, Catalunya i Barcelona, 2000-2004

Anys	Espanya (%)	Catalunya (%)	Barcelona (%)
2000	6,20	6,4	7,01
2001	8,24	8,1	10,74
2002	10,55	10,2	13,59
2003	12,23	12,5	13,76
2004	13,71	14,8	16,02

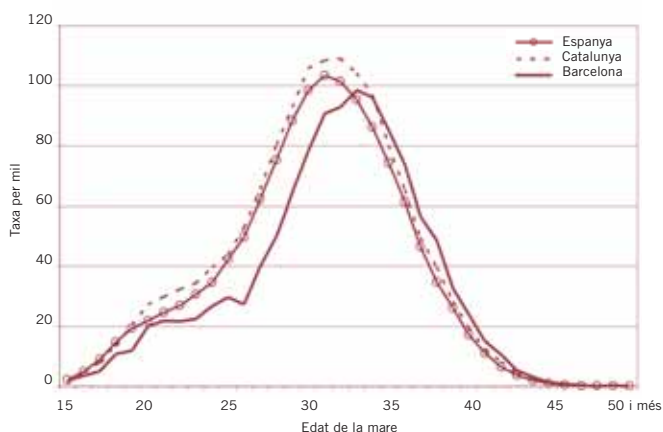
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Moviments naturals de població, censos i padrons. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Taula 5. Taxes específiques de fecunditat segons l'edat de la mare. Barcelona, 1960-2004

Edat (anys)	1960	1970	1981	1986	1991	1996	2001	2004
15-19	6,7	10,4	14,8	6,9	3,6	2,9	6,5	7,0
20-24	85,7	107,0	78,3	34,5	20,7	12,3	16,9	22,8
25-29	133,2	177,5	118,6	96,8	75,0	59,4	43,5	42,8
30-34	88,2	103,8	68,5	70,7	79,8	95,1	91,5	91,1
35-39	44,2	51,8	30,6	26,3	28,2	39,6	52,3	59,2
40-44	13,0	13,1	7,8	6,2	4,6	6,0	9,1	11,7
45-49	0,8	1,2	0,6	0,2	0,4	0,1	0,7	0,6

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Moviments naturals de població, censos i padrons. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Gràfic 13. Taxes específiques de fecunditat. Espanya, Catalunya i Barcelona, 2004

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Moviments naturals de població, censos i padrons. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Gràfic 14. Distribució percentual de fills de mare no casada. Unió Europea, Catalunya i Barcelona, 1990-2004

Font: elaboració pròpia a partir dels Moviments naturals de població i estadístiques comparatives. Institut d'Estadística de Catalunya.

Taula 6. Fills de mare no casada. UE, Espanya, Catalunya i Barcelona, 1975-2004

Anys	UE (%)	Espanya (%)	Catalunya (%)	Barcelona (%)
1975	6,80	2,00	2,20	4,06
1986	14,90	8,00	7,40	9,31
1990	19,60	9,00	10,80	12,74
1991	20,50	10,00	11,40	12,89
1992	21,10	10,50	10,90	12,51
1993	21,80	10,80	11,70	13,81
1994	22,50	10,80	12,30	14,39
1995	23,50	11,10	12,80	16,00
1996	24,40	11,70	13,60	16,67
1997	25,20	13,10	15,30	18,56
1998	26,00	14,50	16,40	19,38
1999	27,20	16,30	18,40	22,07
2000	28,40	17,70	20,10	23,98
2001	29,50	19,70	22,30	26,84
2002	30,60	21,80	24,70	29,87
2003	31,40	23,20	26,00	30,73
2004	–	25,08	28,10	32,82

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Moviments naturals de població i estadístiques comparatives. Institut d'Estadística de Catalunya.

Tot i que no hi ha canvis en la pauta de fecunditat pel que fa al nombre de fills, sí que n'hi ha quant a si aquests es tenen dins o fora del matrimoni. L'any 1975 (taula 6, gràfic 14), un 4,06% de naixements era de mare no casada (xifra ja elevada en una època on es registrava una nupcialitat gairebé universal). Avui, l'any 2004, els naixements fora del matrimoni són del 32,82%, al voltant de la mitjana europea; així, un terç dels nens que neixen a Barcelona són de mare no casada (dones cohabitants o dones que decideixen iniciar la maternitat en solitari).

Creixement migratori

El segon component del creixement d'una població és el creixement migratori, que resulta de la diferència entre immigrants i emigrants.

Barcelona tindria un creixement migratori negatiu des de l'any 1977 si no es tinguessin en compte les altes per omissió.²⁷ L'any 2004 hi han entrat 38.026 persones i n'han sortit 59.039 però, tot i això, no seria del tot correcte afirmar que Barcelona té un saldo migratori negatiu ja que les altes per omissió superen en aquest any les 50.000 persones.

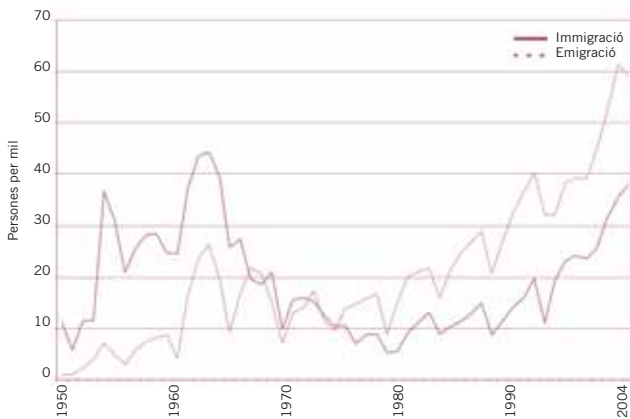
Més enllà del valor estricte del saldo migratori, el que té veritable importància en la formació o dissolució de les llars són les característiques de les persones que entren i de les que surten. En el cas de Barcelona (gràfic 16) tant els emigrants com els immigrants són joves, però tot i aquesta coincidència, les característiques de les persones que hi entren i en surten no són les mateixes.

Les persones que marxen de Barcelona són joves en edat fèrtil i la seva emigració va unida a algun fet vital, generalment la formació de la parella o el naixement d'un fill. Aquestes persones d'entre 20 i 40 anys cerquen millors condicions en el preu i les característiques de l'habitatge a la primera i la segona corones metropolitanas, les quals veuen incrementar espectacularment la seva població, sobretot en els municipis petits i intermedis.

Això implica que les llars que es deixen de formar a la ciutat de Barcelona són llars familiars de parelles amb i sense fills. En canvi, les llars que es formen a la ciutat, gràcies a la vinguda de població estrangera, són menys familiars i més diverses. La diversitat no té tant a veure amb la nacionalitat com amb el temps de residència.

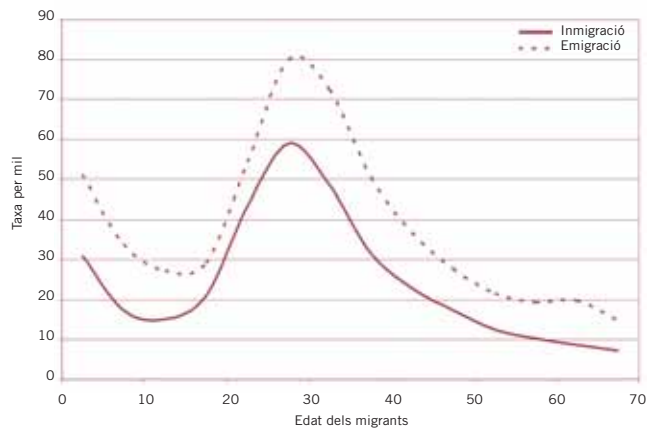
27. Op. cit. 24

Gràfic 15. Evolució de la immigració i l'emigració. Barcelona, 1950-2004

Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Gràfic 16. Taxes específiques d'immigració i emigració. Barcelona, 2004

Font: elaboració pròpia a partir de les estadístiques de variacions residencials. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

L'increment espectacular dels fluxos migratoris s'ha produït a Barcelona, Catalunya i Espanya a partir de l'any 2000. Així, les llars dels estrangers són menys familiars, perquè encara no hi ha hagut temps de consolidar un reagrupament familiar.

3.1.2. Evolució de la nupcialitat

La nupcialitat a la ciutat de Barcelona és baixa i tardana. L'evolució de la nupcialitat mostra una davallada des de 1975, en què assolí una taxa bruta del 8 per mil, fins a l'any 2004 en què és justament la meitat, per sota del conjunt català.

Aquest fet també es posa de manifest quan s'observen els indicadors sintètics de nupcialitat, que en el cas de Barcelona donen un valor de 484 matrimonis per cada 1.000 homes i 504 per cada 1.000 dones, i en canvi al conjunt de Catalunya la quantia és de 100 matrimonis més per a cada efectiu (taula 7).

Les taxes de nupcialitat per edats mostren una diferència de dos i tres anys entre els homes i les dones, diferència que gairebé és universal i indica que els homes es casen amb dones més joves. Mentre que l'edat modal se situa en l'interval de 30-34 anys en els homes, l'edat modal de les dones en casar-se se situa en l'interval 25-29. Si s'observa l'edat mitjana a les núpcies es comprova que Barcelona presenta una edat tardana, de 34,84 anys en el cas dels homes i 32,33 en el cas de les dones (tot i que aquí estan incloses totes les núpcies, les primeres, segones, etcètera), i superior a l'edat mitjana a la maternitat.

Si s'observa el gràfic 19, corresponent a les taxes de nupcialitat segons l'ordre, s'aprecia que les solteres tenen més propensió al matrimoni que els solters i els homes més propensió a les segones núpcies que no pas les dones.

Això no és exclusiu de Barcelona, passa a la resta de Catalunya i a Espanya, de la mateixa manera que tampoc és exclusiva l'evolució dels estats civils dels homes i les dones segons les edats (gràfics 20 i 21).

En el cas dels homes hi ha dos estats civils que predominen al llarg del seu curs de vida: solters fins als 35 anys i casats a partir d'aquesta edat.

En canvi, en el cas de les dones hi ha tres estats civils majoritaris al llarg de les edats: solteres fins a la trentena, casades fins als 75 anys i, a partir d'aquesta edat, l'estat civil majoritari és la viduïtat, fet que posa de manifest que l'esperança de vida és més gran en les dones.

Barcelona exerceix de punta de llança pel que fa a nous comportaments. Al gràfic 22 s'observa que la proporció de matrimonis exclusivament civils va guanyant importància respecte als catòlics fins que l'any 2002 ja els supera. En el conjunt català això no ha passat fins a l'any 2004, en què a la ciutat de Barcelona el 60,04% de matrimonis que es van produir van ser civils.

Taula 7. Taxes específiques de nupcialitat i edats mitjanes al matrimoni. Barcelona i Catalunya, 2004

Edat (anys)	Barcelona		Catalunya	
	Homes	Dones	Homes	Dones
Menys de 15	0,00	0,02	0,00	0,01
De 15 a 19	0,44	1,54	0,43	1,97
De 20 a 24	6,41	11,82	8,75	20,52
De 25 a 29	25,09	33,79	36,53	45,83
De 30 a 34	28,33	26,21	28,59	24,35
De 35 a 39	15,02	12,04	13,25	10,39
De 40 a 44	8,30	6,37	7,43	6,24
De 45 a 49	5,72	4,32	5,23	4,05
De 50 a 54	3,71	2,88	3,67	2,44
De 55 a 59	2,78	1,48	2,57	1,29
De 60 i més	1,19	0,35	1,04	0,27
ISN	484,99	504,13	585,00	633,30
EMM	34,84	32,33	30,81	28,54

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Moviments naturals de població i el padró de 2004. Institut d'Estadística de Catalunya.
ISF: index sintètic.

EMM: edat mitjana en la maternitat.

Taula 8. Taxes brutes de ruptura. Catalunya i Barcelona, 1991-2004

Anys	Barcelona			Catalunya		
	Divorcis (%)	Separacions (%)	Ruptures (%)	Divorcis (%)	Separacions (%)	Ruptures (%)
1991	-	-	-	1,03	1,35	2,38
1992	1,32	1,29	2,61	-	-	-
1993	1,39	1,18	2,58	-	-	-
1994	1,21	1,36	2,57	-	-	-
1995	1,49	1,44	2,93	-	-	-
1996	1,64	1,78	3,42	1,23	1,68	2,90
1997	1,47	1,73	3,20	-	-	-
1998	1,56	1,87	3,43	-	-	-
1999	1,56	1,82	3,38	-	-	-
2000	1,56	1,83	3,40	-	-	-
2001	1,59	1,79	3,38	-	-	-
2002	1,55	2,08	3,63	-	-	-
2003	1,48	1,80	3,28	1,48	2,23	3,71
2004	1,57	1,76	3,34	-	-	-

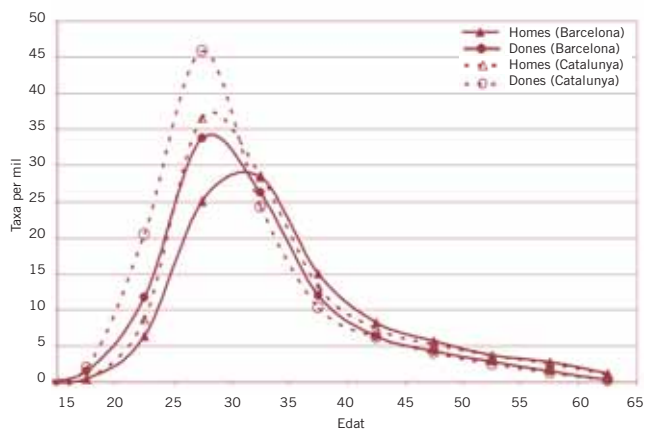
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Moviments naturals de població i els padrons dels anys corresponents. Institut d'Estadística de Catalunya.

Gràfic 17. Taxa bruta de nupcialitat. Catalunya i Barcelona, 1975-2004

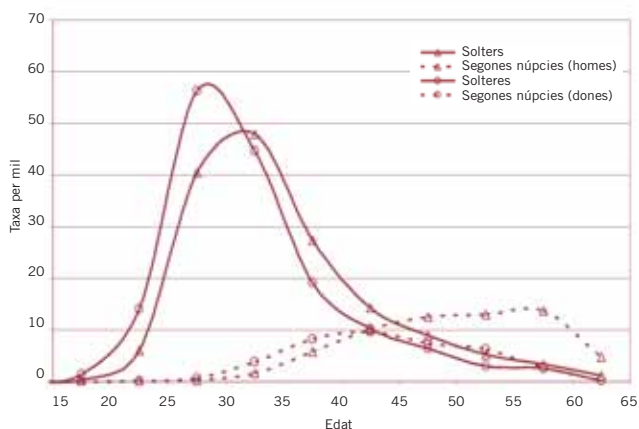
Font: elaboració pròpia a partir dels Moviments naturals de població i els padrons de 1975-2004. Institut d'Estadística de Catalunya.

Gràfic 18. Taxes específiques de nupcialitat per edat i sexe. Barcelona i Catalunya, 2004

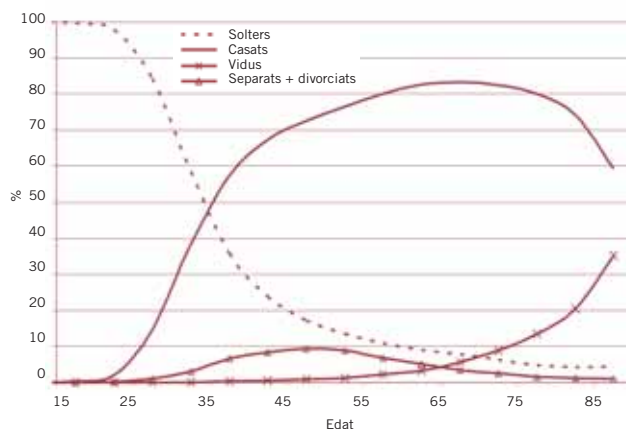
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Moviments naturals de població i el padró de 2004. Institut d'Estadística de Catalunya.

Gràfic 19. Taxes específiques de primeres i segones nupcies. Barcelona, 2001

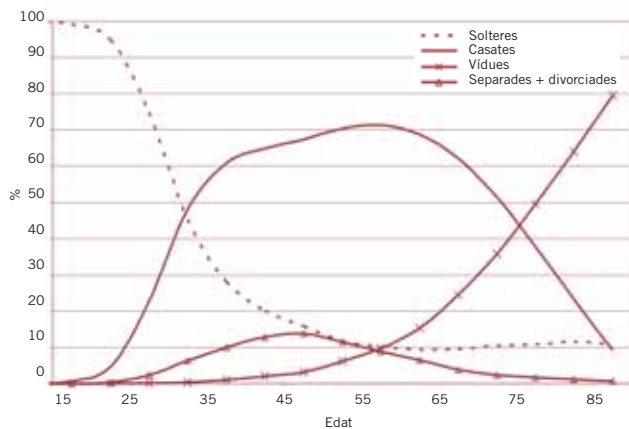
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Moviments naturals de població i el cens de 2001. Institut d'Estadística de Catalunya.

Gràfic 20. Proporcions específiques segons l'estat civil. Homes. Barcelona, 2001

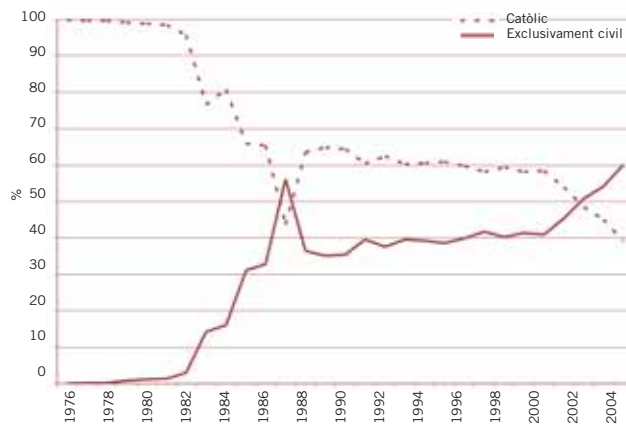
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001. Institut d'Estadística de Catalunya.

Gràfic 21. Proporcions específiques segons l'estat civil. Dones. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001. Institut d'Estadística de Catalunya.

Gràfic 22. Matrimonis segons el tipus de celebració. Barcelona, 1976-2004

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels Moviments naturals de població. Institut d'Estadística de Catalunya.

La ruptura a la ciutat de Barcelona ha augmentat molt lleugerament. Les taxes brutes de separacions i divorcis han passat del 2,01 per mil l'any 1991 al 3,34 per mil l'any 2004. Les xifres es mantenen més o menys estables des de 1991, amb unes 5.000 ruptures l'any i un nombre similar de separacions i divorcis.

3.2. Evolució i canvis dels tipus de nuclis i de llars a la ciutat de Barcelona en el període 1991-2001

El nombre de llars d'una població depèn del nombre de persones, de l'estructura per edats de la població, de les dinàmiques de fluxos que es generin i de les pautes de comportament en la formació i dissolució de les diferents unitats de convivència.

Barcelona presenta una estructura de població envellida, amb un creixement natural negatiu i un important flux migratori. En aquesta ciutat, com a la resta d'Europa i del món, les famílies estan assistint a profundes transformacions en l'àmbit intern de les relacions, canvis que passen per una redefinició de rols tant de la parella com de la parentalitat.

3.2.1 Evolució del nombre de llars i persones. Més llars i menys persones

L'impacte de la ruptura, la convivència basada en el nucli familiar estricte, la davallada de la fecunditat, l'envelliment –en el cas de Barcelona– i l'arribada de població immigrada són les causes d'un augment del nombre de llars fins i tot amb un creixement dèbil o negatiu de la població.

Una de les singularitats que diferencia la ciutat de Barcelona²⁸ del conjunt de Catalunya i d'Espanya és que mentre la seva població ha presentat un creixement negatiu, les llars continuen tenint un creixement positiu (taules 9, 10, 11 i 12).

A Barcelona, l'any 2001 hi ha 594.452 llars i 1.503.884 persones. Des de l'any 1970 la ciutat ha perdut 241.258 habitants i en canvi ha guanyat 115.697 llars. A les taules 13 i 14 i al gràfic 23 s'observa com s'ha produït aquest procés i es comprova com s'ha accentuat durant el decenni 1991-2001, on s'han perdut 139.658 efectius de població i, en canvi, s'han guanyat 17.259 llars.

Els conjunts català i espanyol no han sofert una davallada de la població i sí un creixement molt feble que contrasta amb el gran increment de les llars.

Els majors creixements de llars s'han donat durant el període 1970-1981 i poden considerar-se fruit de l'augment de la població, mentre que el creixement a partir de 1980 podria ser producte de la nova distribució de la població a les unitats de residència. La nuclearització i l'augment de la ruptura, que provoca nombroses formes de *llars en transició*, fan créixer el nombre de les unitats residencials.

La grandària mitjana de les llars posa en relació el nombre d'unitats residencials amb els efectius de població que hi resideixen.²⁹ Tant Espanya com Catalunya, però molt especialment Barcelona, han vist disminuir la dimensió mitjana de les seves llars pel que fa al nombre de persones (taula 15). L'any 1970 la grandària mitjana era de 3,80 persones a Catalunya i una mica inferior a la ciutat de Barcelona (3,65). Trenta anys després, ni el conjunt d'Espanya ni Catalunya no arriben a assolir tres persones per llar i Barcelona presenta una dimensió de 2,53 persones, la més reduïda en el seu context. La ciutat, però, ja s'havia avançat a aquesta reducció i durant la dècada dels noranta no arribava a tres persones per llar.

A continuació es presenta la distribució de les llars segons el nombre de persones que hi resideixen (gràfics 24 i 25 i taules 16 i 17). L'any 1991 el valor modal se situava en dues persones en els tres casos: el 23% de les llars espanyoles, el 25% de les llars catalanes i el 27% de les llars barcelonines estaven formades per dues persones. Les diferències apareixien en el segon lloc del rànquing: les llars de quatre persones eren, després de les de dues, les més freqüents a Espanya i a Catalunya i representaven el 23%. En canvi, a Barcelona el segon tipus de llar representada era la de tres ocupants, amb el 22% del total de les llars.

28. La pèrdua d'habitants de Barcelona s'ha frenat l'any 2003.

29. En aquest cas s'ha establert la relació entre la població total, i no la població que viu en llars, i el total de llars per calcular la dimensió mitjana d'aquestes. No es disposava d'aquesta informació per a períodes anteriors a 1991.

30. El nombre mitjà de persones per llar de l'any 2004 a Barcelona s'ha calculat a partir del Padró municipal d'habitants de 30/6/2005.

Taula 9. Llars. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001

	1970	1981	1991	2001
Espanya	8.853.660	10.586.439	11.849.075	14.187.169
Catalunya	1.356.921	1.768.957	1.933.044	2.315.865
Barcelona	478.755	574.266	577.193	594.452

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1970, 1981, 1991 i 2001.

Taula 10. Població. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001

	1970	1981	1991	2001
Espanya	34.570.676	37.414.773	38.617.997	40.847.371
Catalunya	5.162.667	5.918.928	5.982.674	6.343.110
Barcelona	1.745.142	1.752.627	1.643.542	1.503.884

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1970, 1981, 1991 i 2001.

Taula 11. Creixement absolut de les llars. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001

	1970-1981	1981-1991	1991-2001	1970-2001
Espanya	1.732.779	1.262.636	2.338.094	5.333.509
Catalunya	412.036	164.087	382.821	958.944
Barcelona	95.511	2.927	17.259	115.697

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1970, 1981, 1991 i 2001.

Taula 12. Creixement absolut de població. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001

	1970-1981	1981-1991	1991-2001	1970-2001
Espanya	2.844.097	1.203.224	2.229.374	6.276.695
Catalunya	756.261	63.746	360.436	1.180.443
Barcelona	7.485	-109.085	-139.658	-241.258

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1970, 1981, 1991 i 2001.

Taula 13. Taxa anual de creixement acumulatiu de les llars. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001

	1970-1981 (%)	1981-1991 (%)	1991-2001 (%)	1970-2001 (%)
Espanya	1,80	1,13	1,82	4,83
Catalunya	2,69	0,89	1,82	5,49
Barcelona	1,84	0,05	0,30	2,19

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1970, 1981, 1991 i 2001.

Taula 14. Taxa anual de creixement acumulatiu de la població. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001

	1970-1981 (%)	1981-1991 (%)	1991-2001 (%)	1970-2001 (%)
Espanya	0,79	0,32	0,56	1,68
Catalunya	1,38	0,11	0,59	2,08
Barcelona	0,04	-0,64	-0,88	-1,48

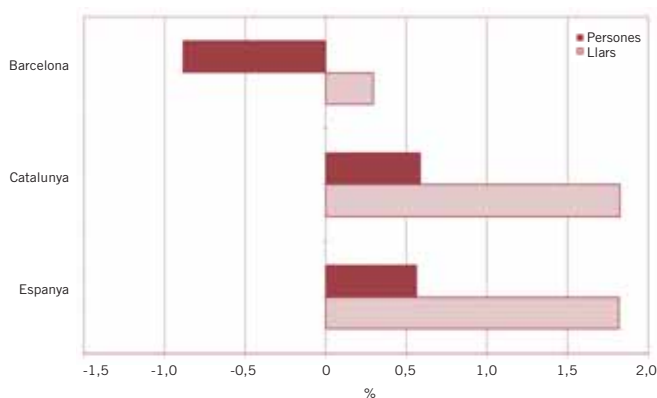
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1970, 1981, 1991 i 2001.

Taula 15. Nombre mitjà de persones per llar. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001³⁰

	1970	1981	1991	2001	2005
Espanya	3,90	3,53	3,26	2,88	-
Catalunya	3,80	3,35	3,09	2,74	-
Barcelona	3,65	3,05	2,85	2,53	2,49

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1970, 1981, 1991 i 2001.

Gràfic 23. Taxes de creixement anual de llars i persones a Barcelona en comparació amb Catalunya i Espanya, 1991-2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

Taula 16. Llars segons el nombre de persones. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1991-2001

Persones	Espanya		Catalunya		Barcelona	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001
Una	1.581.307	2.876.572	262.719	484.624	104.466	155.463
Dues	2.754.017	3.582.177	488.970	647.572	160.511	177.426
Tres	2.437.772	3.004.375	428.596	518.893	127.083	125.780
Quatre	2.728.736	3.048.274	451.154	462.989	117.169	96.668
Cinc	1.401.133	1.099.963	201.742	138.044	47.250	27.345
Sis	602.423	366.248	72.755	41.880	15.922	7.481
Set i més	346.687	209.560	27.108	21.854	4.792	4.289
Total	11.852.075	14.187.169	1.933.044	2.315.856	577.193	594.452

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

Taula 17. Distribució de les llars segons el nombre de persones. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1991-2001

Persones	Espanya (%)		Catalunya (%)		Barcelona (%)	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001
Una	13,34	20,28	13,59	20,93	18,10	26,15
Dues	23,24	25,25	25,30	27,96	27,81	29,85
Tres	20,57	21,18	22,17	22,41	22,02	21,16
Quatre	23,02	21,49	23,34	19,99	20,30	16,26
Cinc	11,82	7,75	10,44	5,96	8,19	4,60
Sis	5,08	2,58	3,76	1,81	2,76	1,26
Set i més	2,93	1,48	1,40	0,94	0,83	0,72
Total	100	100	100	100	100	100

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

L'any 2001, a Espanya, el pes de les llars de quatre persones, amb un 21,49% sobre el total, continua sent important i aquestes són les més nombroses després de les de dos membres. No és així en el cas de Catalunya, on després de les llars de dues persones les més nombroses són les de tres ocupants, que representen el 22,41%, ni en el cas de Barcelona, on sí que s'ha produït un veritable canvi ja que el 29% de llars de dos membres (177.426) són seguides per un 26% de llars formades per una sola persona (155.463 en total), mentre que les llars de tres persones queden en tercer terme.

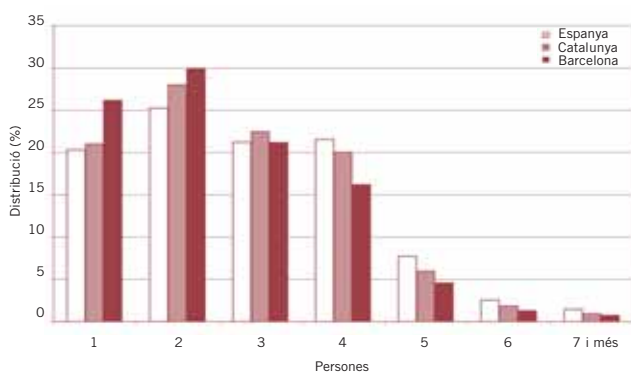
És evident que a Barcelona les persones cada cop viuen en llars més petites pel que fa al nombre d'ocupants i aquesta atomització explica el creixement d'unitats residencials malgrat el decreixement de la població.

Així, si s'observen els percentatges acumulats (taula 18), en el cas de Barcelona el 56% de les llars són de menys de dos integrants i més del 77% de les unitats de residència són de menys de tres persones.

Durant el període 1991-2001, la ciutat de Barcelona només veu créixer les unitats residencials d'una i dues persones; la resta de llars, de tres i més membres, sense excepció, experimenten un decreixement (gràfics 26 i 27). Per tant, la reducció sembla no aturar-se.

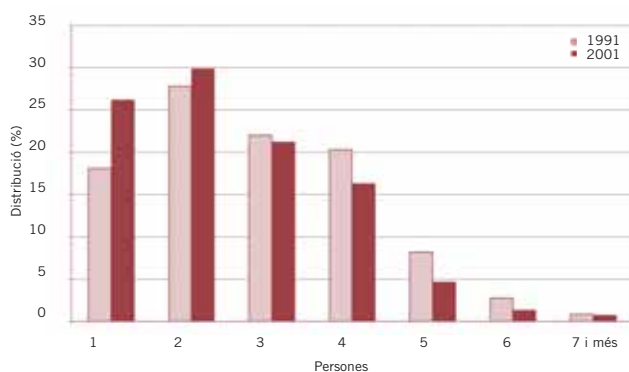
En canvi, s'observa una gran diferència amb els casos espanyol i català, on creixen les llars d'una, de dues, de tres i fins i tot de quatre persones; només les de cinc i més integrants estan en retrocés.

Gràfic 24. Distribució de les llars segons el nombre de persones. Espanya, Catalunya i Barcelona, 2001

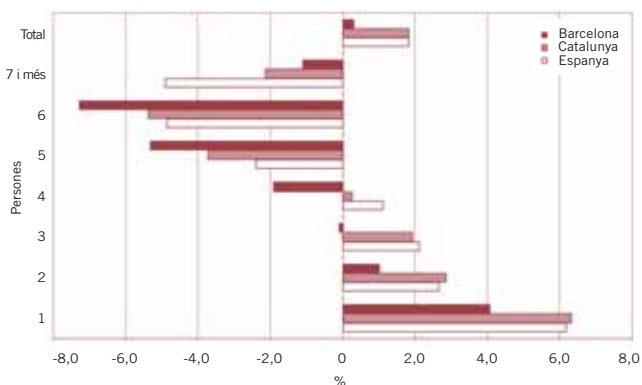
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 2001.

Gràfic 25. Distribució de les llars segons el nombre de persones. Barcelona, 1991-2001

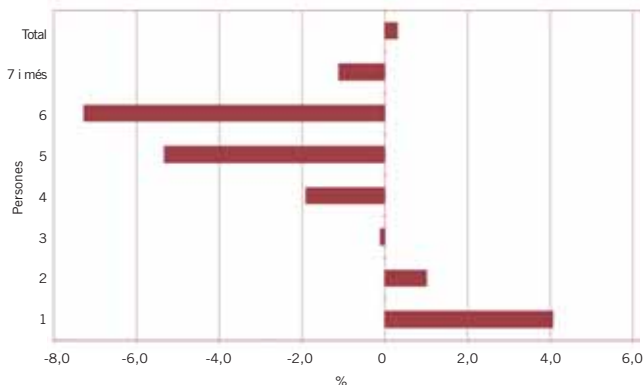
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991-2001.

Gràfic 26. Taxa de creixement anual de les llars segons el nombre de persones. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1991-2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991-2001.

Gràfic 27. Taxa de creixement anual de les llars segons el nombre de persones. Barcelona, 1991-2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991-2001.

Taula 18. Percentatges acumulats de les llars segons el nombre de persones. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1991-2001

Persones	Espanya (%)		Catalunya (%)		Barcelona (%)		
	1991	2001	1991	2001	1991	2001	2005
Una	13,34	20,28	13,59	20,93	18,10	26,15	29,05
Dues	36,58	45,53	38,89	48,89	45,91	56,00	58,32
Tres	57,15	66,70	61,06	71,29	67,93	77,16	78,11
Quatre	80,17	88,19	84,40	91,29	88,23	93,42	92,50
Cinc	91,99	95,94	94,83	97,25	96,41	98,02	96,75
Sis	97,07	98,52	98,60	99,06	99,17	99,28	98,21
Set i més	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991-2001 i el padró actiu per a 2005.

Tal com s'ha esmentat, la reducció del nombre mitjà de persones que viuen a les llars està determinada, com a mínim, per un parell de factors:

- D'una banda, les transformacions en les relacions familiars i de parella que es tradueixen en llars més petites: el menor nombre de fills, l'impacte de la ruptura que provoca un desmembrament de la llar i un augment de les llars en transició són aspectes que fan minvar el nombre de persones per cada unitat residencial, alhora que fan créixer el nombre d'aquestes.

- D'altra banda, la reducció de la grandària de les llars no és només producte de noves formes de convivència, sinó que també reflecteix una *contracció, descomposició o extinció* de les llars existents a causa de l'envelliment, i Barcelona n'és un cas paradigmàtic.

En definitiva, la població resident a la ciutat de Barcelona viu en llars poc nombroses (un 56% de no més de dues persones) i l'evolució dibuixa un creixement de les llars més petites i un decreixement de les de més de tres persones.

3.2.2 Evolució i distribució de les llars i les persones segons el tipus de nucli

Més llars i menys famílies

A Barcelona creixen les llars no familiars i decreixen les familiars. L'any 2001, gairebé una tercera part de les unitats residencials (27,90%) eren no familiars i, d'aquestes, un 26,2% eren unipersonals i dues tercers parts (70,35%) familiars.

L'any 1991 les llars no familiars representaven el 19,6% de les llars de la ciutat i deu anys després ja representaven el 27,9%, amb un creixement anual del 3,9%. L'increment més acusat és el de les llars unipersonals, amb un 4,06%.

Les llars familiars han passat de representar el 80,4% a significar el 72,1%. El decreixement més fort l'han experimentat les llars familiars uninuclears (la forma més tradicional de convivència), que signifiquen el 66,6%, mentre que deu anys enrere representaven les tres quartes parts de les llars. Només les llars familiars sense nucli experimenten un creixement positiu en aquest període; es tracta d'aquelles llars que, tot i estar formades per persones que tenen relació de parentiu, no són ni parella ni tenen relació de filiació.

Per què aquest decreixement de les llars familiars? Per què a Barcelona hi ha una tendència creixent a no viure en família?

Podríem apuntar tres raons a tall d'hipòtesi:

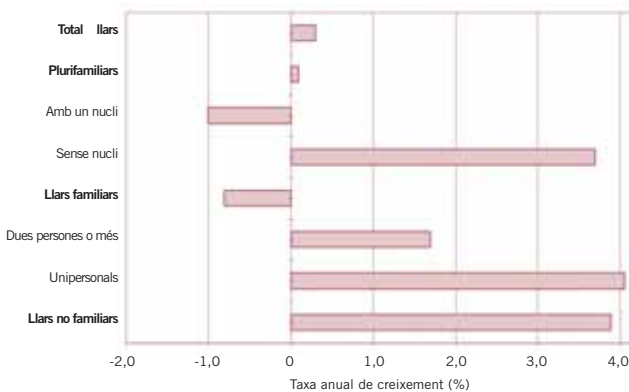
- La primera raó seria l'estructura per edats de la població, atès que l'envelliment dona lloc a una particular composició de les llars. Sota l'aparença de noves formes de residència (llars unipersonals o llars sense nucli) s'amaguen estructures producte de l'envelliment, llars en *contracció* o en *extinció*, que no responen a noves opcions d'organitzar la convivència sinó que són formes que es deriven de l'edat avançada dels seus components, en les quals amb la desaparició d'un dels membres principals desapareix el nucli i es descomponen.

Taula 19. Llars familiars i no familiars i taxa de creixement anual. Barcelona, 1991-2001

	1991		2001		Creixement 1991-2001
	n	%	n	%	%
Llars no familiars	113.414	19,65	166.045	27,93	3,89
Unipersonals	104.466	18,10	155.463	26,15	4,06
Dues persones o més	8.948	1,55	10.582	1,78	1,69
Llars familiars	453.654	78,60	418.189	70,35	-0,81
Sense nucli	15.430	2,67	22.183	3,73	3,70
Amb un nucli	438.224	75,92	396.006	66,62	-1,01
Plurifamiliars	10.125	1,75	10.218	1,72	0,09
Total llars	577.193	100,00	594.452	100,00	0,30

Font: elaboració pròpia a partir dels censos 1991 i 2001.

Gràfic 28. Taxa de creixement anual de les llars familiars i no familiars. Barcelona, 1991-2001

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1991 i 2001.

- La segona raó estaria relacionada amb la immigració i l'emigració. Les llars que formen les persones que entren i les persones que surten de Barcelona no presenten les mateixes característiques ni la mateixa estructura. Les persones que marxen de la ciutat són persones joves i que formen les seves llars a la resta de la regió metropolitana; per tant, les llars que deixarien de formar part de la ciutat central serien llars familiars.

A la ciutat es continuen formant noves llars que es combinen amb les *llars velles*. Les noves llars són les que es formen a partir de l'arribada dels nous nadius, majoritàriament estrangers que vénen sols o acompanyats i que formen llars no familiars si comparteixen habitatge amb altres compatriotes o s'afegeixen a llars familiars ja formades que generen nuclis extensos i fins i tot múltiples (vegeu apartat 3.2.4, subapartat "Llars d'estrangers")

- La tercera raó rau en les noves formes de residència i convivència, la incidència de la separació i el divorci, que donen lloc a moltes llars en transició (unipersonals, monoparentals), l'augment del *singles* per opció, la cohabitació sense fills, etcètera, són noves pautes esteses a la ciutat de Barcelona.

De la nuclearització a la diversificació

A continuació es presenta la distribució de les llars a Barcelona segons el tipus de nucli i es comparen tres moments diferents: 1981, 1991 i 2001 (taules 20 i 21).³¹

L'any 2001 Barcelona tenia 594.452 llars, la distribució de les quals reflecteix una estructura fonamentalment nuclear però amb matisos. Efectivament, un 59% del total de les llars barcelonines són nuclears simples (sense altres persones) i hi resideix un 68,48% de la població, mentre que un 30,52% són llars *tradicionals*, de parelles amb fills, en les quals viu un 44,24% de la població de la ciutat.

31. Com ja s'ha comentat amb anterioritat, s'ha utilitzat la tipologia proposada per Hammel i Laslett (1974) perquè permet classificar les llars d'acord amb la identificació i quantificació dels nuclis familiars i amb la presència o absència d'altres persones.

Mentre que els anys 1981 i 1991 les parelles amb fills eren seguides en el rànquing per les parelles sense fills, l'any 2001 aquesta tendència es trenca.

El segon lloc en l'ordre de distribució l'ocupen les llars unipersonals. Un 26,15% del total de les llars de Barcelona és unipersonal hi viuen el 10,42% de la població.

El tercer lloc correspon a les llars de parelles sense fills, que representen el 19,43% del total de les llars i hi resideix el 15,49% de la població.

El quart lloc del rànquing l'ocupen les llars monoparentals dels nuclis simples, que sumen més del 9%, amb predomini absolut de la monoparentalitat femenina, que representa el 7,33% de la població.

Taula 20. Llars segons el tipus de nucli. Barcelona, 1981-2001

	Llars			%		
	1981	1991	2001	1981	1991	2001
Llars unipersonals	78.220	104.466	155.463	13,62	18,10	26,15
Llars sense nucli	30.913	24.393	32.913	5,38	4,23	5,54
Llars nuclears simples	377.754	390.007	351.236	65,78	67,57	59,09
Parelles sense fills	105.099	109.271	115.497	18,30	18,93	19,43
Parelles amb fills	239.511	231.103	181.398	41,71	40,04	30,52
Mare amb fills	28.160	42.213	45.479	4,90	7,31	7,65
Pare amb fills	4.984	7.420	8.862	0,87	1,29	1,49
Llars nuclears extenses	75.182	58.327	45.586	13,09	10,11	7,67
Parelles sense fills amb d'altres	18.817	12.210	15.034	3,28	2,12	2,53
Parelles amb fills amb d'altres	45.949	27.271	18.952	8,00	4,72	3,19
Mare amb fills amb d'altres	7.922	7.314	9.256	1,38	1,27	1,56
Pare amb fills amb d'altres	2.494	1.453	2.344	0,43	0,25	0,39
Llars múltiples	12.197	10.079	9.254	2,12	1,75	1,56
Total	574.266	577.193	594.452	100,00	100,00	100,00

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1981, 1991 i 2001.

Taula 21. Persones que viuen a les llars segons el tipus de nucli. Barcelona, 1991-2001

	1991		2001		Creixement 1991-2001	
	Persones	%	Persones	%	Persones	Llars
Llars Unipersonals	104.466	6,36	155.463	10,42	18,10	26,15
Llars sense nucli	56.597	3,44	77.280	5,18	4,23	5,54
Llars nuclears simples	1.224.714	74,51	1.021.412	68,48	67,57	59,09
Parelles sense fills	218.542	13,30	230.994	15,49	18,93	19,43
Parelles amb fills	882.858	53,71	659.875	44,24	40,04	30,52
Mare amb fills	104.755	6,37	109.313	7,33	7,31	7,65
Pare amb fills	18.559	1,13	21.230	1,42	1,29	1,49
Llars nuclears extenses	203.746	12,40	184.074	12,34	10,11	7,67
Parelles sense fills amb d'altres	38.264	2,33	49.784	3,34	2,12	2,53
Parelles amb fills amb d'altres	133.468	8,12	91.547	6,14	4,72	3,19
Mare amb fills amb d'altres	26.698	1,62	33.608	2,25	1,27	1,56
Pare amb fills amb d'altres	5.316	0,32	9.135	0,61	0,25	0,39
Llars múltiples	54.084	3,29	53.380	3,58	1,75	1,56
Total	1.643.607	100,00	1.491.609	100,00	100,00	100,00

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1991 i 2001.

El cinquè lloc en l'ordre de distribució correspon a les llars extenses (en total), que representen el 7,67% de les llars i hi resideix el 12,34% de la població. D'aquest tipus de nuclis extensos, els més representats són les parelles amb fills, que constitueixen el 3,19% de les llars a la ciutat de Barcelona.

El sisè lloc del rànquing correspon a les llars sense nucli, que assoleixen el 5,54% i aglutinen el 5,18% de població.

Aquest ordre de distribució es dona, també, a les llars catalanes i espanyoles (taules 22 i 23), a excepció de les llars extenses, que en el cas d'Espanya i Catalunya estan més representades que les monoparentals i les extenses de parella amb fills i alguna persona més, més representades que les

Taula 22. Distribució de les llars segons el tipus. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1981-2001

	1981			1991			2001		
	Espanya	Catalunya	Barcelona	Espanya	Catalunya	Barcelona	Espanya	Catalunya	Barcelona
Llars unipersonals	10,25	9,88	13,62	13,35	13,59	18,10	20,28	20,93	26,15
Llars sense nucli	3,22	3,31	5,38	2,99	2,63	4,23	4,03	3,99	5,54
Llars nuclears simples	71,26	70,47	65,78	71,52	72,46	67,57	64,47	64,60	59,09
Parelles sense fills	15,72	17,24	18,30	16,89	18,90	18,93	17,26	19,91	19,43
Parelles amb fills	49,89	48,23	41,71	47,76	46,53	40,04	39,13	36,93	30,52
Mare amb fills	4,69	4,18	4,90	5,68	5,85	7,31	6,62	6,36	7,65
Pare amb fills	0,97	0,82	0,87	1,19	1,18	1,29	1,47	1,41	1,49
Llars nuclears extenses	11,85	12,95	13,09	8,96	8,71	10,11	8,23	8,24	7,67
Parelles sense fills amb d'altres	2,21	2,77	3,28	1,94	1,98	2,12	2,21	2,51	2,53
Parelles amb fills amb d'altres	8,19	8,79	8,00	5,78	5,58	4,72	4,26	4,02	3,19
Mare amb fills amb d'altres	1,14	1,05	1,38	1,03	0,94	1,27	1,22	1,29	1,56
Pare amb fills amb d'altres	0,31	0,34	0,43	0,20	0,21	0,25	0,54	0,42	0,39
Llars múltiples	3,42	3,40	2,12	3,18	2,61	1,75	3,00	2,25	1,56
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1981, 1991 i 2001.

Taula 23. Persones que viuen a les llars segons el tipus de nucli. Catalunya, 1991 i 2001

	1991		2001		Creixement 1991-2001	
	Persones	%	Persones	%	Persones	Llars
Llars unipersonals	262.719	4,39	484.624	7,69	13,59	20,93
Llars sense nucli	119.687	2,00	218.590	3,47	2,63	3,99
Llars nuclears simples	4.576.832	76,50	4.511.008	71,55	72,46	64,60
Parelles sense fills	730.758	12,21	922.020	14,63	18,90	19,91
Parelles amb fills	3.499.374	58,49	3.149.232	49,95	46,53	36,93
Mare amb fills	288.940	4,83	360.895	5,72	5,85	6,36
Pare amb fills	57.760	0,97	78.861	1,25	1,18	1,41
Llars nuclears extenses	1.023.436	17,11	1.090.144	17,29	8,71	8,24
Parelles sense fills amb d'altres	120.111	2,01	189.264	3,00	1,98	2,51
Parelles amb fills amb d'altres	538.003	8,99	453.264	7,19	5,58	4,02
Mare amb fills amb d'altres	67.387	1,13	109.554	1,74	0,94	1,29
Pare amb fills amb d'altres	15.489	0,26	38.573	0,61	0,21	0,42
Llars múltiples	282.446	4,72	299.489	4,75	2,61	2,25
Total	5.982.674	100,00	6.304.366	100,00	100,00	100,00

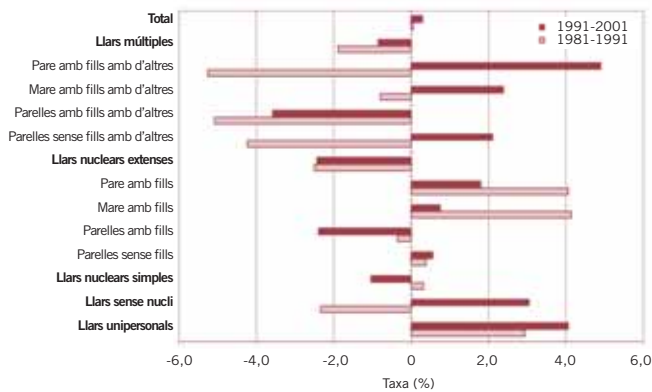
Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1991 i 2001.

Taula 24. Taxa anual de creixement de les llars.
Barcelona, 1981-2001

	1981-1991	1991-2001	1981-2001
Llars unipersonals	2,94	4,06	7,11
Llars sense nucli	-2,34	3,04	0,63
Llars nuclears simples	0,32	-1,04	-0,73
Parelles sense fills	0,39	0,56	0,95
Parelles amb fills	-0,36	-2,39	-2,74
Mare amb fills	4,13	0,75	4,91
Pare amb fills	4,06	1,79	5,92
Llars nuclears extenses	-2,51	-2,43	-4,88
Parelles sense fills amb d'altres	-4,23	2,10	-2,22
Parelles amb fills amb d'altres	-5,08	-3,57	-8,48
Mare amb fills amb d'altres	-0,80	2,38	1,57
Pare amb fills amb d'altres	-5,26	4,90	-0,62
Llars múltiples	-1,89	-0,85	-2,72
Total	0,05	0,30	0,35

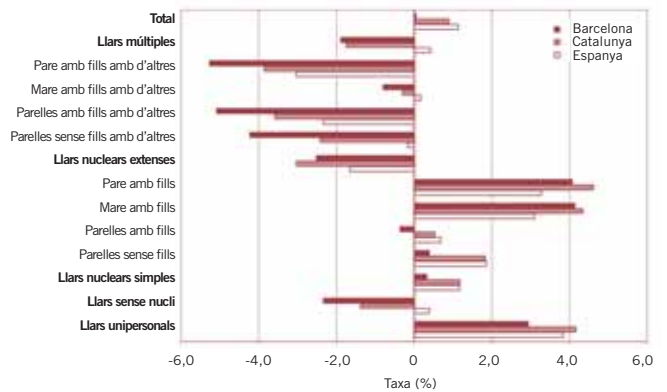
Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1981, 1991 i 2001.

Gràfic 29. Taxa de creixement anual de les llars segons el tipus. Barcelona, 1981-1991 i 1991-2001

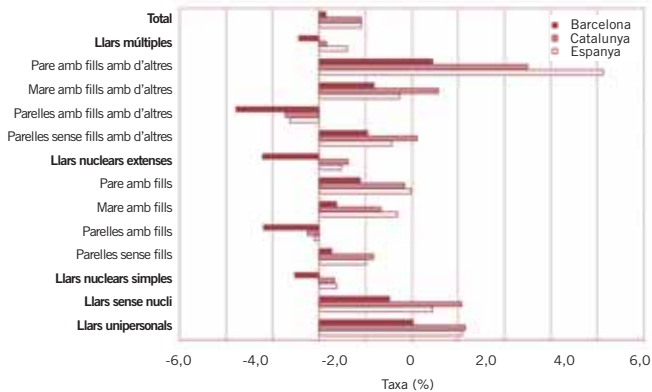
Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1981, 1991 i 2001.

Gràfic 30. Taxa de creixement anual de les llars segons el tipus. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1981-1991

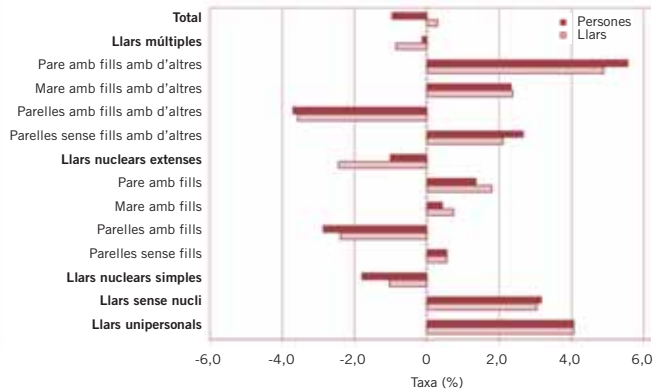
Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1981 i 1991.

Gràfic 31. Taxa de creixement anual de les llars segons el tipus. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1991-2001

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1991-2001.

Gràfic 32. Taxa de creixement anual de les llars i les persones. Barcelona, 1991-2001

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1991-2001.

llars sense nucli. Per tant, pot afirmar-se que la monoparentalitat, les llars sense nucli i les llars unipersonals són uns fenòmens predominantment urbans, contràriament a les formes *més tradicionals de residència* com ara les parelles amb fills o les parelles amb fills amb alguna persona més (l'avi o l'àvia).

Si s'observen les taxes anuals de creixement de les llars segons el tipus (taula 23), es constata que la ciutat de Barcelona segueix una evolució particular. Mentre que durant el període 1981-1991 les transformacions de les llars evolucionen cap a la *nuclearització*, durant el període 1991-2001 les llars es diversifiquen i es comencen a *desnuclearitzar*. A Barcelona aquest procés ja havia començat a partir de 1981 (gràfics 29, 20 i 31).

Les formes que guanyen efectius durant el període 1981-1991 són les nuclears simples, però no pas la *forma tradicional de convivència* (com ara les parelles amb fills, que ja estaven en retrocés a la ciutat des de 1981), sinó que augmenten la resta de nuclis simples (llars monoparentals i parelles sense fills) alhora que les no nuclears (concretament les unipersonals). Es produeix paral·lelament una davallada en totes les tipologies de llars extenses.

En canvi, durant el període 1991-2001 a Barcelona es produeix una davallada en el conjunt de llars nuclears simples (protagonitzada únicament per les llars de parelles amb fills) i en les llars extenses (protagonitzada només per les llars de parelles amb fills i amb altres persones). Per tant, s'assisteix a una consolidació de l'evolució anterior i es constata la pèrdua d'efectius de les *formes tradicionals de convivència*, mentre que hi ha un creixement en la resta de tipus de llars. Això no obstant, cal tenir en compte que a la ciutat un 30,52% de les llars presenten aquesta estructura tradicional, amb un percentatge inferior que el del conjunt de Catalunya i Espanya.

- Durant el decenni 1991-2001 el creixement més espectacular s'ha experimentat a les llars unipersonals, que han augmentat en 50.997 efectius i han passat de representar el 18,16% al 26,15% del total de les llars.

- Les llars sense nucli presenten un creixement del 3,04% i guanyen més de 8.000 efectius en aquests deu anys.

- Els nuclis monoparentals simples, tant els de mare com els de pare amb fills, presenten un increment, tot i que el creixement fort l'havien fet en el decenni anterior en què van passar de representar poc més del 5% l'any 1981 al 9% el 2001.

- Es constata un decreixement dels nuclis de parella amb fills, tant els simples com els extensos, precisament aquelles formes més tradicionals i que havien predominat a les societats mediterrànies. En els darrers deu anys a la ciutat de Barcelona s'han perdut 49.705 llars de parelles amb fills i 8.319 de parelles amb fills extenses, que han passat del 40,04% al 30,52% i del 4,72% al 3,19% del total de les llars, respectivament.

Al gràfic 32 s'observa la taxa de creixement anual de les llars i les persones a la ciutat de Barcelona durant el període 1991-2001.

3.2.3 Formes de residència i cursos de vida familiar

L'estructura de les llars varia però lentament,³² i sota una morfologia residencial poden amagar-se diferents perfils, biografies i itineraris de les persones que les integren. Fins ara, els canvis en les dinàmiques familiars sobre les estructures es visualitzaven poc, però l'any 2001 ja comencen a fer-se palesos a la ciutat de Barcelona.

En aquest apartat i en el següent s'analitzen les característiques de les persones que componen cadascun dels grups residencials a partir de la distribució segons sexe i edat i es posen de manifest les transformacions esdevingudes entre 1991 i 2001. La unitat d'anàlisi és ara l'individu i no la llar.

Un individu, al llarg de la seva vida, pot residir en diferents tipus de llar. Per estudiar les formes de residència al llarg del curs de la vida a la ciutat de Barcelona s'han calculat les proporcions de la població que viu en cada tipus de residència segons sexe i edat comparant dos moments, 1991 i 2001.

És una informació interessant en absència de dades longitudinals que segueixin les biografies individuals. Tot i això, cal tenir una certa cautela en la interpretació ja que ofereix una imatge instantània, de moment, com la resta de dades transversals.

32. Fins ara, els nous models familiars han tingut poca rellevància en l'estructura de les llars.

Taula 25. Proporció d'homes que viuen en llars segons l'edat i el tipus de nucli. Barcelona, 2001

Edat	Unipersonal	Sense nucli	Parelles sense fills	Parelles amb fills	Mares amb fills	Pares amb fills	Extenses	Múltiples	Total
0-4 anys	0,00	1,06	0,00	72,06	6,20	1,94	11,95	6,79	100,00
5-9 anys	0,00	0,87	0,00	72,14	8,80	1,36	11,69	5,15	100,00
10-14 anys	0,00	1,21	0,00	70,48	10,50	1,68	11,72	4,41	100,00
15-19 anys	0,56	2,62	0,07	66,69	11,51	2,32	12,48	3,76	100,00
20-24 anys	3,25	6,85	2,12	56,44	10,90	2,54	13,94	3,97	100,00
25-29 anys	7,81	8,29	12,70	42,31	8,84	2,11	13,97	3,97	100,00
30-34 anys	11,52	7,35	19,22	37,31	6,09	1,85	12,69	3,98	100,00
35-39 anys	10,58	5,64	12,14	49,80	4,47	1,79	11,75	3,82	100,00
40-44 anys	9,05	4,81	8,15	58,43	3,67	2,06	10,65	3,19	100,00
45-49 anys	8,52	4,66	7,08	61,16	2,89	2,58	10,54	2,57	100,00
50-54 anys	8,45	4,34	8,73	59,61	2,31	2,94	11,28	2,34	100,00
55-59 anys	8,59	4,08	14,87	53,12	1,63	2,93	12,38	2,41	100,00
60-64 anys	8,43	3,98	27,66	41,21	0,80	2,41	12,61	2,90	100,00
65-69 anys	8,83	3,81	41,37	29,52	0,35	2,15	11,07	2,89	100,00
70-74 anys	9,80	3,70	51,03	20,16	0,10	2,14	10,10	2,97	100,00
75-79 anys	11,60	3,85	55,67	13,54	0,01	2,21	9,73	3,37	100,00
80-84 anys	14,27	4,48	53,21	9,77	0,00	2,68	11,65	3,93	100,00
85 anys i més	18,62	6,92	40,43	7,11	0,00	4,36	17,74	4,82	100,00
Total	7,50	4,71	16,56	48,48	4,88	2,25	12,01	3,61	100,00

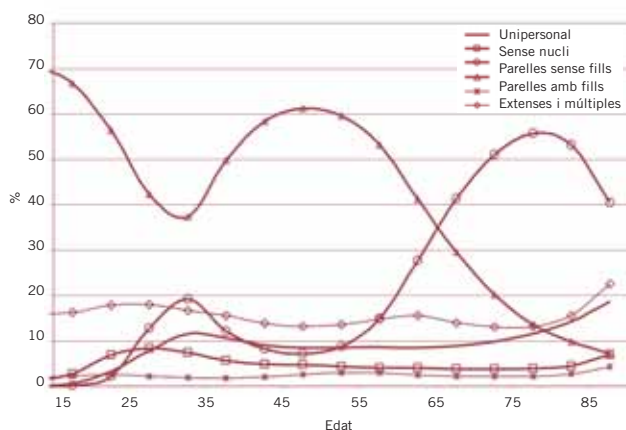
Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

Taula 26. Proporció de dones que viuen en llars segons l'edat i el tipus de nucli. Barcelona, 2001

Edat	Unipersonal	Sense nucli	Parelles sense fills	Parelles amb fills	Mares amb fills	Pares amb fills	Extenses	Múltiples	Total
0-4 anys	0,00	1,14	0,00	72,00	6,08	1,85	12,03	6,90	100,00
5-9 anys	0,00	0,92	0,00	72,05	8,88	1,41	11,46	5,29	100,00
10-14 anys	0,00	1,27	0,00	69,91	10,65	1,51	12,22	4,44	100,00
15-19 anys	0,63	3,19	0,27	64,82	11,99	2,05	12,82	4,23	100,00
20-24 anys	3,48	6,67	4,57	53,19	10,82	2,13	14,32	4,80	100,00
25-29 anys	8,22	7,69	18,01	38,03	7,96	1,48	14,05	4,56	100,00
30-34 anys	10,65	5,67	17,95	40,34	7,19	0,81	12,61	4,79	100,00
35-39 anys	8,76	4,34	8,80	53,09	9,12	0,53	11,16	4,20	100,00
40-44 anys	7,55	3,77	6,40	55,90	11,57	0,40	10,90	3,50	100,00
45-49 anys	7,66	3,68	6,44	54,79	12,95	0,35	11,17	2,95	100,00
50-54 anys	8,07	3,79	9,84	50,47	12,59	0,27	12,18	2,79	100,00
55-59 anys	10,07	4,38	17,98	41,02	10,96	0,18	12,76	2,65	100,00
60-64 anys	13,54	4,95	28,91	28,24	9,41	0,13	12,10	2,73	100,00
65-69 anys	20,02	5,96	35,64	17,42	8,05	0,04	10,31	2,56	100,00
70-74 anys	28,83	7,61	35,10	9,64	6,99	0,01	9,60	2,22	100,00
75-79 anys	37,59	9,46	27,66	4,82	7,09	0,00	11,36	2,03	100,00
80-84 anys	42,53	11,80	17,07	2,62	7,85	0,00	16,22	1,92	100,00
85 anys i més	37,26	16,32	5,85	0,91	9,43	0,00	28,48	1,75	100,00
Total	13,01	5,60	14,54	40,49	9,49	0,69	12,63	3,55	100,00

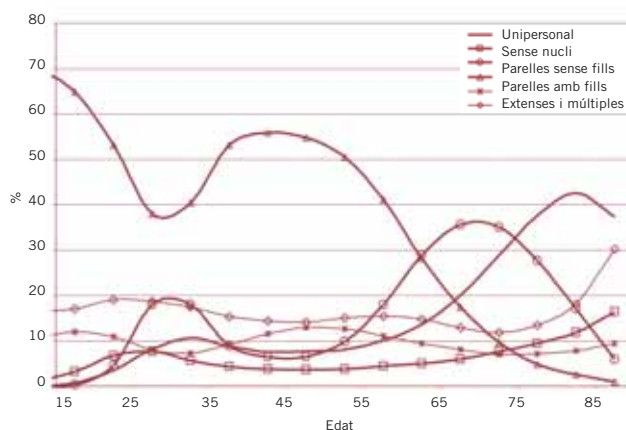
Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

Gràfic 33. Proporció específica de la població segons el tipus de llar. Homes. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

Gràfic 34. Proporció específica de la població segons el tipus de llar. Dones. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

L'aproximació a les formes de residència de la població que viu en llars a Barcelona permet distingir dues formes majoritàries en el cas dels homes i tres en el cas de les dones (gràfics 33 i 34 i taules 25 i 26).

- En el cas dels homes de 0 a 65 anys, la forma majoritària de residència és la llar nuclear de parella amb fills. I des dels 65 en endavant la llar de parella sense fills (de niu buit).
- En el cas de les dones, la distribució és diferent: de 0 a 60 anys la forma majoritària de residència és la parella amb fills, entre els 60 i els 75 la parella sense fills (niu buit) i a partir dels 75, la residència en solitari.

Des de 0 fins a 60-65 anys

Des de 0 fins a 60 anys en les dones i 65 en els homes, la població de Barcelona viu en llars de parelles amb fills. Aquesta distribució reflecteix una estructura *tradicional*, però com que es tracta d'una informació provinent de fonts censals no es pot esbrinar si són nuclis reconstituïts o no. En qualsevol cas, tant si les llars nuclears són reconstituïdes com si no ho són i tant si es tracta d'unions de fet com si no, cal tenir en compte la prevalença actual del model nuclear com a paradigma de residència.

Entre els 0 i els 60-65 anys es poden identificar quatre moments:

A) Abans dels 20 anys, els valors de la residència en nuclis de parelles amb fills assoleixen els valors màxims entre el 65% i el 70% del total de població d'aquest interval d'edat i corresponen a les persones que estan exercint el rol de fills.

B) A partir dels 20 anys s'aprecia una davallada en aquesta forma de residir i assoleix el valor mínim en els 25-29 anys en les dones i en els 30-34 en els homes; aproximadament un 38% de la població viu en aquest tipus de nucli. Tot i aquesta inflexió, no hi ha cap altra forma de residència que superi la de parella amb fills. Aquesta davallada queda compensada per l'augment de la població d'aquesta edat que viu en llars de parelles sense fills (concretament de llars de *niu sense fer servir*). Aquest punt d'inflexió coincideix amb el moment de l'emancipació, atès que un 19,22% d'homes entre 30 i 34 anys i un 17-18% de dones entre 25 i 34 anys resideixen en llars de parelles sense fills.

C) Entre els 30 i els 39 anys s'aprecia un cert augment de les persones que viuen en llars unipersonals, situació que supera el 10% de la població masculina entre 30 i 39 anys i de la

població femenina entre 30 i 34. Aquesta és una altra manera de viure entre la gent jove (més entre els homes que entre les dones) que a poc a poc va guanyant pes i va restant protagonisme (tot i que aclaparador) a la forma més habitual de deixar d'habitar a la llar d'origen, que continua sent a partir de la formació d'una nova parella.

Cal destacar, també, el lleu augment que es constata entre la població que viu en llars sense nucli, entre el 7% i el 8% de la població masculina d'entre 25 i 34 anys i un percentatge menor entre la població femenina de la mateixa edat. Certament, entre aquests tipus poden quedar emmascarades algunes parelles de fet que no s'autoregistren com a tals en el cens, però també s'inclouen habitatges compartits, sobretot entre la població estrangera.

D) A partir dels 40-45 anys. A partir dels 30 anys es torna a apreciar un augment de la proporció de població que viu en llars de parelles amb fills, que assoleix el valor modal del 61% entre els 45-49 anys dels homes i del 60% entre les dones de 40-44 anys. És el moment de la maternitat i cria dels fills.

A partir dels 40-45 anys, la proporció comença a davallar fins que als 65 anys en el cas dels homes i als 60 anys en el cas de les dones la forma majoritària de residència és la llar de parelles sense fills. És el moment en què acaba la cohabitació dels fills.

Malgrat aquesta manera de residir majoritària en llars de parelles amb fills cal destacar que entre els 40 i els 60 anys la segona forma majoritària de residència, i només en el cas de les dones, és la llar monoparental, atès que entre l'11% i el 13% de les dones d'aquesta edat viuen soles amb els seus fills. Aquest segon lloc del *rànquing* alterna amb la població femenina entre 45 i 65 anys que viu en llars extenses, un 12% del total d'aquesta franja etària, que podria coincidir amb el perfil de dona cuidadora d'alguna persona dependent tal com es veu més endavant.

Des dels 60-65 anys fins als 75 anys en el cas de les dones i en endavant en el cas dels homes

A partir dels 60-65 anys es produeix una substitució de les parelles amb fills per les parelles sense fills que correspondria a les parelles de niu buit. Aquesta situació assoleix la màxima representativitat entre les dones d'entre 65 i 74 anys i representa més d'un 35% de la població de la seva edat. És el moment en què el darrer fill ja ha marxat de la llar d'origen i la parella es troba un altre cop sola. L'allargament de l'esperança de vida i, sobretot, de les condicions en què es viuen aquests anys fa que aquesta etapa cada cop s'allargui més en el temps.

Tal com s'ha comentat, com que es tracta d'una anàlisi transversal, les dades provinents de fonts censals no permeten saber si es tracta de parelles de niu buit pròpiament o bé es tracta de parelles de fet que s'han format en aquesta etapa de la vida.

En el cas dels homes aquest tipus de residència es prolonga fins al final de la vida i assoleix els màxims valors entre els 75 i els 84 anys.

Des dels 75 endavant (només en el cas de les dones)

S'aprecia una diferència en la forma de residència pel que fa al sexe: mentre que els homes continuen residint en nuclis de parelles sense fills, les dones a partir dels 75 anys i fins al final de la seva vida presenten una forma majoritària de residència, la monoresidencialitat, on més del 30% de la població femenina de més de 70 anys viu sola i assoleix el valor modal en el grup 80-84, on més d'un 42% de les dones d'aquesta edat viuen soles. En el cas dels homes, només una proporció entre l'11% i el 18% entre els 75 i els 85 anys viuen sols.

Cal destacar que, també en el cas de les dones, la segona forma majoritària de residència després de les llars unipersonals és la llar extensa (un nucli amb algú més). Els 80-85 anys són com un llindar entre una etapa residencial independent i una etapa dependent. Un 16% de les dones entre 80 i 84 anys i un 28% de la població femenina major de 85 anys viu en llars extenses.

L'òptica transversal que dóna la font no permet distingir si es tracta de persones que sempre han viscut en llars extenses o bé es tracta de persones que s'han incorporat a una llar nuclear en veure minvar les seves capacitats i autonomia i han anat a viure a casa d'algun familiar, generalment una filla.

Malgrat que la forma majoritària de residència al llarg de la vida sigui la llar de parella amb fills i això permeti afirmar una certa *tradicionalitat*, cal tenir en compte els canvis, importants, que s'han produït a la ciutat de Barcelona en l'evolució entre 1991 i 2001.

- El primer aspecte que cal tenir en compte és que l'any 1991 s'afegia com a forma majoritària de residència a partir dels 85 anys dels homes i més de 75 de les dones la llar extensa. L'any 2001 aquesta forma de residència no apareix com a majoritària, però sí que ocupa el segon lloc del *rànquing* sobretot entre les dones entre 50 i 70 anys i les majors de 80, coincidint amb dos perfils: les cuidadores i les dependents. Cal destacar que l'edat de les persones que viuen en llars extenses s'ha rejuenit possiblement a causa de la vinguda de població estrangera.

- La segona qüestió que cal tenir en compte és que la proporció de persones que viuen en llars de parelles amb fills, malgrat ser la forma majoritària, davalla a totes les edats i passa de valors superiors al 65% entre els homes entre 35 i 49 anys a assolir el 60% només entre els de 45-49 anys.

- Alhora s'ha doblat la proporció de persones joves que viuen soles, que ha passat del 5% dels homes entre 30 i 39 anys a més del 10%. Ha augmentat lleument la proporció de persones que viuen en llars sense nucli.

- Augmenta la proporció de població que viu en llars monoparentals, que passa de representar valors al voltant del 8% de la població entre 40 i 60 anys a assolir valors superiors al 12%.

Per tant, malgrat residir de manera majoritària en llars de parelles amb fills, s'aprecia una tendència a la davallada en favor d'altres formes de convivència: les llars unipersonals, les llars sense nucli, les llars monoparentals i les llars extenses. Alguns d'aquests canvis en l'estructura estan protagonitzats per la població estrangera.

3.2.4. Les llars i les persones

Tal com s'ha comentat a l'apartat anterior, les estructures varien, però poc, i els canvis produïts en les dinàmiques familiars triguen a fer-se visibles en les morfologies de llars i de nuclis.

Sota una mateixa forma poden emmascarar-se diferents situacions. Per exemple, sota estructures aparentment noves o aparentment tradicionals poden incloure's diferents continguts.

Així, ¿l'increment de les llars unipersonals és degut a un envelliment de la població i, per tant, no es tractaria d'una nova forma de residència sinó del producte d'una llar en *contracció*? O, per contra, és efectivament producte de noves formes de convivència o el resultat d'una ruptura o una opció per la monoresidencialitat?

¿L'increment de les llars monoparentals es deu a un augment de mares i pares sols a càrrec de menors? ¿O es tracta d'una població femenina gran que viu amb algun fill, també gran?

L'aparent *tradicionalitat* dels nuclis de parelles amb fills és tal? I si aquests nuclis són reconstituïts?

És per això que esdevé necessària l'anàlisi de les característiques de les persones que componen cadascuna de les llars.

Als gràfics 35, 36 i 37 s'ha representat la distribució de les llars segons el tipus de nucli desagregat per a 2001, la variació absoluta de les llars i la taxa anual de creixement per al període 1991-2001 per a la ciutat de Barcelona.³³

Les llars unipersonals

L'any 2001 la màxima representació de monoresidencialitat és la de les dones vídues, atès que el 3,51% de la població barcelonina és femenina, vídua i viu en una llar unipersonal; representa el 8,8% del total de les unitats residencials. La segueixen les dones i els homes solters, que representen el 6,25% i el 5,18% del total de les llars de la ciutat.

33. Només s'han elaborat els gràfics de les deu categories més representades.

Taula 27. Llars i població segons el tipus de nucli desagregat. Distribució i creixement anual. Barcelona, 1991-2001^{34,35}

	Llars				Persones				Llars		Persones	
	n		%		n		%		Variació 1991-2001 Creixement anual		Variació 1991-2001 Creixement anual	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991-01	1991-01	1991-01	1991-01
Unipersonals	102.991	155.463	17,84	26,15	102.693	155.463	6,25	10,42	52.472	4,20	52.770	4,23
Solter	16.021	30.807	2,78	5,18	15.974	30.807	0,97	2,07	14.786	6,76	14.833	6,79
Soltera	24.437	37.178	4,23	6,25	24.366	37.178	1,48	2,49	12.741	4,29	12.812	4,32
Vidu	6.452	8.573	1,12	1,44	6.433	8.573	0,39	0,57	2.121	2,88	2.140	2,91
Vídua	40.856	52.302	7,08	8,80	40.738	52.302	2,48	3,51	11.446	2,50	11.564	2,53
Separat/divorciat	4.130	8.581	0,72	1,44	4.118	8.581	0,25	0,58	4.451	7,59	4.463	7,62
Separada/divorciada	4.363	9.123	0,76	1,53	4.351	9.123	0,26	0,61	4.760	7,65	4.772	7,69
Casat	3.144	4.551	0,54	0,77	3.135	4.551	0,19	0,31	1.407	3,77	1.416	3,80
Casada	3.589	4.348	0,62	0,73	3.578	4.348	0,22	0,29	759	1,94	770	1,97
Sense nucli	24.673	32.913	4,27	5,54	57.080	77.280	3,47	5,18	8.240	2,92	20.200	3,08
Germans	9.916	9.881	1,72	1,66	22.573	23.653	1,37	1,59	-35	-0,04	1.080	0,47
Altres relacions de parentiu	5.706	11.906	0,99	2,00	12.622	27.111	0,77	1,82	6.200	7,63	14.489	7,94
Sense relació de parentiu	9.051	11.126	1,57	1,87	21.885	26.516	1,33	1,78	2075	2,09	4.631	1,94
Monoparentals	49.791	54.341	8,63	9,14	123.413	130.543	7,51	8,75	4550	0,88	7.130	0,56
Solter amb fills	200	469	0,03	0,08	456	1.047	0,03	0,07	269	8,88	591	8,67
Vidu amb fills	4.505	3.846	0,78	0,65	11.011	9.017	0,67	0,60	-659	-1,57	-1.994	-1,98
Separat/divorciat amb fills	1.323	2.014	0,23	0,34	3.429	4.761	0,21	0,32	691	4,29	1.332	3,34
Casat amb fills	1.404	2.533	0,24	0,43	3.649	6.405	0,22	0,43	1.129	6,08	2.756	5,79
Soltera amb fills	2.435	3.565	0,42	0,60	5.500	8.018	0,33	0,54	1.130	3,89	2.518	3,84
Vídua amb fills	25.632	21.125	4,44	3,55	60.965	48.626	3,71	3,26	-4507	-1,92	-12.339	-2,24
Separada/divorciada amb fills	9.860	15.087	1,71	2,54	26.651	37.895	1,62	2,54	5.227	4,35	11.244	3,58
Casada amb fills	4.432	5.702	0,77	0,96	11.752	14.774	0,72	0,99	1.270	2,55	3.022	2,31
Parelles sense fills	108.909	115.497	18,87	19,43	217.188	230.994	13,21	15,49	6588	0,59	13.806	0,62
Parella casada sense fills	9.633	98.831	17,26	16,63	198.690	197.662	12,09	13,25	-802	-0,08	-1.028	-0,05
Parella cohabitant sense fills	9.276	16.666	1,61	2,80	18.499	33.332	1,13	2,23	7.390	6,03	14.833	6,07
Parelles amb fills	231.833	181.398	40,17	30,52	883.202	659.875	53,74	44,24	-50435	-2,42	-223.327	-2,87
Parella casada amb fills	222.936	170.125	38,62	28,62	850.677	620.240	51,76	41,58	-52811	-2,67	-230.437	-3,11
Parella cohabitant amb fills	8.897	11.273	1,54	1,90	32.524	39.635	1,98	2,66	2.376	2,40	7.111	2,00
Llars extenses	48.801	45.586	8,45	7,67	205.485	184.074	12,50	12,34	-3215	-0,68	-21.411	-1,09
Parella extensa amb ascendent	25.493	13.296	4,42	2,24	113.669	56.219	6,92	3,77	-12.197	-6,30	-57.450	-6,80
Parella extensa amb descendent	1.894	5.190	0,33	0,87	7.433	19.088	0,45	1,28	3.296	10,60	11.655	9,89
Parella extensa amb col·lateral	5.870	4.777	1,02	0,80	23.476	20.749	1,43	1,39	-1.093	-2,04	-2.727	-1,23
Monoparental pare extensa amb ascendent	327	544	0,06	0,09	1.232	1.978	0,07	0,13	217	5,23	746	4,84
Monoparental pare extensa amb descendent	402	195	0,07	0,03	1.515	721	0,09	0,05	-207	-6,97	-794	-7,16
Monoparental mare extensa amb ascendent	1.597	3.322	0,28	0,56	5.953	11.821	0,36	0,79	1.725	7,60	5.868	7,10
Monoparental mare extensa amb descendent	2.384	1.097	0,41	0,18	8.921	3.811	0,54	0,26	-1.287	-7,47	-5.110	-8,15
Altres situacions de monoparentalitat extensa	4.158	6.442	0,72	1,08	14.666	24.412	0,89	1,64	2.284	4,47	9.746	5,23
Altres extenses amb un nucli	6.677	10.723	1,16	1,80	28.620	45.275	1,74	3,04	4.046	4,85	16.655	4,69
Llars múltiples	10.195	9.254	1,77	1,56	54.546	53.380	3,32	3,58	-941	-0,96	-1.166	-0,22
Múltiples - unitat ascendent	9.447	5.255	1,64	0,88	50.458	28.167	3,07	1,89	-4.192	-5,70	-22.291	-5,66
Múltiples - unitat descendent	5	1.454	0,00	0,24	24	8.150	0,00	0,55	1.449	76,14	8.126	78,95
Múltiples - unitat col·lateral	375	834	0,07	0,14	2.106	6.143	0,13	0,41	459	8,31	4.037	11,30
Altres múltiples	367	1.711	0,06	0,29	1.958	10.920	0,12	0,73	1.344	16,64	8.962	18,75
Total	577.193	594.452	100,00	100,00	1.643.607	1.491.609	100,00	100,00	17259	0,30	-151.998	-0,97

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

L'increment absolut i relatiu anual més elevat de les llars experimentat entre 1991 i 2001 és el de les llars unipersonals, que creixen en aquest decenni en gairebé 50.000 efectius. Però quin és el tipus de llar unipersonal que creix més? La taula 27 permet considerar aquest tipus de detall.

Els creixements més espectaculars en llars unipersonals s'han donat entre les d'homes i dones separats i divorciats, és a dir, les llars en transició, que han doblat els seus efectius a la ciutat i han passat de ser 4.000 homes i 4.000 dones l'any 1991 a representar més de 8.000 llars en el cas dels homes i més de 9.000 en el cas de les dones.

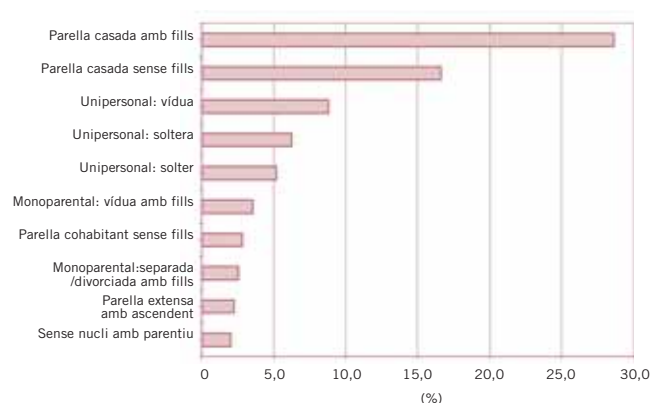
Segueix l'increment de les llars unipersonals de solters, que en el cas de les solteres també dupliquen els seus efectius i passen de 15.000 a 30.000 llars en el conjunt de la ciutat de Barcelona.

Per tant, malgrat la majoritària presència de dones vídues que viuen soles, la monoresidencialitat es va diversificant i l'evolució observada entre 1991 i 2001 dibuixa la tendència en el sentit que les formes que més creixeran en un futur seran les que són producte de la ruptura (llars de separats i divorciats) i les que plantegen la monoresidencialitat com una opció residencial més.

Les llars sense nucli

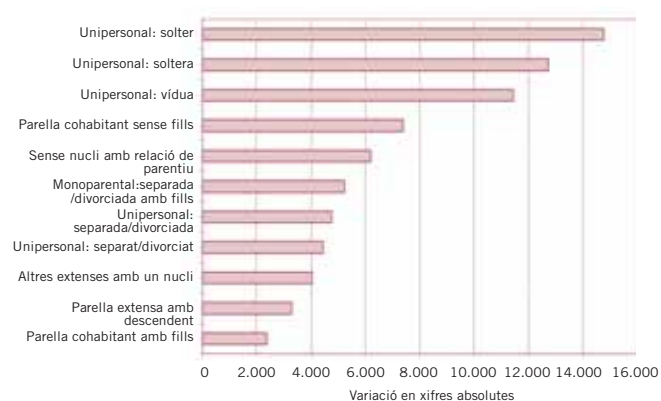
El segon gran creixement pel que fa a les llars és el que es refereix a les unitats sense nucli, és a dir aquelles persones que comparteixen sostre i que poden tenir una relació de parentiu o no, però que en cas de tenir-la no és d'aliança ni de filiació.

Gràfic 35. Distribució de les llars segons el tipus de nucli desagregat. Barcelona, 2001

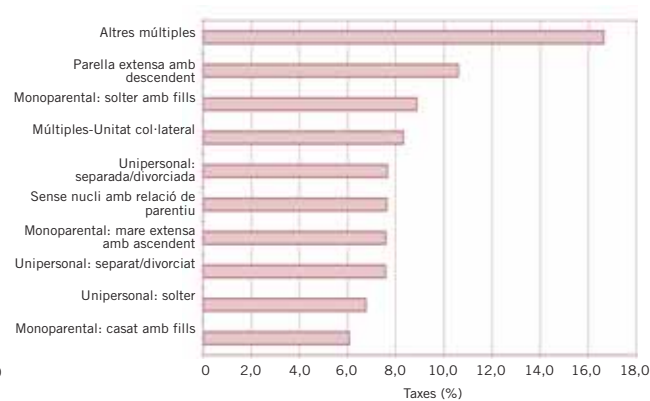
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 36. Variació de les llars segons el tipus de nucli. Barcelona, 1991-2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991-2001.

Gràfic 37. Taxa de creixement anual de les llars segons el tipus. Barcelona, 1991-2001³⁶

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991-2001.

34. Les dades corresponents a l'any 1991 no inclouen l'estat civil dels transeünts (des del punt de vista censal, s'entenen com a transeünts aquelles persones presents però no pas residents al municipi i que conformen la població de fet). És per això que es produeix una diferència de 6.541 llars i 13.912 persones entre la informació detallada i les taules agregades elaborades per l'Idescat. Per resoldre aquest problema, a la taula 27 s'han recalculat les llars i les persones de l'any 1991 repartint els transeünts, que en principi no hi constaven, proporcionalment al nombre de llars o de persones propis de cada categoria. Això explica que l'any 1991 no coincideix el nombre de llars unipersonals amb el de persones.

35. Cal tenir en compte que segons com es reconstrueixi la llar a partir de la persona 1, aquesta pot presentar una estructura o l'altra. Això s'ha de tenir en compte especialment per a les llars extenses amb ascendent i amb descendent.

36. Aquest gràfic indica la tendència del creixement. Com que en alguns casos es tracta de xifres absolutes molt baixes, l'increment resulta molt elevat i distorsiona la realitat, la qual queda més ben reflectida al gràfic 36.

Tot i que ha crescut el nombre de totes les llars sense nucli, s'han duplicat les llars d'aquest tipus de persones que tenen alguna relació de parentiu, que han passat de representar 5.706 a 11.906 efectius a la ciutat.

Com es veurà després, aquest tipus de residència és precisament un dels més practicats per la població estrangera extracomunitària que comparteix habitatge amb algun compatriota amb el qual té alguna relació de parentiu.

Les llars monoparentals

El tercer gran increment s'experimenta a les llars monoparentals. La màxima representació de monoparentalitat es troba a les llars de dones vídues amb fills, on resideix un 3,26% de la població barcelonina i que representen un 3,55% del total de les llars. Aquest tipus de residència, però, malgrat ser el majoritari entre les llars monoparentals, ha perdut més de 4.500 efectius entre 1991 i 2001.

Segueixen les llars monoparentals de mares separades i divorciades amb fills, que representen un 2,54% del total de les llars i són justament la tipologia que més ha crescut en aquest decenni atès que han passat de representar 9.860 llars l'any 1991 a tenir 15.087 efectius l'any 2001.

S'ha duplicat el nombre de llars monoparentals encapçalades per pare divorciat i separat i per pare casat i, tot i que la xifra de partida era baixa, s'ha passat de 1.323 a 2.014 llars i de 1.404 a 2.533 llars respectivament.

Les llars de dones solteres amb fills han augmentat en un miler en aquests deu anys.

Per tant, malgrat la majoritària presència de dones vídues amb fills cal destacar que la tendència apunta al creixement de la monoparentalitat per ruptura, tant en els homes com en les dones, i a la maternitat en solitari en detriment del tipus majoritari de vídues amb fills, que es troba en retrocés.

Les llars de parelles sense fills

Les llars de les parelles sense fills presenten un lleu increment entre 1991 i 2001. Si s'observen les parelles casades, experimenten una lleugera disminució, mentre que si s'atén a les parelles cohabitants el creixement en aquest període ha estat espectacular, amb un guany de més de 7.300 llars; a Barcelona, més de 16.600 unitats residencials són d'aquest tipus l'any 2001 i representen el 2,80% del total de llars.

Les llars de parelles amb fills

Les llars de parelles amb fills representen el 30,52% del total de les unitats residencials barcelonines però, tot i això, experimenten un gran decreixement en el període estudiat i perden al voltant de 50.000 efectius. La major davallada s'observa en les llars de parelles casades amb fills, que van passar de representar el 38,62% el 1991 a ser el 28,62% el 2001, pèrdua que no es veu compensada pel creixement de les llars de parelles cohabitants amb fills, que representen l'1,90% del total de les llars de Barcelona i passen de 8.897 unitats a 11.273.

Les llars extenses

Les llars extenses perden pes global entre 1991 i 2001. Les llars extenses més representades són les parelles amb algun ascendent, que el 2001 representen el 2,24% del total, tot i aquesta forma ha perdut més de 12.100 efectius en el decenni.

Segueixen en representativitat les llars monoparentals de mare amb fills amb alguna persona més, ascendent o no, i és justament aquesta categoria la que més efectius ha vist augmentar en aquest decenni.

Les parelles amb algun descendent (nét) passen a representar el 0,87% del total de les llars barcelonines, que augmenten fins a 3.290 efectius.

D'aquestes dades es desprèn que no totes les llars extenses perden efectius, només ho fan aquelles on les persones alienes al nucli estricte no mantenen relació de parentiu, a excepció feta de les parelles amb descendent. Aquest és un dels tipus de llar que més creix entre la població estrangera.

Les llars múltiples

Les llars múltiples tenen poca representativitat sobre el total de llars i perden efectius, però no pas totes, perquè la presència de dos nuclis sense vincle familiar creix (forma que es dona especialment entre la població estrangera).

Es constata així una diversificació en la composició de cada tipologia de llar i de nucli, que ve donada per la ruptura, pels nous models de convivència i alhora per l'envelliment de la població i la vinguda de població estrangera.

En els apartats següents s'analitzen les característiques de la població que viu en cadascun dels tipus de llar segons sexe i edat.

Les llars unipersonals. Viure sol

El fet de viure sol s'ha de plantejar avui com una altra forma d'inscripció domèstica i relacional. Viure sol no implica necessàriament un aïllament, sinó que pot esdevenir un marc per a altres formes d'organitzar la relació i la convivència.

La residència en solitari pot donar-se en diferents moments del curs de la vida de les persones: d'una banda, l'opció per la monoresidencialitat a edats joves com a forma transitòria abans de formar una parella o com a emancipació; de l'altra, a edats joves i adultes com a resultat d'una ruptura; i, en tercer lloc, a edats elevades com a situació derivada de la mort d'un dels cònjuges que condueix, generalment la dona, a viure en solitari.

El rostre de la monoresidencialitat a la ciutat de Barcelona és fonamentalment femení, vell i vidu, tot i que s'aprecien canvis de tendència importants entre 1991 i 2001. Es tendeix a un cert rejuveniment i una reducció de la feminització, així com a una disminució de l'aclaparadora presència de vidus en favor dels solters, separats i divorciats.

L'any 2001 hi ha 155.463 llars de solitaris, el 26,15% del total d'unitats residencials, que representen el 10,42% de la població.³⁷ Per tant, 155.463 persones que viuen soles, 51.997 més que l'any 2001. D'aquestes, el 62,22% són dones, el 59,90% tenen més de 65 anys i el 54,06% són vídues.

La proporció de persones de més de 65 anys que viuen soles ha davallat entre 1991 i 2001, tot i que no en nombres absoluts, i han augmentat les persones menors de 35 anys que viuen soles (17,21% en aquesta franja d'edat) (taula 28).

La presència de llars unipersonals a Barcelona està fortament influïda per l'envelliment de la població i per la diferència de l'expectativa de vida entre els homes i les dones. Així, les llars unipersonals de persones majors de 65 anys són, majoritàriament, el resultat de llars en contracció que, en morir un dels cònjuges de la parella, deriven en una llar de dona vídua (gràfic 40).

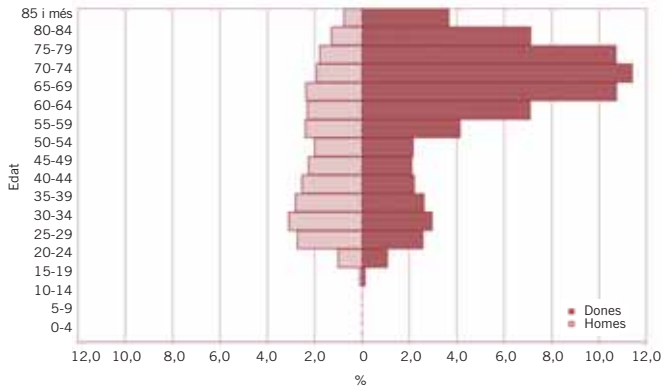
S'estan produint importants canvis en l'evolució i cada cop es tendeix més a una residència en solitari a edats més joves, protagonitzada sobretot per homes solters menors de 40 anys i en una proporció més petita per dones solteres (gràfics 41 i 42). No s'ha d'ignorar que augmenten les xifres de divorciats i separats i de divorciades i separades que viuen sols i a poc a poc va perdent protagonisme l'aclaparadora presència de vídues, que tanmateix continua sent majoritària.

Les llars sense nucli

Les llars sense nucli de més d'una persona estan formades per dos o més membres que poden estar emparentats o no però que, en qualsevol cas, no formen nucli familiar i que, per tant, no són parella o no declaren ser parella i no tenen vincle de filiació. En aquesta categoria poden trobar-se una munió

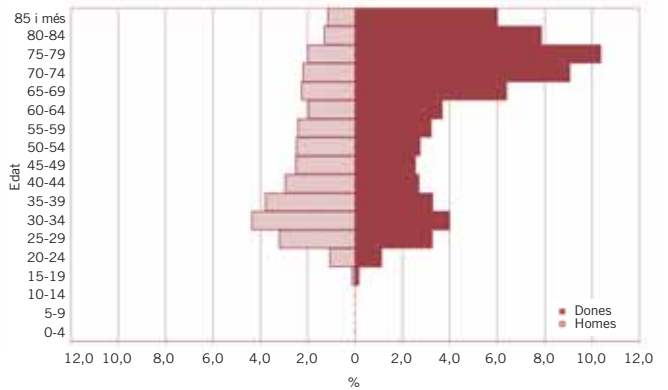
37. Segons el padró, el 30/6/2005 es pot afirmar que a Barcelona les llars unipersonals ja representen el 29,05% del total.

Gràfic 38. Població que viu a les llars unipersonals. Barcelona, 1991

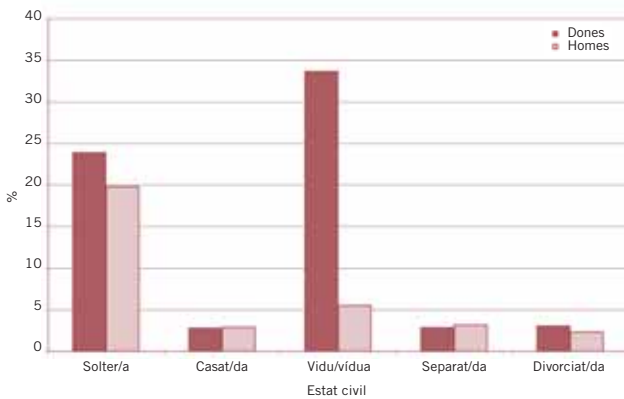
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 39. Població que viu a les llars unipersonals. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 40. Estat civil de les persones que viuen soles. Barcelona, 2001

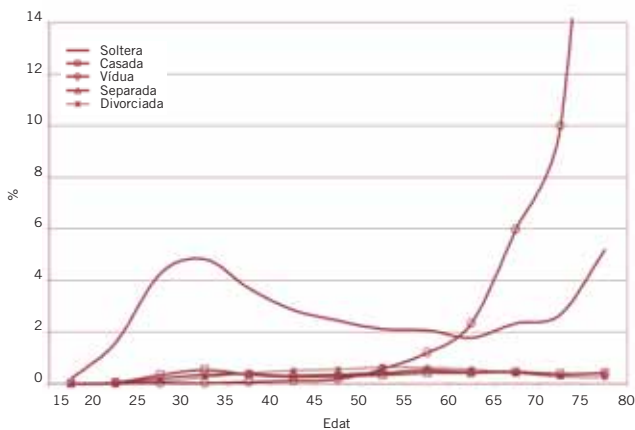
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Taula 28. Proporció de persones que viuen en llars sense nucli segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001

Edat	1991		2001	
	Homes	Dones	Homes	Dones
< 35 anys	6,96	6,70	8,74	8,47
35-65 anys	14,32	20,27	16,11	18,09
> 65 anys	8,13	43,62	8,92	39,66
> 80 anys	2,07	10,76	2,46	13,86
Total	29,41	70,59	33,78	66,22

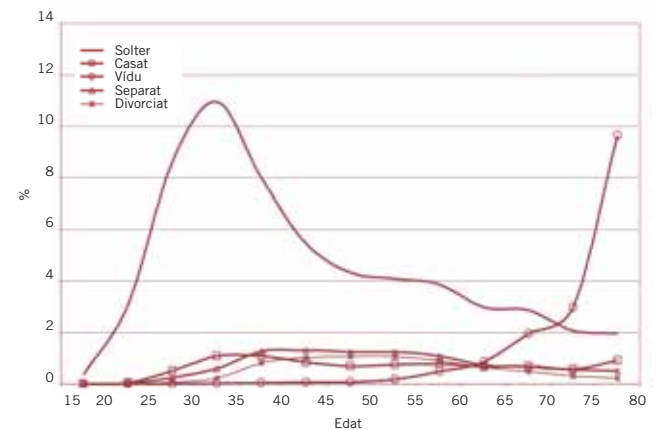
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

Gràfic 41. Estat civil de les dones que viuen soles. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 42. Estat civil dels homes que viuen sols. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Taula 29. Distribució de les persones que viuen soles segons l'estat civil. Barcelona, 2001

	Solter/a	Casat/da	Vidu/vídua	Separat/da	Divorciat/da	Total
Dones	23,91	2,80	33,64	2,83	3,04	66,22
Homes	19,82	2,93	5,51	3,20	2,32	33,78
Total	43,73	5,72	39,16	6,02	5,37	100,00

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Taula 30. Proporció de persones que viuen en llars sense nucli segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001

Edat	1991		2001	
	Homes	Dones	Homes	Dones
< 35 anys	17,64	19,37	19,31	17,28
35-65 anys	12,45	15,53	16,71	16,49
> 65 anys	7,00	27,99	6,66	23,55
> 80 anys	1,76	8,45	1,69	9,67
Total	37,10	62,90	42,68	57,32

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

de situacions i casuístiques força diverses: una llar d'estudiants o amics o, en el cas d'estrangers, un grup de compatriotes compartint habitatge, una persona sola amb personal de servei intern, persones que tenen relacions de parentiu, com ara germans o tia i neboda i, fins i tot, parelles de fet que no s'han autoregistrat com a tals.

L'any 2001, 77.280 persones viuen en llars sense nucli a la ciutat de Barcelona. D'aquestes, un 66,19% són de persones que tenen alguna relació de parentiu. Les llars sense nucli han crescut, tal com es comenta posteriorment, gràcies a l'increment de població estrangera que rejoyeneix i desfeminitza la població d'aquest tipus de residència.

Dues generacions d'edats diferents conformen les llars sense nucli (gràfics 43 i 44): d'una banda, la generació més gran de 65 anys, que representa el 30,21% del total de la població que viu en aquest tipus d'unitat, i de l'altra la població menor de 35 anys, que significa el 36,59% .

El pes de les persones majors de 65 anys condueix a afirmar que les llars sense nucli són fruit de la contracció d'algun nucli simple o extens i que quan desapareix algun o alguns dels seus membres adquireix aquesta tipologia; de tota manera, la proporció de persones majors de 65 anys que resideixen en aquest tipus de llars ha davallat en el decenni estudiat, especialment entre les dones, mentre que ha crescut el percentatge d'homes menors de 35 anys, fet que s'explica a partir de l'arribada de població estrangera nouvinguda.

Convé destacar l'extraordinari increment de la relació de masculinitat que, sense arribar a igualar la de feminitat, ha passat de representar el 37,09% de la població al 42,68%.³⁸ Un fet més que confirma la presència de població estrangera, majoritàriament masculina.

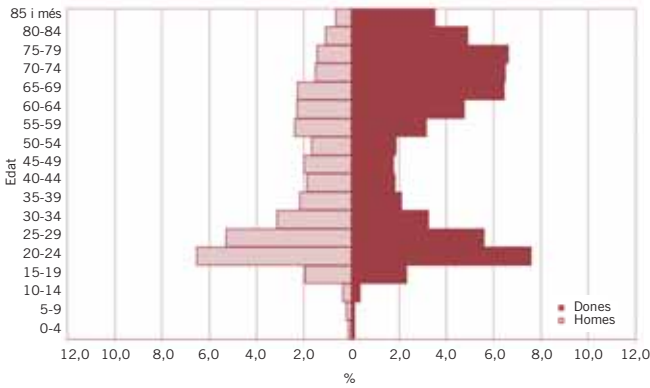
Les llars de parelles amb fills. La forma tradicional de residència

Un dels trets més característics que s'identifiquen quan s'analitzen les formes de convivència a les llars espanyoles és l'absolut predomini de les unitats nuclears simples completes, és a dir, de les parelles amb fills. Per tant, són l'aliança i la filiació les bases fonamentals de la residència a les llars.

En aquest tipus poden emmascarar-se diferents maneres d'organitzar la convivència ja que, com s'ha comentat amb anterioritat, sota una estructura nuclear s'engloben les llars reconstituïdes, formades per parella i fills malgrat que aquests no siguin fills d'algun dels membres de la parella.

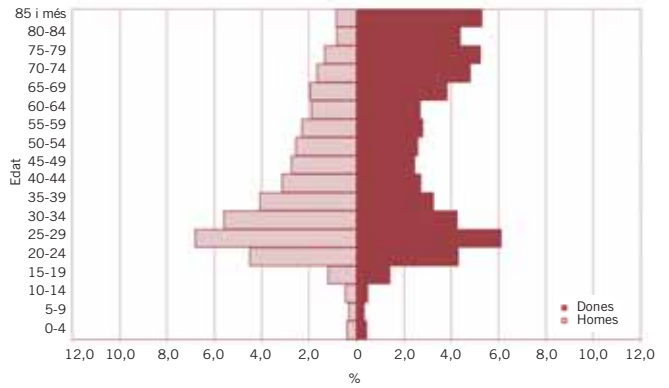
38. La relació de masculinitat es calcula posant en relació la xifra absoluta dels homes i de les dones. Aquí, per facilitar la lectura, s'ha calculat el percentatge dels homes sobre el total de la població que viu en aquest tipus de llar.

Gràfic 43. Població que viu en llars sense nucli.
Barcelona, 1991

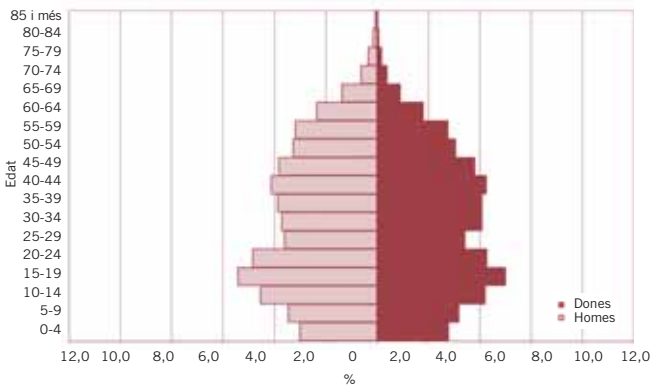
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 44. Població que viu en llars sense nucli.
Barcelona, 2001

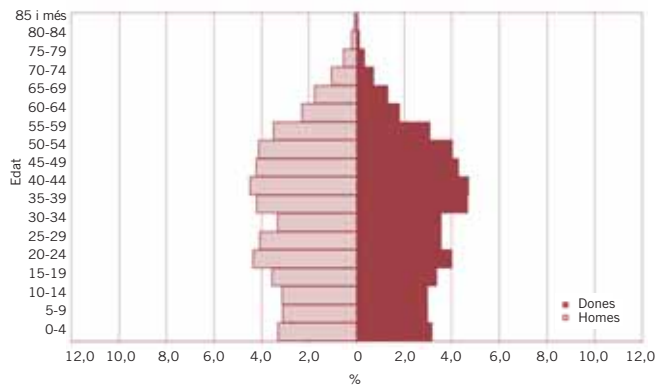
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 45. Població que viu en llars de parella amb fills.
Barcelona, 1991

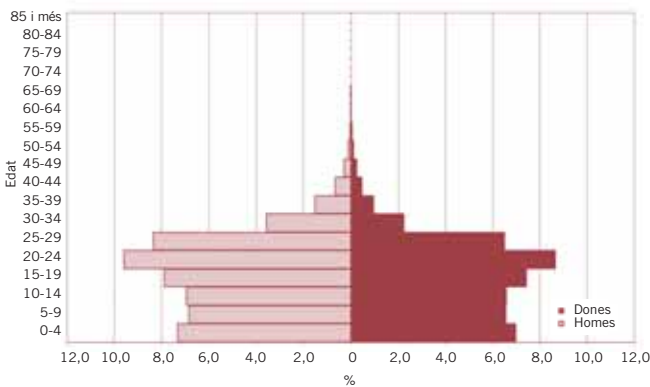
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 46. Població que viu en llars de parella amb fills.
Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 47. Fills que viuen en llars de parella amb fills.
Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Les llars de parelles amb fills constitueixen la categoria que més reducció d'efectius experimenta entre 1991 i 2001; en termes absoluts es perden al voltant de 50.000 llars. Han passat de representar el 40,04% del total de llars i albergar el 53,71% de la població barcelonina a representar el 30,52% del total amb el 44,24% de la població resident.

Malgrat aquesta pèrdua de representativitat, no totes les composicions de parelles amb fills veuen disminuir els seus efectius i només ho fan les formades a partir del matrimoni.

Els gràfics 45 i 46 reflecteixen dues generacions: els que fan de pares i que fan de fills. L'any 1991 s'observa una inflexió en les edats de 25-29 anys que indicaria el moment de passar d'exercir el rol de fill a exercir el rol de pare; l'any 2001 aquesta inflexió es constata més tardana, entre els 29 i 34 anys.

Cal destacar que en els entorns mediterranis les categories de parelles amb fills sempre apareixen més àmplies que a la resta de països europeus i no perquè el nombre de fills sigui superior, sinó perquè el retard en l'emancipació fa augmentar aquesta categoria. Tal com s'ha explicat a l'apartat 3.2.3, els fills fan de fills durant un període més dilatat de temps.

Així, l'any 2001, un 54,01% d'homes i un 43,29% de dones entre 25-29 anys estaven residint amb els seus pares. El punt d'inflexió cap a l'emancipació s'observa entre els 30-34 anys, en què un 27,34% d'homes i un 17,52% de dones viuen a les llars familiars d'origen.

Les parelles sense fills: niu buit i niu sense fer servir

Els nuclis de parelles sense fills inclouen una doble naturalesa d'unions pel que fa a la fase del cicle vital: l'augment de l'esperança de vida i la millora de les condicions ajuda a prolongar i a retardar els diferents processos en el cicle de vida de les persones; s'allarga el període de convivència de les parelles després de la marxa del darrer fill (llars de niu buit); d'altra banda el retard en la decisió de les parelles de tenir fills permet que un major nombre d'aquestes estiguin soles durant més temps (llars de niu sense fer servir).

Entre 1991 i 2001 s'ha produït un increment de llars de parelles sense fills, que han passat de representar el 18,93% al 19,43%. Tot i l'augment, però, s'ha produït un canvi en el rànquing ja que fins a l'any 1991 les llars de parelles sense fills eren el segon tipus de llar més representat darrere les de parelles amb fills i l'any 2001 ja passa a ocupar el tercer lloc.

Els gràfics 48 i 49 constaten aquesta doble naturalesa de les parelles sense fills, les joves, que es correspondrien amb les parelles de niu sense fer servir, i les velles, que es correspondrien amb les parelles de niu buit. La inflexió que s'observa cap a la meitat dels gràfics es correspon, òbviament, amb el període en què les parelles tenen fills i surten d'aquest camp d'observació. La comparació de les llars de parelles sense fills de 2001 amb les de 1991 mostra un augment de proporció pel que fa a les parelles de més de 60 anys i una disminució de les parelles de menys de 35. Cal destacar que entre les parelles joves els valors modals se situaven l'any 1991 als 25-29 anys i el 2001 als 30-34 anys.

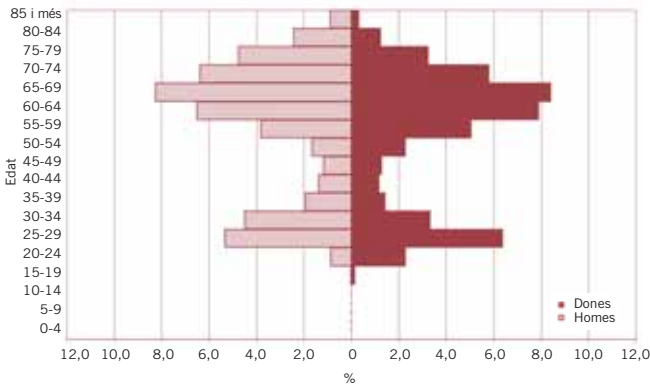
Tot i aquest doble perfil descrit cal destacar que la característica predominant de les llars de parelles sense fills a Barcelona és l'edat elevada, atès que el 60% de la població que integra aquests nuclis té més de 60 anys. Les parelles sense fills tendeixen a envellir i no augmenten les parelles joves, que potser cerquen constituir la seva llar familiar fora de Barcelona atenent a una millor relació entre el preu i les característiques de l'habitatge.

Parelles de fet i parelles de dret

L'estudi de la cohabitació a partir de fonts de naturalesa censal és insuficient. Les respostes a les preguntes del cens depenen de l'autoregistre i això pot provocar una actitud de refús vers la privacitat que, unit al baix nivell formal de les unions consensuals, pot produir un subregistre.

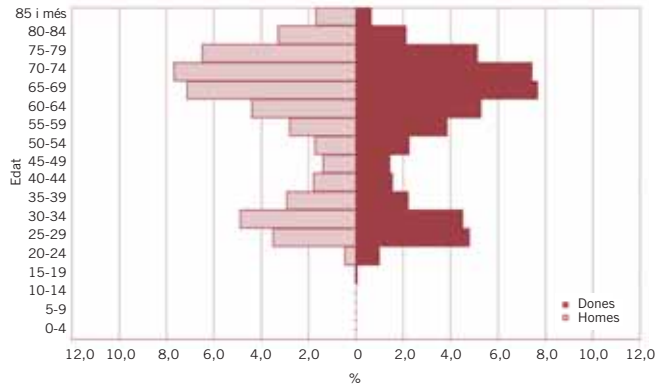
Fins a l'any 1991, les fonts de naturalesa censal no permetien fer una aproximació als tipus de parella. Els censos de 1991 i de 2001 ofereixen la possibilitat d'estudiar la conjugalitat i permeten conèixer el nombre i les característiques de les parelles que viuen amb o sense formalització contractual a partir de la pregunta número 2, en la qual s'inquireix sobre la relació amb la persona principal

Gràfic 48. Població que viu en llars de parella sense fills. Barcelona, 1991

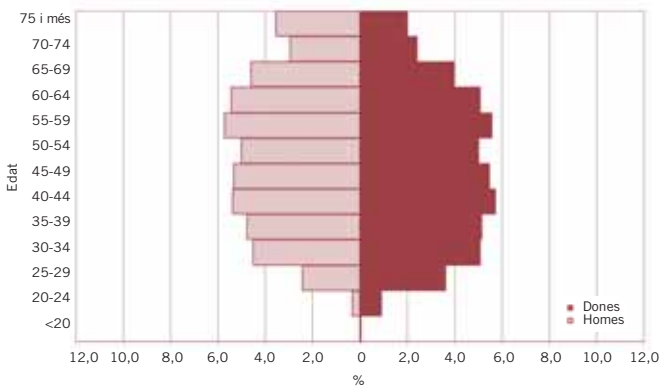
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 49. Població que viu en llars de parella sense fills. Barcelona, 2001

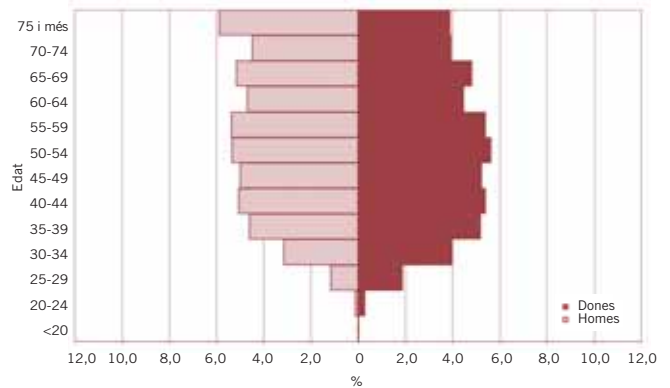
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 50. Parelles de dret. Barcelona, 1991

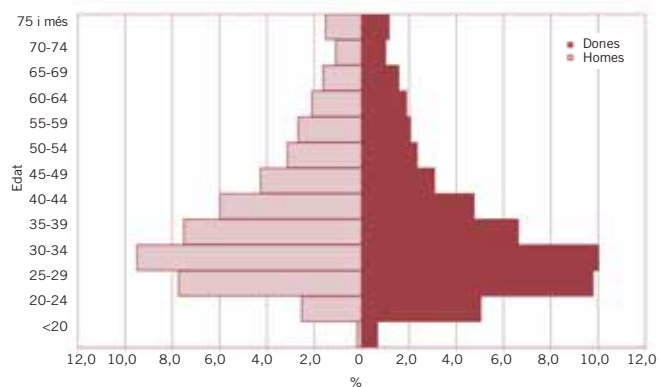
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 51. Parelles de dret. Barcelona, 2001

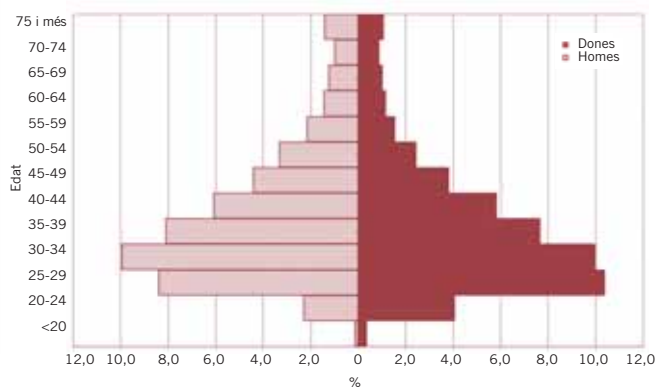
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 52. Parelles de fet. Barcelona, 1991

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 53. Parelles de fet. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Taula 31. Proporció de persones que viuen en llars de parella sense fills segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001

Edat	1991		2001	
	Homes	Dones	Homes	Dones
< 35 anys	10,75	12,07	8,86	10,32
> 60 anys	29,27	26,78	30,68	28,24

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

Taula 32. Parelles de dret segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001

Edat	1991		2001	
	Homes	Dones	Homes	Dones
< 40 anys	24,06	29,56	18,06	22,63
40-60 anys	42,91	43,53	41,52	43,24
60 anys i més	33,03	26,91	40,43	34,12
Mitjana d'edat	52,23	49,58	55,45	53,02

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

Taula 33. Parelles de fet segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001

Edat	1991		2001	
	Homes	Dones	Homes	Dones
< 40 anys	27,51	32,11	28,90	32,38
40-60 anys	16,11	12,24	16,00	13,56
60 anys i més	6,37	5,65	5,10	4,06
Mitjana d'edat	41,66	38,93	40,74	38,37

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

encreuant-la amb l'estat civil. Mitjançant aquest mètode indirecte s'obtenen les parelles de fet i de dret. La informació no és sempre del tot exhaustiva, ja que les parelles reconstituïdes on ambdós membres de la parella es presenten com a casats (però potser no entre ells) es comptabilitzen com a matrimonis. La resta de nuclis de parelles on un dels membres té un estat civil diferent al de casat es consideren parelles de fet.

Entre 1991 i 2001 augmenten les parelles de fet,³⁹ el nombre de les quals gairebé s'ha doblat i ha passat del 5% al 10% el 2001.

La distribució segons sexe i edat de les parelles de fet i de dret mostra un perfil fortament diferenciat. Mentre que les parelles de dret mostren una estructura madura-vella i amb tendència a l'envelliment, les parelles de fet mostren un perfil més jove.

A Barcelona, la proporció d'homes i dones casats menors de 40 anys s'ha reduït considerablement, mentre que ha crescut la proporció de persones casades de més de 60 anys. Això ha fet incrementar l'edat mitjana dels casats de 52 a 55 anys en el cas dels homes i de 49 a 53 en el cas de les dones entre 1991 i 2001.

Si el perfil de les parelles de dret tendeix a l'envelliment, les parelles de fet mostren un perfil més jove però mantenen una estructura similar a la de 1991. La mitjana d'edat de les parelles de fet és de 40,7 anys en els homes i de 38,37 anys en les dones.

Les llars monoparentals: les mares, els pares i els fills

Els nuclis monoparentals estan constituïts per un adult amb els seus fills no aparellats. Aquests nuclis poden estar formats pel pare o la mare i poden constituir un nucli simple o extens amb altres membres emparentats o no.

Les llars monoparentals no són una situació nova. Antigament, les situacions de monoparentalitat eren força corrents: la il·legitimitat, històricament elevada; la mortalitat derivada del part que provocava situacions de viduïtat en l'home, i la sobremortalitat masculina... conduïen a conjuntures de monoparentalitat.

39. L'anàlisi de les parelles de fet s'ha practicat a partir de totes les parelles cohabitants, tant de les parelles amb fills com de les parelles sense fills. Sempre dels nuclis simples.

La imatge de la monoparentalitat ncara avui es relaciona amb factors de risc o de conflictivitat social. No totes les formes de monoparentalitat són, però, objecte de la mateixa consideració. La monoparentalitat de les vídues va tendir a magnificar-se, mentre que la monoparentalitat de les solteres es va desprestigiar.

Un dels principals problemes derivats de la font utilitzada és el de la definició del concepte de monoparentalitat i el de l'harmonització amb la resta d'estadístiques europees. Dos elements conflueixen en la construcció d'aquest concepte: la inexistència de parella i la dependència dels fills.

La inexistència d'una parella resident a la llar nuclear no acaba de ser un element determinant per diverses raons: d'una banda, perquè en situacions de conjugalitat informal el fet que la parella no resideixi a la mateixa llar de manera permanent no significa necessàriament que estigui absent; de l'altra, quan existeix una residència diferenciada per a una parella conjugal per motius laborals, etcètera, no és clar si es tracta d'una llar monoparental o no.

Als inconvenients derivats de l'absència de parella cal afegir-hi els relacionats amb la dependència dels fills. Fins a quina edat es considera que un fill és dependent? Aquest problema d'imprecisió el presenten els censos de 1991 i 2001, que no imposen cap condició per a la consideració de la llar monoparental tret de la simple coresidència. La definició censal que permet la reconstrucció dels nuclis monoparentals és molt general i estableix com a única restricció que els fills no estiguin aparellats o tinguin alhora fills (si no formarien part d'un altre nucli). De fet, en altres països, la definició de les famílies monoparentals porta una restricció pel que fa a l'edat dels fills. Això dificulta la comparació del cas espanyol. Per exemple, en el cas de França, els fills solters menors de 25 anys són inclosos en el nucli familiar, però a Islàndia, Suècia i Dinamarca les llars monoparentals es restringeixen als 16, 18 i 26 anys dels fills, respectivament. Així doncs, aquests exemples han de servir per expressar que la definició censal de llars monoparentals és molt àmplia.

Les llars monoparentals simples han vist augmentar el seus efectius i l'any 2001 representen el 9,14% de les llars, amb un 8,7% de la població resident. El 83,69% d'aquestes llars estan encapçalades per dones.

A Barcelona, la monoparentalitat (igual que la monoresidencialitat) es dibuixa femenina, vella i vídua i, per tant, derivada de la contracció d'una llar nuclear simple completa. Tot i això estan creixent les llars monoparentals generades per pares, que passen del 14,9% el 1991 al 16,3% el 2001, i augmenten els efectius de llars generades per dones separades i divorciades i per dones solteres. Per tant, la ruptura i l'assumpció de la maternitat en solitari comencen a fer-se molt visibles com a causes de la monoparentalitat.

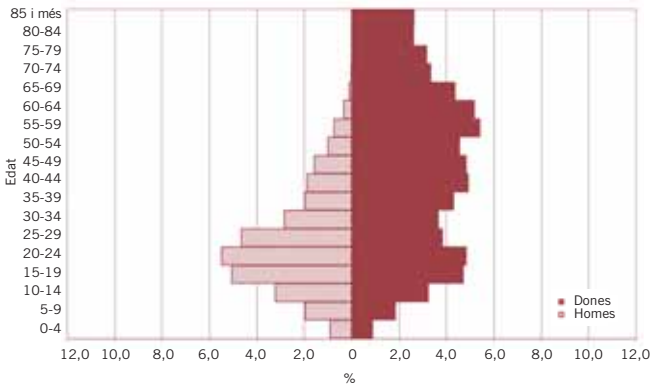
Els gràfics 54, 55, 56 i 57 mostren la població que viu en aquest tipus de llar, tant els que fan de pares i mares com els que fan de fills. S'observa un rejuveniment en la monoparentalitat que deixa enrere, si més no com a tendència, el perfil de mares velles i vídues. L'any 1991 s'observava una certa bimodalitat pel que feia a les edats de les mares, entre 35 i 45 anys, que respondria a situacions que estarien derivades de la ruptura i, amb gran diferència, entre els 60 i 65 anys com a resultat de situacions de viduïtat. L'edat mitjana dels pares i mares generadors de nuclis monoparentals l'any 1991 és de 61 i 59,37 anys, respectivament. L'any 2001, a Barcelona, s'aprecia un canvi en el perfil, de manera que l'edat modal se situa entre 45-55 anys en el cas de la dona i l'edat mitjana ha davallat lleugerament per situar-se en 58,67 anys de l'home i 57,30 anys de la dona; si l'any 1991 només un 21,8% dels pares i les mares tenien menys de 45 anys, l'any 2001 aquesta proporció ha assolit gairebé el 27%, i els pares i les mares majors de 65 anys han vist davallar els seus efectius i han passat del 38,4% al 32,4% (taula 34).

Seguint l'evolució de l'estat civil de les mares de les llars s'observa que les menors de 35 anys són majoritàriament mares solteres, entre 35 i 50 anys separades i divorciades i les més grans de 50 anys dones vídues (gràfics 61 i 62).

En canvi, entre els homes generadors de llars monoparentals, entre 30 i 60 anys l'estat civil majoritari és el de casat (cosa que posa de manifest possibles ruptures de fet) i a partir dels 80 anys el de vidu.

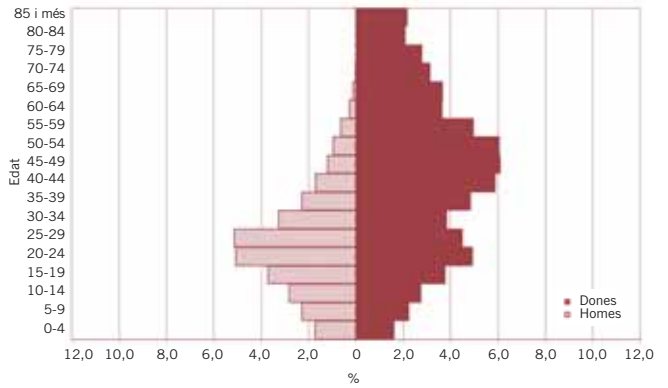
L'any 2001, més de 72.660 persones que viuen en llars monoparentals simples han estat registrades com a fills. L'edat modal dels fills de les llars monoparentals se situa en 20-24 anys, però si es compara la piràmide dibuixada al gràfic 63 amb el gràfic 47, que representa els fills de les parelles

Gràfic 54. Població que viu en llars de mares amb fills. Barcelona, 1991

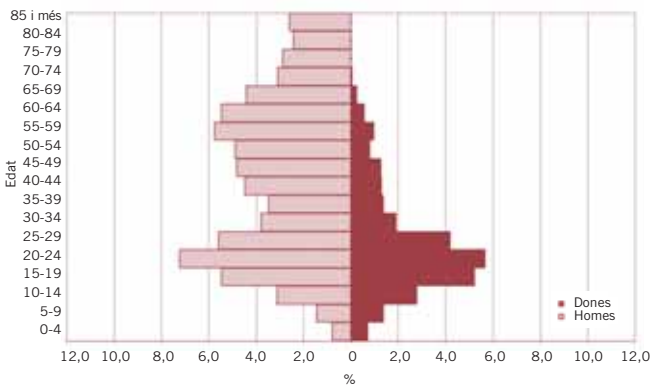
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 55. Població que viu en llars de mares amb fills. Barcelona, 2001

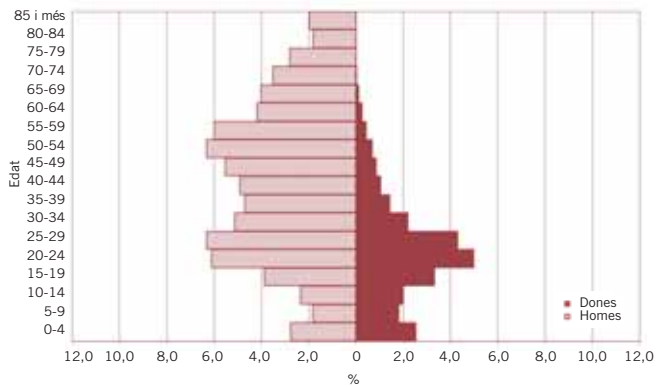
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 56. Població que viu en llars de pares amb fills. Barcelona, 1991

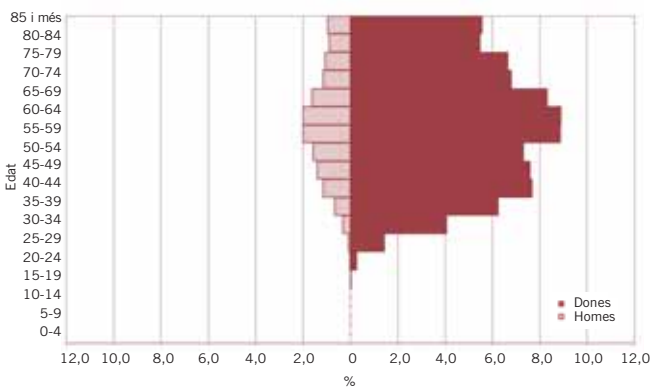
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 57. Població que viu en llars de pares amb fills. Barcelona, 2001

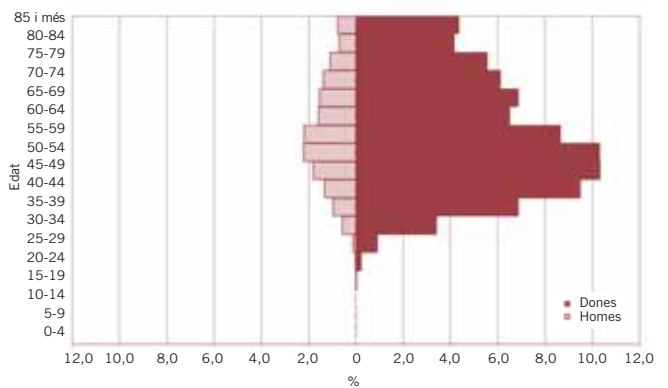
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 58. Pares i mares de les llars monoparentals. Barcelona, 1991

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 59. Pares i mares de les llars monoparentals. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Taula 34. Pares i mares de les llars monoparentals segons grans d'edat. Barcelona, 1991 i 2001

Edat	1991		2001	
	Homes	Dones	Homes	Dones
< 45 anys	2,25	19,67	6,03	20,89
45-65 anys	6,97	32,64	7,79	35,79
65 anys i més	5,73	32,74	5,48	27,01
Mitjana d'edat	61,04	59,37	58,67	57,30

Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

Taula 35. Proporció d'homes i les dones generadors de nuclis monoparentals segons l'estat civil. Barcelona, 2001

	Solter/a	Casat/da	Vidu/vidua	Separat/da	Divorciat/da	Total
Dones	9,44	11,47	34,37	15,00	12,15	82,44
Homes	1,96	5,60	6,17	2,18	1,64	17,56

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Taula 36. Fills de les llars monoparentals. Barcelona, 2001

	Un fill	Dos fills	Tres fills	Quatre fills	Cinc fills i més	Total
Monoparentals pare	8.706	3.291	624	108	31	12.760
Monoparentals mare	40.770	15.688	2.914	430	103	59.905
Total	49.476	18.979	3.538	538	134	72.665

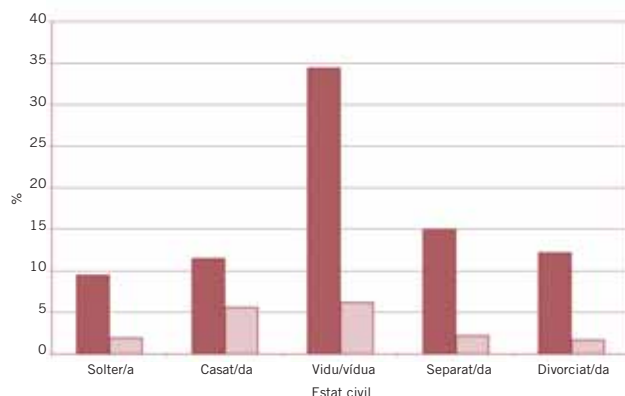
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Taula 37. Distribució del nombre de fills de les llars monoparentals. Barcelona, 2001

	Un fill	Dos fills	Tres fills	Quatre fills	Cinc fills i més	Total
Monoparentals pare	11,98	4,53	0,86	0,15	0,04	17,56
Monoparentals mare	56,11	21,59	4,01	0,59	0,14	82,44
Total	68,09	26,12	4,87	0,74	0,18	100,00

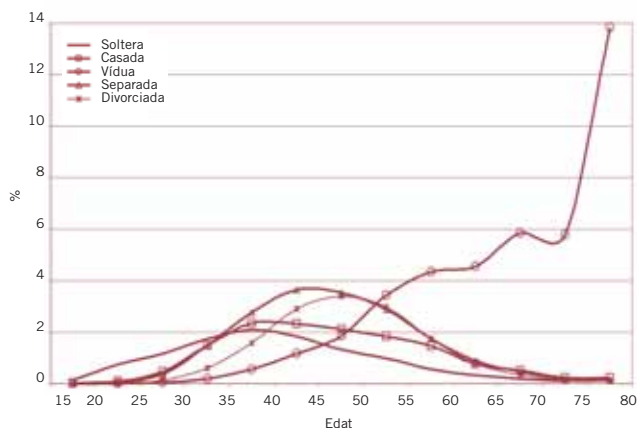
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 60. Estat civil dels pares i les mares de les llars monoparentals. Barcelona, 2001

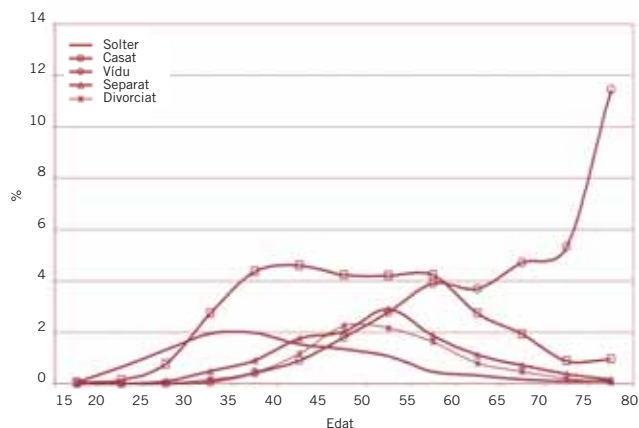
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 61. Estat civil de les mares de les llars monoparentals segons l'edat. Barcelona, 2001

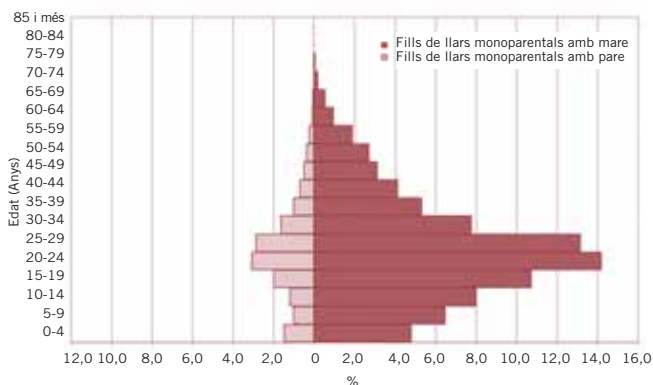
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 62. Estat civil dels pares de les llars monoparentals segons l'edat. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 63. Fills de les llars monoparentals. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

amb fills, s'observa una gran diferència pel fet que estan registrades com a llars monoparentals les de mares molt grans amb els seus fills, sobretot filles també grans.

Les llars extenses i les llars múltiples. Viure amb algú més

La complexitat d'una llar fa referència a la presència d'altres persones alienes al nucli.⁴⁰ Així, s'entén per llars complexes les llars extenses i les llars múltiples.

Les llars extenses són aquelles en les quals una família nuclear conviu amb algú més, hi estigui o no emparentat. Per tant, es poden presentar quatre tipus de nuclis extensos:

- Parella sense fills amb altres persones
- Parella amb fills amb altres persones
- Mare amb fills amb altres persones
- Pare amb fills amb altres persones

Les llars d'estructura múltiple o plurinuclear són les agrupacions domèstiques formades per més d'un nucli.

La modernització de la institució familiar, on la parella conjugal hauria seguit una pauta de neolocalitat, comporta una disminució dels nuclis extensos i múltiples, però la seva pervivència en les socie-

40. BURCH, T. (1976): "Consideraciones sobre el análisis de la estructura del hogar y de la familia". A Diversos autores (1976): *La familia como unidad de estudio demográfico*. CELADE, p. 123-140.

tats urbanes podria justificar-se a partir de diverses hipòtesis com la rendibilització de l'habitatge.

La naturalesa de la font explotada, el cens, no permet distingir si les llars extenses són llars múltiples en descomposició (a partir de la mort d'un dels cònjuges) o bé parelles amb o sense fills en recomposició a causa de la incorporació d'una persona al nucli residencial.

Les llars extenses representen el 7,67% del total d'unitats residencials i hi resideix el 12,34% de la població barcelonina. Aquest tipus de llar ha perdut efectius entre 1991 i 2001, però concentrats en un sol tipus de nucli, les parelles amb fills i altres persones, la resta han guanyat unitats. El còmput global de llars extenses no s'ha vist compensat, però, per les més de 8.300 llars que s'han perdut en la categoria esmentada. Si s'atén a la naturalesa de la persona afegida al nucli segons relació de parentiu, s'observa que la categoria que més efectius ha perdut és la parella (amb fills o sense) amb algun ascendent. Això vindria a reforçar la idea abans expressada que al final del cicle vital la forma majoritària de residència de les persones més grans ja no és la llar extensa, encara que continua tenint una gran importància. El lleuger augment de les llars monoparentals de mare amb alguna persona més es pot deure al fet de tractar-se de mares que quan es queden soles després d'un procés de ruptura cerquen l'ajut d'algun familiar.

Atesa la diversitat de situacions de llars extenses es presenten uns gràfics agregats (gràfics 64 i 65) per a totes les tipologies de nuclis, tot i que posteriorment es presenta un gràfic per a cada tipus.

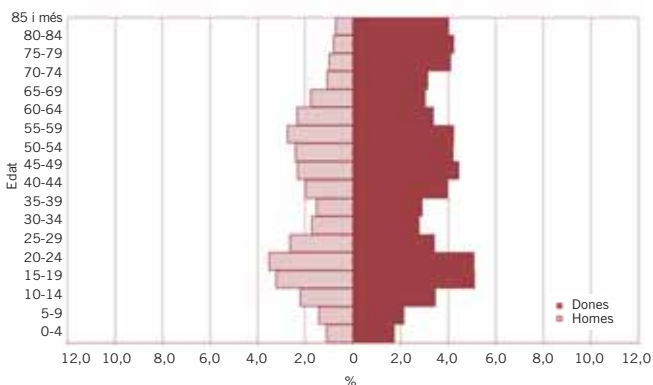
Cal destacar dos aspectes que diferencien la composició segons sexe i edat de les llars extenses entre 1991 i 2001: un és la "trimodalitat" existent l'any 1991, que es dilueix el 2001, i l'altre l'increment en la relació de masculinitat.

Taula 38. Distribució de la població que viu en llars extenses segons grans grup d'edat. Barcelona, 2001

	1991			2001		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
< 35 anys	15,89	23,70	39,59	20,78	20,35	41,13
35-65 anys	13,40	23,10	36,51	17,34	19,59	36,93
65 anys i més	5,39	18,52	23,90	7,56	14,38	21,94
Total	34,68	65,32	100,00	45,67	54,33	100,00
Mitjana d'edat	36,54	36,18	-	37,21	36,39	-

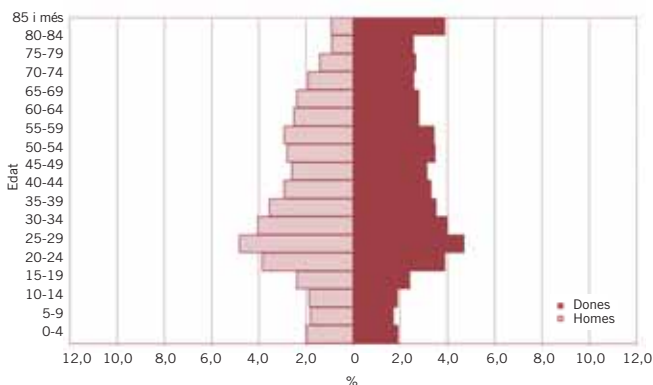
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

Gràfic 64. Població que viu en llars extenses. Barcelona, 1991

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 65. Població que viu en llars extenses. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

La “trimodalitat” que es concreta en tres intervals d’edat, 15-19, 45-49 i 80-84, sembla reflectir tres generacions que resideixen en una mateixa llar, però l’any 2001 aquesta presència de tres generacions es trenca. D’una banda, perquè decau el nombre de llars familiars i, de l’altra, perquè davalla el nombre de llars amb ascendent. La presència de població estrangera extracomunitària, que sol acollir-se a la llar de familiars o compatriotes, manté aquesta categoria i fa davallar la relació de consanguinitat, augmentar la relació de masculinitat i rejuenir la població que resideix en aquest tipus d’unitat residencial. L’any 2001, un 40% de la població que viu en aquest tipus de llars és menor de 35 anys.

Segons els gràfics posteriors, la distribució per sexe i edat de la població que viu en llars extenses dibuixa una silueta igual als nuclis simples anàlegs. El 1991 sembla com si a la silueta del nucli simple s’afegís un efectiu de gent gran que convertís el nucli simple en extens. En el cas de l’any 2001, aquestes persones que s’afegeixen al nucli estan més repartides al llarg de totes les edats.

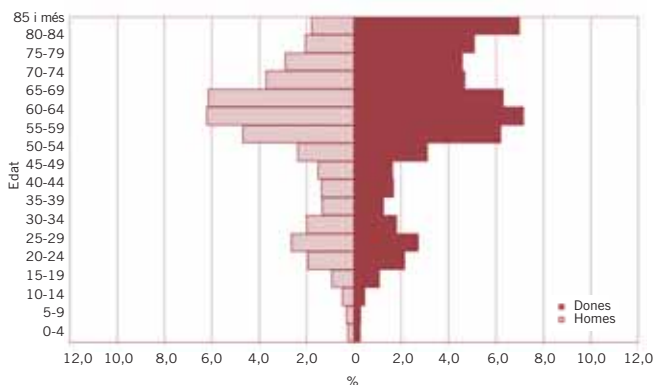
Com a única excepció cal destacar les llars de mares soles amb fills i alguna persona més. La persona que s’afegeix al nucli no sempre és l’ascendent i la distribució segons sexe i edat sembla emmascarar una parella que no s’ha registrat com a tal.

Les llars múltiples han perdut 1.000 efectius entre 1991 i 2001. Només representen l’1,56% del total de les llars a Barcelona i hi resideix el 3,58% de la població.

Com ja s’ha comentat, els nuclis poden ser o no de la mateixa família (ascendent, descendent o col·lateral) o diferents nuclis sense relació de parentiu que comparteixen un habitatge.

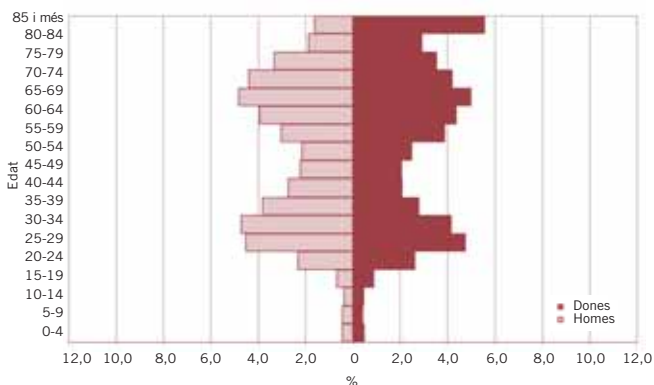
La naturalesa de la font utilitzada no permet anar més enllà. De la piràmide de 1991 es desprèn una certa visualització de tres generacions, mentre que en el cas de 2001 s’observa una diversifica-

Gràfic 66. Població que viu en llars extenses de parella sense fills. Barcelona, 1991

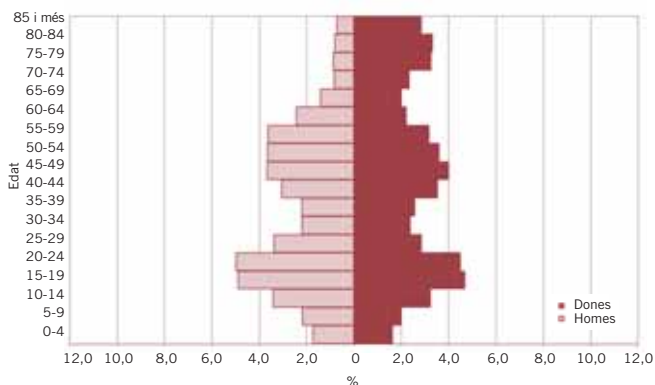
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 67. Població que viu en llars extenses de parella sense fills. Barcelona, 2001

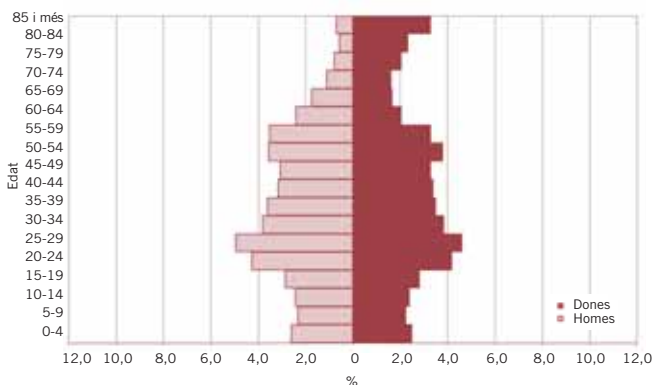
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 68. Població que viu en llars extenses de parella amb fills. Barcelona, 1991.

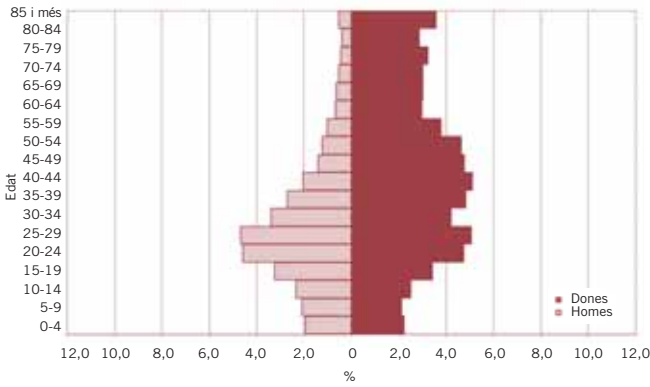
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 69. Població que viu en llars extenses de parella amb fills. Barcelona, 2001.

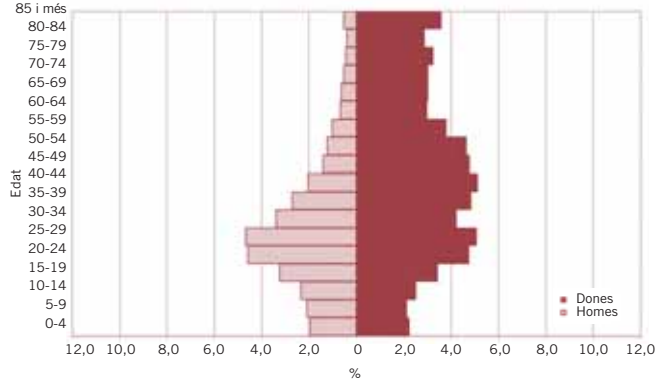
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 70. Població que viu en llars extenses de mares amb fills. Barcelona, 1991.

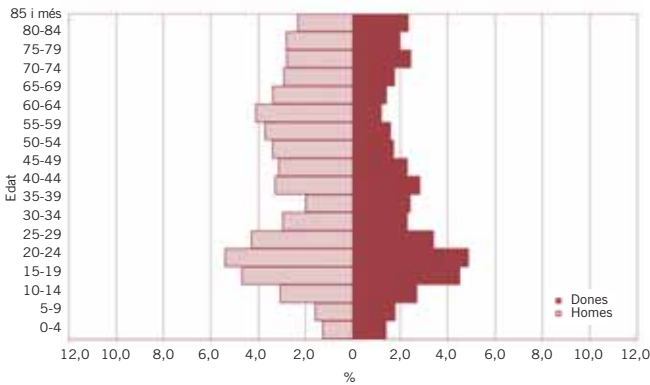
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 71. Població que viu en llars extenses de mares amb fills. Barcelona, 2001.

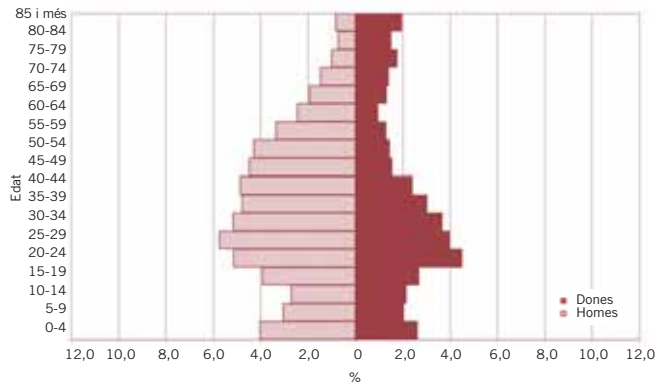
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 72. Població que viu en llars extenses de pares amb fills. Barcelona, 1991.

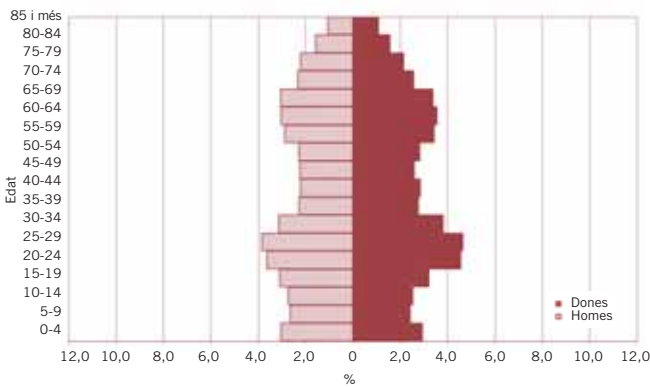
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 73. Població que viu en llars extenses de pares amb fills. Barcelona, 2001.

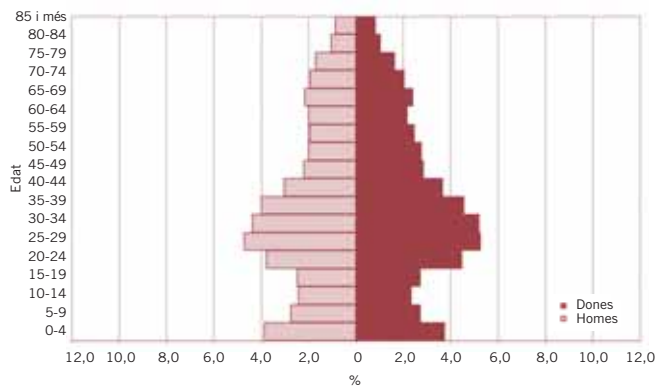
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 74. Població que viu en llars múltiples. Barcelona, 1991.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Gràfic 75. Població que viu en llars múltiples. Barcelona, 2001.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

ció i concentració entre 25 i 44 anys. Aquest tipus de llar es més freqüent entre la població estrangera i la poden formar diversos nuclis que comparteixen habitatge.

Les llars del les persones estrangeres

Un dels aspectes que més influeixen en l'estructura de les llars a la ciutat de Barcelona és la presència de població estrangera, sobretot extracomunitària. El flux d'estrangers extracomunitaris comença a créixer des de l'any 2000. Si l'any 1996 a Barcelona només hi havia un 1,9% de població estrangera, l'any 2001 ja era el 5% (un 80% de la qual era extracomunitària). L'any 2005 ja assolí el 14,6%.

En aquest apartat s'aprofundeix en les llars de les persones estrangeres, per a la qual cosa s'ha demanat una explotació específica a l'Institut d'Estadística de Catalunya que consideri les llars segons el tipus de nucli i en què la persona generadora d'aquest sigui un estranger.⁴¹

L'any 2001 es registraven 28.510 llars d'estrangers a Barcelona (el 5%), 21.058 de les quals corresponien a persones extracomunitàries. L'estructura que presenten les llars dels estrangers difereix força si es tracta de comunitaris, extracomunitaris o nacionals. Possiblement la diferència no ha de raure tan en la nacionalitat, sinó en la durada de l'estada a la ciutat. Barcelona sempre ha tingut una proporció de població estrangera més elevada que el conjunt català, però l'arribada dels grans fluxos s'ha produït, com ja s'ha explicat, a partir de l'any 2000 i és per això que l'estructura de les llars dels estrangers de Barcelona es dibuixa poc familiar, poc nuclear i molt diversificada.

El primer aspecte que cal destacar és la grandària de les llars, atès que les de les persones estrangeres tenen, generalment, més membres que les llars de persones espanyoles. Mentre que el valor modal de les llars dels nacionals és de dues persones i representa el 30% del total de les llars, entre els estrangers cal destacar que el 20% són de més de cinc membres, malgrat que el valor modal se situï en un 24% en les llars d'una i dues persones (gràfic 76).

La distribució de les llars dels estrangers extracomunitaris està molt repartida i poc atomitzada. Hi destaca l'extraordinària presència de llars extenses, el 25,5% del total de les quals presenten aquesta estructura, i el 8,52% de llars múltiples, davant el 7% i l'1,30% dels nacionals en aquestes categories. També hi destaca la proporció de llars sense nucli, el 18,87% davant el 4,97% dels espanyols. Cal esmentar la reduïda presència de llars nuclears simples, concretament de parelles amb fills, que només representen el 13,43%.

La distribució que es mostra a la taula 39 respecte als extracomunitaris es correspon amb la d'una població al principi del procés migratori i que encara no ha fet el reagrupament familiar o ha format una nova família. És per això que destaquen les llars sense nucli, unitats residencials que s'estableixen amb alguns compatriotes que tenen o no relació de parentiu, les llars extenses amb un nucli ja creat que pot ser el d'un compatriota, familiar o no, que acull algun o alguns nousvinguts, i les llars múltiples quan dos o més nuclis comparteixen habitatge.

Les llars dels estrangers són, doncs, més nombroses que les llars dels espanyols, també són menys nuclears i en certa manera menys familiars. Si el flux s'aturés i la residència dels estrangers s'establitzés, en un futur les llars tendrien potser a ser més familiars i nuclears.

3.2.5. Altres característiques de les persones que viuen a les llars: activitat, ocupació i nivell d'instrucció

Les taxes d'activitat i ocupació de la població femenina a la ciutat de Barcelona experimenten una davallada important a partir dels 30-34 anys (coincidint amb l'edat mitjana de la maternitat, 32 anys), mentre que la taxa d'activitat masculina es manté estable fins a gairebé els 60 anys. Les taxes d'activitat femenines a Barcelona presenten valors molt elevats fins als 30-34 anys i es podria afirmar que es troben entre les més elevades d'Europa; la maternitat, però, desincentiva la participació de les dones en el mercat laboral.

La relació amb l'activitat de les parelles amb un fill menor de tres anys com a mínim mostra que mentre que els homes tenen un percentatge d'ocupació superior al 90%, les dones no arriben a assolir el 65%. I si se suma la proporció de les dones desocupades amb les que s'estan a la llar, representen més del 28%.

41. Les llars d'estrangers aquí treballades només recullen aquelles en què la persona generadora és estrangera, no totes les d'estrangers residents a Barcelona.

Taula 39. Distribució de les llars segons tipus i nacionalitat. Barcelona, 2001

	Llars				Total llars	%		
	Extracomunitaris	Comunitaris	Estrangers	Nacionals		Extracomunitaris	Comunitaris	Nacionals
Unipersonals	4.045	2.786	6.831	148.632	155.463	19,21	37,35	26,26
Sense nucli	3.973	837	4.810	28.103	32.913	18,87	11,22	4,97
Llars nuclears simples	5.865	3.175	9.040	342.196	351.236	27,85	42,56	60,47
Nucli de parella sense fills	2.155	1.546	3.701	111.796	115.497	10,23	20,72	19,75
Nucli de parella amb fills	2.829	1.327	4.156	177.242	181.398	13,43	17,79	31,32
Nucli de mare sola amb fills	694	225	919	44.560	45.479	3,30	3,02	7,87
Nucli de pare sol amb fills	187	77	264	8.598	8.862	0,89	1,03	1,52
Llars extenses	5.380	571	5.951	39.635	45.586	25,55	7,65	7,00
Nucli de parella sense fills, amb altres persones	1.881	272	2.153	12.881	15.034	8,93	3,65	2,28
Nucli de parella amb fills, amb altres persones	2.211	185	2.396	16.556	18.952	10,50	2,48	2,93
Nucli de mare sola amb fills, amb altres persones	885	52	937	8.319	9.256	4,20	0,70	1,47
Nucli de pare sol amb fills, amb altres persones	403	62	465	1.879	2.344	1,91	0,83	0,33
Llars múltiples	1.795	91	1.886	7.368	9.254	8,52	1,22	1,30
Total	21.058	7.460	28.518	565.934	594.452	100,00	100,00	100,00

Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

Taula 40. Relació amb l'activitat dels homes i les dones de les llars de parelles amb fills, amb almenys un menor de tres anys. Barcelona, 2001

Activitat	Homes	Dones
Estudiant	0,64	1,57
Ocupat/da	90,77	64,85
Desocupat/da que busca la primera feina	0,45	0,93
Desocupat/da que ha treballat abans	4,27	10,51
Pensió per inicial o invalidesa	0,45	0,22
Pensió per viduïtat o orfanat	0,02	0,06
Pensió de jubilació	0,05	0
Tasques de voluntariat social	0,02	0,007
Necessita ajuda per a activitats bàsiques	0,02	0,05
Feines de la llar	0,5	18,31
Altres	2,84	3,43

Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

Taula 41. Nivell d'instrucció de les mares de les llars monoparentals amb almenys un menor de tres anys. Barcelona, 2001

	Mares	%
No sap llegir o escriure	14	0,55
Sense estudis	67	2,62
EGB, ESO o batxillerat elemental sense completar	207	8,09
Batxillerat elemental, EGB o ESO completa	479	18,71
Batxillerat superior, BUP, batxiller LOGSE, COU, PREU	482	18,83
FP I, FP de grau mitjà o equivalent	157	6,13
FP II, FP de grau superior o equivalent	195	7,62
Diplomatura, títol mitjà	357	13,95
Llicenciatura, enginyeria	561	21,91
Doctorat	41	1,6
Total	2.560	100

Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

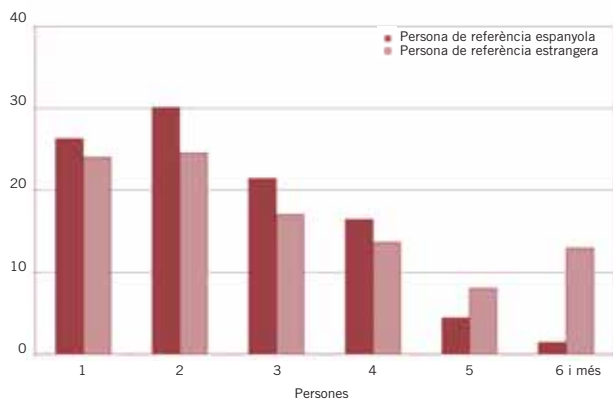
Si s'atén a les llars monoparentals generades per una mare amb algun menor de tres anys com a mínim, s'observa que el nivell d'ocupació és lleugerament superior al de les mares amb parella (67,11%), però també és superior el nivell de desocupació (11%).

Entre les mares generadores de llars monoparentals amb un fill menor de tres anys com a mínim s'observa una certa polarització pel que fa a la relació amb l'activitat, l'ocupació i el nivell d'instrucció.

Les mares monoparentals joves presenten un nivell d'instrucció elevat i gairebé el 22% presenten titulació superior, tot i que cal destacar que el 18% només té el graduat escolar.

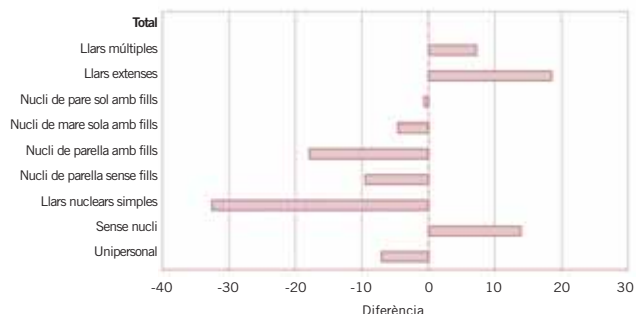
Així, en correspondència amb aquest nivell d'instrucció, es constata que un 18% de les mares monoparentals amb un menor de tres anys com a mínim estan inscrites en la categoria de professionals, científiques, tècniques o intel·lectuals, i quasi un 24% són professionals o tècniques de suport i empleades administratives. No cal obviar, però, que el 33%, és a dir un terç, no tenen ocupació (o estan a l'atur o s'han quedat a la llar). Aquest terç de població monoparental ha de ser objecte prioritari de mesures de suport tenint en compte que pel fet de tenir menors al seu càrrec no obté rendes procedents del treball.

Gràfic 76. Dimensions de les llars segons la nacionalitat. Barcelona, 2001

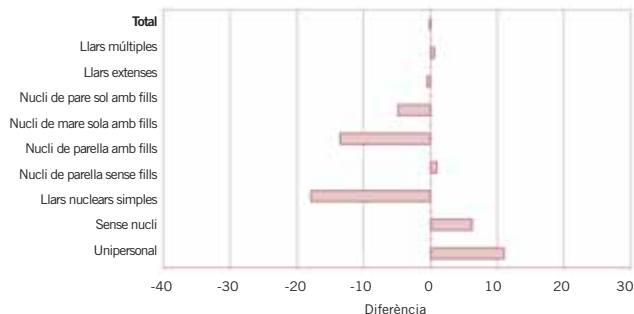
Font: elaboració pròpia a partir de: Departament d'Estadística (2005). *La població estrangera a Catalunya*. Col. Informes estadístics. Ajuntament de Barcelona.

Gràfic 77. Diferència percentual de distribució entre les llars de persones extracomunitàries i nacionals. Barcelona, 2001

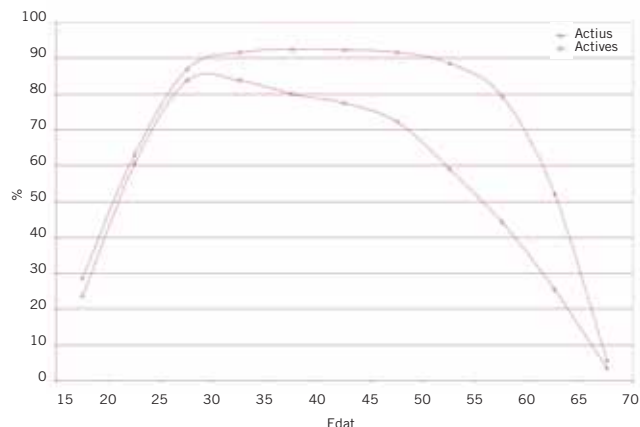
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 78. Diferència percentual de distribució entre les llars de persones comunitàries i nacionals. Barcelona, 2001

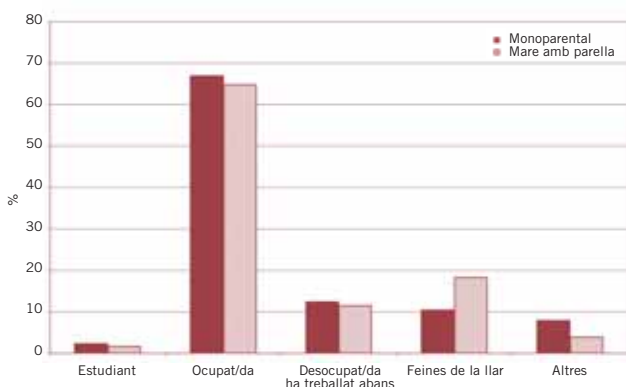
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Gràfic 79. Taxes d'activitat per edats d'homes i dones. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

Gràfic 80. Relació amb l'activitat de les mares amb almenys un fill menor de tres anys. Monoparentals i mare amb parella. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

Taula 42. Relació amb l'ocupació de les mares monoparentals amb almenys algun fill menor de tres anys. Barcelona, 2001

	Mares	%
Personal directiu d'empreses i administracions públiques	145	5,66
Professionals i tècnics, científiques i intel·lectuals	478	18,67
Professionals i tècnics de suport	337	13,16
Empleades administratives	274	10,70
Treballadores de serveis i venedores de comerç	254	9,92
Treballadores qualificades en activitats agràries i pesqueres	6	0,23
Artesanes, treballadores qualificades de la indústria i la construcció	33	1,29
Operadores d'instal·lacions i maquinària, i muntadores	40	1,56
Treballadores no qualificades	148	5,78
Forces armades	0	0,00
No ocupades	845	33,01
Total	2.560	100,00

Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

4. Les llars i les persones als districtes de Barcelona

4.1 Creixement de les llars i diversitat territorial

Tipus de residència

La ciutat de Barcelona sintetitza tres situacions diferents pel que fa a la composició de les llars: d'una banda, s'erigeix com a laboratori de noves pràctiques i models de residència que s'aboca cap a la seva àrea d'influència; d'altra banda, presenta unitats de convivència pròpies de la seva estructura envellida i de la seva dinàmica emigratòria i immigratòria alhora. Aquestes tres realitats coexisteixen en el territori.

La distribució dels tipus de llars segons els districtes mostra unes formes familiars amb forts contrastos territorials, mentre que d'altres són força homogènies i sense grans diferències arreu del territori barceloní.

Com ja afirmava Soler (1985: 72)¹⁸ en un dels treballs pioners de les llars a Barcelona, els contrastos entre la morfologia familiar de les diferents zones de la ciutat estan condicionats per l'etapa del cicle vital en la qual es troba la població resident a cadascun dels territoris, i per les diferències socioeconòmiques que exerceixen la seva influència sobre els ciutadans. Per tant, l'efecte de l'estructura i l'efecte econòmic deixen sentir el seu gran pes en la distribució de les morfologies de les llars en els diferents districtes.

Els principals contrastos s'aprecien entre les que presenten major increment i, alhora, les que mostren més decrement: les unipersonals i les de parelles amb fills. La resta mostra certa homogeneïtat. Les diferències, però, s'accentuaran en estudiar les característiques de les persones de cadascun dels tipus de llars segons l'edat, el sexe i l'estat civil als districtes, empresa que depassa l'objectiu d'aquest treball.

Creixement de les llars

El creixement de les llars a Barcelona durant el període 1991-2001 es concentra al sector nord-est de la ciutat, als districtes d'Horta-Guinardó, Sant Andreu i Sant Martí, justament allà on hi ha hagut operacions urbanístiques.

El districte de Sant Martí acull el 42% de l'increment de les llars a Barcelona, cosa que s'explica per la construcció d'habitatges associats a la construcció de la Vila Olímpica, per la implementació del projecte Districte d'Activitats 22@BCN i per la reurbanització de Diagonal Mar, l'antic barri de la Catalana de Gas o la Sagrera.

El districte de Sant Andreu concentra el 20,11% de l'increment total de llars de la ciutat, per operacions com la de La Maquinista.

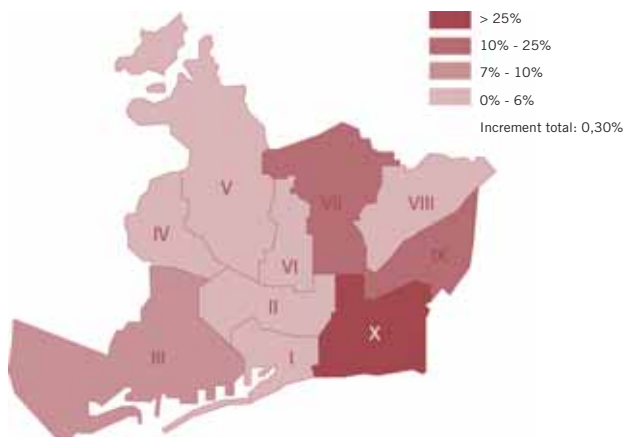
Horta-Guinardó concentra el 19,50% del creixement de les unitats residencials. El seu increment, juntament amb el de Sants-Montjuïc, és degut fonamentalment a microoperacions de renovació urbanística, tot i que cal destacar l'operació de la Zona Franca al Districte III.

4.2 El nombre de persones a les llars

El nombre mitjà de persones que viuen a les llars ha disminuït en tots els districtes i en cap cas no arriba a tres persones. Tres districtes, Ciutat Vella, l'Eixample i Gràcia, representen les àrees amb menys persones a les llars i on les unitats unipersonals són les més representades, i superen el 30% del total en tots els casos. A la resta de districtes, són les llars de dues persones les més comunes (taules 44 i 45).

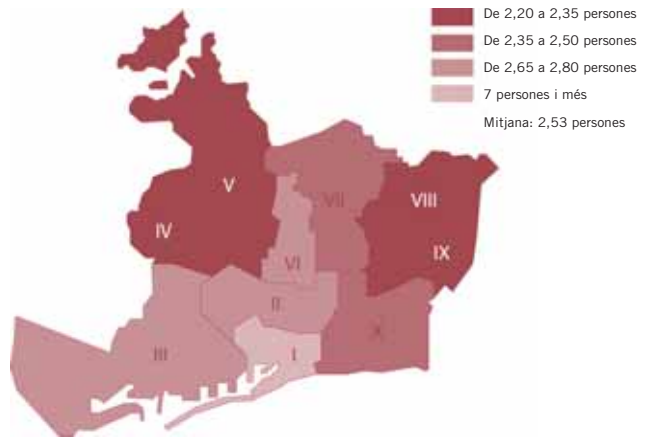
18. SOLER SERRATOSA, J. (1985). *La estructura del hogar en Barcelona: Un análisis del Padrón de 1981* a Boletín de la ADEH. Any III. núm. 2. Ed. ADEH, p. 51-75.

Mapa 1. Taxa anual de creixement de les llars per districtes. Barcelona, 1991-2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Mapa 2. Mitjana de persones per llar. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001

Taula 43. Mitjana de persones a la llar per districtes. Barcelona, 1991-2001

	1991			2001		
	Llars	Persones	Persones/llar	Llars	Persones	Persones/llar
Ciutat Vella	36.167	90.612	2,51	36.322	85.177	2,35
Eixample	103.185	274.282	2,66	103.809	251.050	2,42
Sants-Montjuïc	65.773	179.465	2,73	66.933	166.748	2,49
Les Corts	30.042	89.750	2,99	30.324	80.730	2,66
Sarrià - Sant Gervasi	49.469	148.237	3,00	49.896	132.784	2,66
Gràcia	47.811	128.608	2,69	48.114	114.398	2,38
Horta-Guinardó	60.936	184.557	3,03	64.301	166.747	2,59
Nou Barris	62.226	188.781	3,03	62.322	162.246	2,60
Sant Andreu	48.537	144.998	2,99	52.008	136.024	2,62
Sant Martí	73.047	214.252	2,93	80.413	207.980	2,59
Total	577.193	1.643.542	2,85	594.452	1.503.884	2,53

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de 1991 i 2001.

Ciutat Vella, l'Eixample i Gràcia són els districtes més envellits de la ciutat, i és justament en aquests on es concentren les llars d'una sola persona. A la resta de districtes predominen les llars de dues persones.

Segons la joventut del districte, el tercer lloc de la distribució l'ocupen les llars d'una o tres persones. En el cas de les Corts, Sant Andreu i Horta-Guinardó (menys envellits i més familiars), és justament on predominen les llars familiars i on després de les unitats de dues persones segueixen les de tres membres.

4.3 Les llars unipersonals

En els mapes s'observa l'increment de les llars unipersonals als districtes de la ciutat. La distribució de la monoresidencialitat segons els districtes és la que presenta més diversitat territorial. Però la seva ubicació en el territori és diferent segons el perfil de la soledat. Atès que les persones que viuen soles són dones grans es pot dir que el mapa coincideix amb el de l'envelliment: Ciutat Vella, l'Eixample i Gràcia.

4.4 Llars sense nucli

Barcelona presenta un 5,51% de llars sense nucli. La distribució de les llars i de les persones de les llars sense nucli coincideix amb el mapa de l'envelliment i també amb el de la immigració. Possiblement la contracció i la descomposició d'altres tipus de llar, a causa de la desaparició d'algun membre, transforma les llars en llars sense nucli, però és sobretot la presència de població estrangera la que ara fa créixer aquest tipus de llars (compatriotes que comparteixen habitatge).

Cal destacar Ciutat Vella seguit de l'Eixample, on s'acumula un major percentatge de llars d'aquest tipus (10,63% i 6,58% respectivament) i on es barregen dues realitats: envelliment i població immigrada.

4.5 Les parelles sense fills

Aquestes llars representen el 19,43% del total. La distribució de les parelles sense fills segons les edats dibuixa un doble perfil de parelles joves i parelles velles.

La distribució de les parelles sense fills sobre el territori segueix una ubicació als districtes perifèrics (Sants-Montjuïc, Sant Martí, Sant Andreu, Nou Barris i Horta-Guinardó).

Els dos perfils de parelles sense fills descrits coincideixen en la seva ubicació en el territori, per motius diferents. D'una banda, es tracta dels districtes on es troben els habitatges a millor preu o amb més possibilitat de trobar-ne, per la qual cosa s'hi localitzen les parelles joves; de l'altra, es tracta dels districtes on han predominat les llars més *tradicionals* (que van viure el *boom* de poblament entre les dècades de 1960 i 1970) de parelles amb fills que, en emancipar-se, han deixat llars d'una parella sola.

4.6 Les parelles amb fills

Les parelles amb fills, malgrat que decreixen, són el tipus de nucli més comuns i representen un 30,52% del total de les llars. De tota manera, cal recordar que és a la ciutat de Barcelona on la forma *tradicional* es mostra més minsa i dona pas a altres tipus de convivència alternatius. Aquesta proporció és molt baixa si es compara amb Catalunya o amb la Regió Metropolitana de Barcelona.

Durant força temps han coexistit a Barcelona dos perfils diferents de parelles amb fills: el nucli de nova creació amb fills petits i les parelles amb fills grans que no s'acabaven d'emancipar.

Les generacions plenes que feien el rol de fills quan en altres temps, a la seva edat, ja feien el rol de pares han fet engrossir aquesta categoria. El fet que aquestes generacions plenes vagin emancipant-se dona com a resultat una pèrdua brusca de llars nuclears completes. Tanmateix, una part dels fills emancipats no s'instal·la a la ciutat de Barcelona ja que, a part de créixer molt més el nombre de llars a Barcelona, incrementaria molt més la proporció de parelles sense fills, tant les de *niu buit* com les de *niu sense fer servir*. Aquest constituiria el perfil dels migrants que marxen de la ciutat central per instal·lar-se a altres àrees de la Regió Metropolitana de Barcelona.

Els nuclis simples de parelles amb fills existeixen de manera predominant a tots els districtes de Barcelona, excepte a Ciutat Vella i a l'Eixample. Així, les llars de parelles amb fills es distribueixen segons el mapa dels districtes que van viure el seu *boom* de poblament durant les dècades de 1960 i 1970 i els districtes on ara es concentren grans operacions urbanístiques que acullen llars familiars: Sants-Montjuïc, Sant Martí, Sant Andreu, Nou Barris, Horta-Guinardó, Sarrià - Sant Gervasi i les Corts-Pedralbes.

En els mapes es constata la pèrdua de pes d'aquest tipus de nucli en tots els districtes.

4.7 Les llars monoparentals

No hi ha gaire diferència en la distribució de llars monoparentals segons els districtes a la ciutat de

Barcelona.

L'any 1991, les llars monoparentals es concentraven en els districtes més envellits i en els més benestants, i reflectien una doble naturalesa de la monoparentalitat: d'una banda, les mares velles amb fills grans als districtes més envellits i, d'altra banda, perfils de separats i divorciats als districtes més benestants. L'any 2001, en canvi, només s'observa una major concentració de llars monoparentals a Sarrià - Sant Gervasi, les Corts-Pedralbes i Gràcia.

4.8 Les llars extenses i les llars múltiples

Les llars extenses veuen davallar els seus efectius i només creixen a Ciutat Vella, cosa que segurament és deguda a la gran presència de població immigrada de nacionalitat estrangera, que tendeix a viure en aquest tipus de llars mentre no estabilitza la seva situació.

Tot i que no hi ha gaire variació entre la representació de llars extenses i múltiples a Barcelona, sí que cal destacar Ciutat Vella i Sarrià - Sant Gervasi com a districtes que concentren major percentatge d'unitats d'aquest tipus, potser ambdós alimentats per la població estrangera. Mentre que Ciutat Vella acull aquells nuclis familiars que resideixen a un mateix habitatge amb algú més (compatriota o familiar), Sarrià - Sant Gervasi acull un nucli de persones grans amb alguna persona externa (estrangera o no) en règim de servei domèstic.¹⁹

19. Caldría estudiar les característiques de les persones que resideixen en cada tipus de llar als districtes per confirmar o no aquesta hipòtesi.

Taula 44. Distribució de les llars segons el nombre de persones, per districtes. Barcelona, 1991

	Persones							Total
	Una	Dues	Tres	Quatre	Cinc	Sis	Set o més	
Ciutat Vella	29,69	27,35	17,52	11,34	5,33	2,31	0,86	100
Eixample	22,00	29,78	20,79	17,35	6,96	2,51	0,53	100
Sants-Montjuïc	19,29	28,88	22,48	19,32	7,78	1,79	0,40	100
Les Corts	14,69	24,25	23,05	24,27	9,79	3,14	0,75	100
Sarrià - Sant Gervasi	18,42	25,58	19,42	20,29	10,36	4,38	1,33	100
Gràcia	22,39	29,22	20,80	17,83	6,74	2,37	0,60	100
Horta-Guinardó	13,75	26,55	23,54	23,35	9,05	2,38	0,79	100
Nou Barris	12,91	26,59	23,40	23,47	9,41	3,31	0,79	100
Sant Andreu	13,59	26,47	24,01	23,87	86,58	2,59	0,73	100
Sant Martí	14,79	27,58	23,68	22,01	8,37	2,71	0,74	100
Total	18,10	27,81	22,02	20,30	8,19	0,28	0,72	100

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Taula 45. Distribució de les llars segons el nombre de persones, per districtes. Barcelona, 2001

	Persones							Total
	Una	Dues	Tres	Quatre	Cinc	Sis	Set o més	
Ciutat Vella	38,32	29,13	15,58	9,45	3,90	1,91	1,74	100
Eixample	30,20	29,96	19,38	14,59	4,18	1,06	0,63	100
Sants-Montjuïc	26,53	30,16	21,61	15,67	3,98	1,21	0,84	100
Les Corts	22,69	27,60	22,12	19,87	5,85	1,36	0,52	100
Sarrià - Sant Gervasi	26,43	26,78	19,35	17,32	7,14	2,11	0,87	100
Gràcia	30,84	30,48	19,14	14,20	3,92	0,93	0,50	100
Horta-Guinardó	22,77	30,57	22,93	17,65	4,48	1,09	0,50	100
Nou Barris	21,35	31,69	23,20	17,22	4,50	1,27	0,78	100
Sant Andreu	21,83	29,74	23,59	18,60	4,57	1,08	0,59	100
Sant Martí	22,66	30,21	23,00	17,84	4,52	1,14	0,62	100
Total	26,15	29,85	21,16	16,26	4,60	1,26	0,72	100

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Taula 46. Distribució de les llars segons el tipus de nucli, per districtes. Barcelona, 1991

	Ciutat Vella	Eixample	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià - Sant Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Total
Llars unipersonals	11.034	22.703	12.685	4.413	9.111	10.703	8.381	8.035	6.595	10.806	104.466
Llars sense nucli	2.452	6.205	2.667	1.294	2.499	2.421	1.785	1.366	1.539	2.165	24.393
Llars nuclears simples	18.745	63.489	43.854	21.522	33.046	30.056	44.802	46.385	35.582	52.526	390.007
Parelles sense fills	6.710	19.246	13.231	4.946	7.859	9.100	11.736	12.411	9.303	14.729	109.271
Parelles amb fills	8.562	34.502	25.357	14.058	20.037	16.612	28.120	29.068	22.659	32.128	231.103
Mare amb fills	2.947	8.348	4.511	2.103	4345	3.719	4.209	4.148	3.053	4.830	42.213
Pare amb fills	526	1.393	755	415	805	625	737	758	567	839	7.420
Llars nuclears extenses	3.147	9.095	5.414	2.376	4.075	3.908	4.947	5.194	4.017	6.075	48.248
Parelles sense fills amb d'altres	924	2.446	1.455	578	948	1.096	1.091	1.182	997	1.493	12.210
Parelles amb fills amb d'altres	1.422	4.847	3.010	1.375	2.257	2.074	3.001	3.255	2.402	3.628	27.271
Mare amb fills amb d'altres	683	1.511	796	337	724	627	695	639	508	794	7.314
Pare amb fills amb d'altres	118	291	153	86	146	111	160	118	110	160	1.453
Llars múltiples	789	1.693	1.153	437	738	723	1.021	1.246	804	1.475	10.079
Total	36.167	103.185	65.773	30.042	49.469	47.811	60.936	62.226	48.537	73.047	577.193

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991

Taula 47. Percentatge de llars segons el tipus de nucli, per districtes. Barcelona, 1991

	Ciutat Vella	Eixample	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià - Sant Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Total
Llars unipersonals	30,51	22,00	19,29	14,69	18,42	22,39	13,75	12,91	13,59	14,79	18,10
Llars sense nucli	6,78	6,01	4,05	4,31	5,05	5,06	2,93	2,20	3,17	2,96	4,23
Llars nuclears simples	51,83	61,53	66,67	71,64	66,80	62,86	73,52	74,54	73,31	71,91	67,57
Parelles sense fills	18,55	18,65	20,12	16,46	15,89	19,03	19,26	19,95	19,17	20,16	18,93
Parelles amb fills	23,67	33,44	38,55	46,79	40,50	34,75	46,15	46,71	46,68	43,98	40,04
Mare amb fills	8,15	8,09	6,86	7,00	8,78	7,78	6,91	6,67	6,29	6,61	7,31
Pare amb fills	1,45	1,35	1,15	1,38	1,63	1,31	1,21	1,22	1,17	1,15	1,29
Llars nuclears extenses	8,70	8,81	8,23	7,91	8,24	8,17	8,12	8,35	8,28	8,32	8,36
Parelles sense fills amb d'altres	2,55	2,37	2,21	1,92	1,92	2,29	1,79	1,90	2,05	2,04	2,12
Parelles amb fills amb d'altres	3,93	4,70	4,58	4,58	4,56	4,34	4,92	5,23	4,95	4,97	4,72
Mare amb fills amb d'altres	1,89	1,46	1,21	1,12	1,46	1,31	1,14	1,03	1,05	1,09	1,27
Pare amb fills amb d'altres	0,33	0,28	0,23	0,29	0,30	0,23	0,26	0,19	0,23	0,22	0,25
Llars múltiples	2,18	1,64	1,75	1,45	1,49	1,51	1,68	2,00	1,66	2,02	1,75
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 1991.

Taula 48. Distribució de les llars segons el tipus de nucli, per districtes. Barcelona 2001

	Ciutat Vella	Eixample	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià - Sant Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Total
Llars unipersonals	13.917	31.351	17.757	6.880	13.188	14.839	14.643	13.309	11.354	18.225	155.463
Llars sense nucli	3.862	6.832	3.666	1.472	2.798	2.837	2.752	2.611	2.234	3.702	32.765
Llars nuclears simples	14.012	56.273	39.187	19.233	29.127	26.567	41.396	40.502	33.770	51.169	351.236
Parelles sense fills	5.777	18.978	13.271	5.373	8.069	9.242	13.559	13.861	10.672	16.695	115.497
Parelles amb fills	5.392	27.486	20.139	10.795	15.662	12.707	22.017	21.044	18.584	27.572	181.398
Mare amb fills	2.376	8.183	4.868	2.530	4.439	3.913	4.900	4.683	3.786	5.801	45.479
Pare amb fills	467	1.626	909	535	957	705	920	914	728	1.101	8.862
Llars nuclears extenses	3.576	7.736	5.040	2.265	3.984	3.222	4.496	4.699	3.809	5.943	44.770
Parelles sense fills amb d'altres	1.270	2.599	1.637	713	1.230	1.109	1.467	1.532	1.243	1.929	14.729
Parelles amb fills amb d'altres	1.297	3.054	2.114	995	1.664	1.282	1.966	2.029	1.710	2.600	18.711
Mare amb fills amb d'altres	733	1.693	1.052	455	844	687	870	925	690	1.142	9.091
Pare amb fills amb d'altres	276	390	237	102	246	144	193	213	166	272	2.239
Llars múltiples	956	1.617	1.283	474	799	649	1.014	1.211	841	1.374	10.218
Total	36.322	103.809	66.933	30.324	49.896	48.114	64.301	62.322	52.008	80.413	594.452

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Taula 49. Percentatge de llars segons el tipus de nucli, per districtes. Barcelona, 2001

	Ciutat Vella	Eixample	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià - Sant Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Total
Llars unipersonals	38,32	30,20	26,53	22,69	26,43	30,84	22,77	21,36	21,83	22,66	26,15
Llars sense nucli	10,63	6,58	5,48	4,85	5,61	5,90	4,28	4,19	4,30	4,60	5,51
Llars nuclears simples	38,58	54,21	58,55	63,43	58,38	55,22	64,38	64,99	64,93	63,63	59,09
Parelles sense fills	15,90	18,28	19,83	17,72	16,17	19,21	21,09	22,24	20,52	20,76	19,43
Parelles amb fills	14,84	26,48	30,09	35,60	31,39	26,41	34,24	33,77	35,73	34,29	30,52
Mare amb fills	6,54	7,88	7,27	8,34	8,90	8,13	7,62	7,51	7,28	7,21	7,65
Pare amb fills	1,29	1,57	1,36	1,76	1,92	1,47	1,43	1,47	1,40	1,37	1,49
Llars nuclears extenses	9,85	7,45	7,53	7,47	7,98	6,70	6,99	7,54	7,32	7,39	7,53
Parelles sense fills amb d'altres	3,50	2,50	2,45	2,35	2,47	2,30	2,28	2,46	2,39	2,40	2,48
Parelles amb fills amb d'altres	3,57	2,94	3,16	3,28	3,33	2,66	3,06	3,26	3,29	3,23	3,15
Mare amb fills amb d'altres	2,02	1,63	1,57	1,50	1,69	1,43	1,35	1,48	1,33	1,42	1,53
Pare amb fills amb d'altres	0,76	0,38	0,35	0,34	0,49	0,30	0,30	0,34	0,32	0,34	0,38
Llars múltiples	2,63	1,56	1,92	1,56	1,60	1,35	1,58	1,94	1,62	1,71	1,72
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

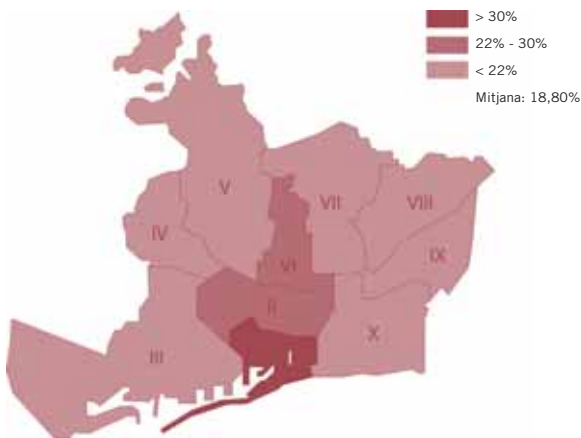
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001.

Taula 50. Taxa d'increment anual de les llars segons el tipus. Barcelona, 1991-2001

	Ciutat Vella	Eixample	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià - Sant Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Total
Llars unipersonals	2,35	3,28	3,42	4,54	3,77	3,32	5,74	5,18	5,58	5,37	4,06
Llars sense nucli	4,65	0,97	3,23	1,30	1,14	1,60	4,42	6,69	3,80	5,51	2,99
Llars nuclears simples	-2,87	-1,20	-1,12	-1,12	-1,25	-1,23	-0,79	-1,35	-0,52	-0,26	-1,04
Parelles sense fills	-1,49	-0,14	0,03	0,83	0,26	0,15	1,45	1,11	1,38	1,26	0,56
Parelles amb fills	-4,52	-2,25	-2,28	-2,61	-2,43	-2,64	-2,42	-3,18	-1,96	-1,52	-2,39
Mare amb fills	-2,13	-0,20	0,76	1,87	0,21	0,51	1,53	1,22	2,18	1,85	0,75
Pare amb fills	-1,18	1,56	1,87	2,57	1,74	1,21	2,24	1,89	2,53	2,75	1,79
Llars nuclears extenses	1,29	-1,61	-0,71	-0,48	-0,23	-1,91	-0,95	-1,00	-0,53	-0,22	-0,75
Llars múltiples	1,94	-0,46	1,07	0,82	0,80	-1,07	-0,07	-0,28	0,45	-0,71	0,14
Total	0,04	0,06	0,17	0,09	0,09	0,06	0,54	0,02	0,69	0,97	0,30

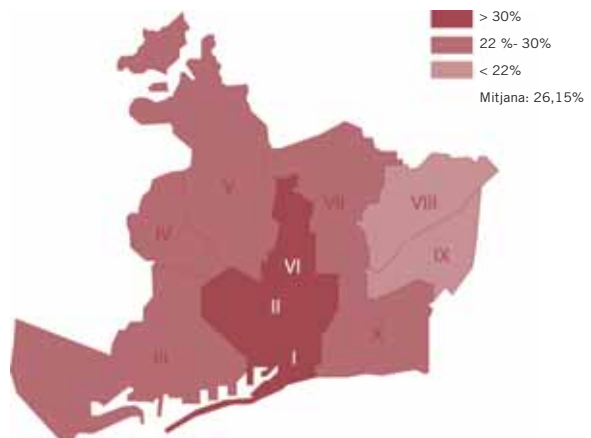
Font: elaboració pròpia a partir de les dades dels censos de 1991 i 2001.

Mapa 3. Distribució de les llars unipersonals. Barcelona, 1991

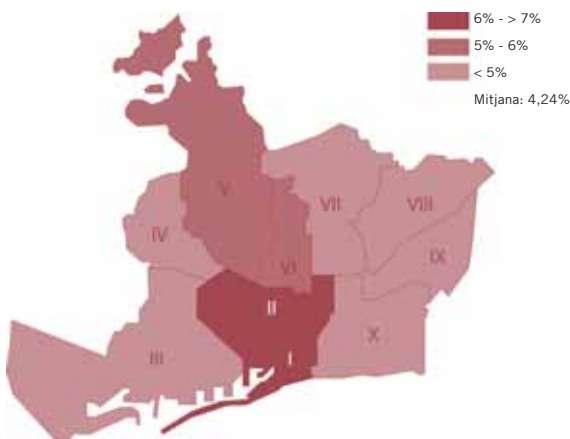
Font: elaboració pròpia a partir del cens de 1991.

Mapa 4. Distribució de les llars unipersonals. Barcelona, 2001

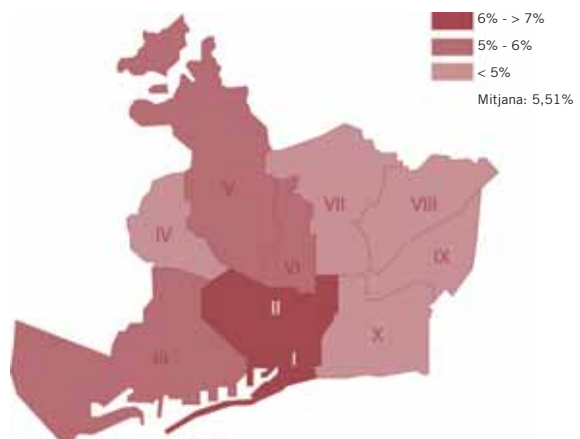
Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

Mapa 5. Distribució de les llars sense nucli. Barcelona, 1991

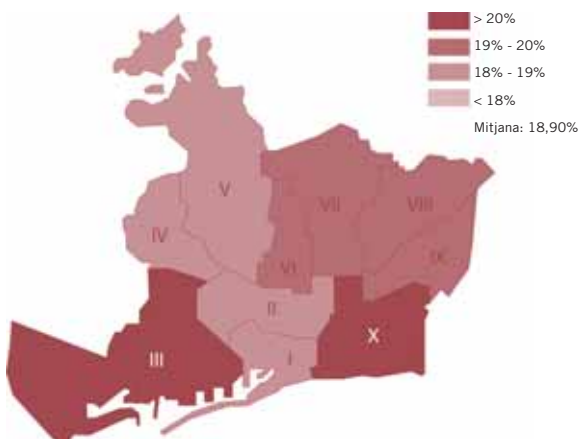
Font: elaboració pròpia a partir del cens de 1991.

Mapa 6. Distribució de les llars sense nucli. Barcelona, 2001

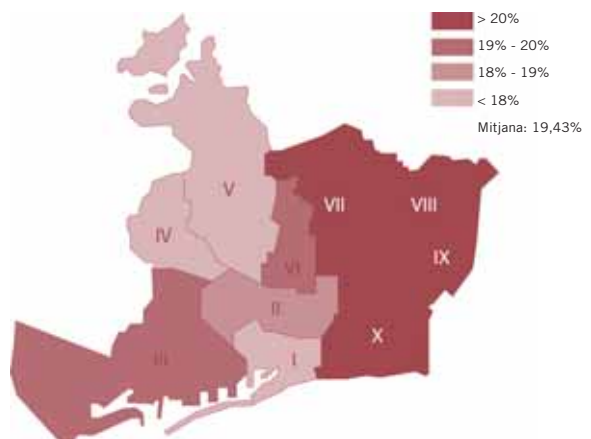
Font: elaboració pròpia a partir del cens de 2001.

Mapa 7. Distribució de les llars de parelles sense fills. Barcelona, 1991

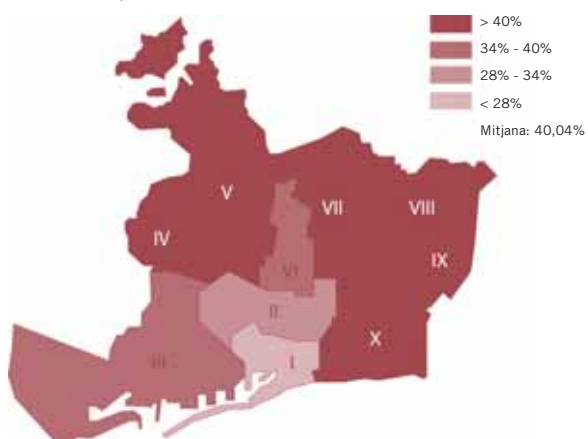
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de Població i el cens de 1991.

Mapa 8. Distribució de les llars de parelles sense fills. Barcelona, 2001

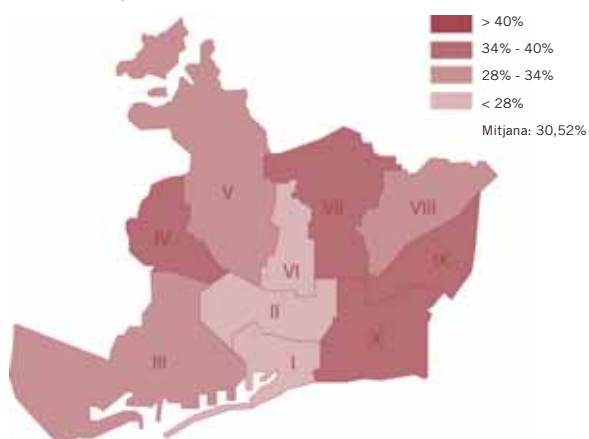
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de Població i el cens de 2001.

Mapa 9. Distribució de les llars de parelles amb fills. Barcelona, 1991

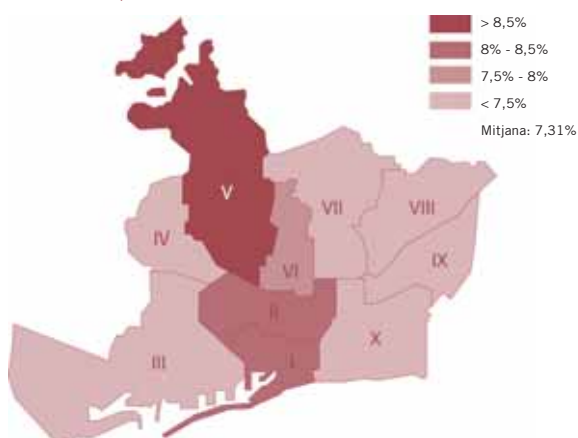
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de Població i el cens de 1991.

Mapa 10. Distribució de les llars de parelles amb fills. Barcelona, 2001

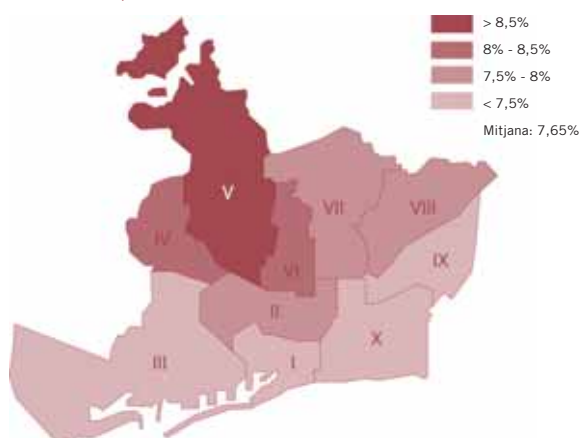
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de Població i el cens de 2001.

Mapa 11. Distribució de les llars monomarentals. Barcelona, 1991

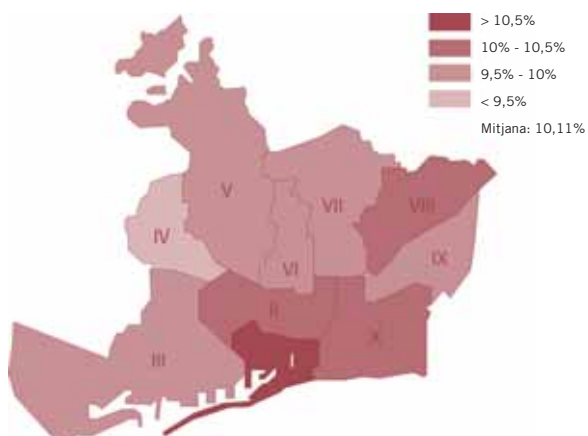
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de Població i el cens de 1991.

Mapa 12. Distribució de les llars monomarentals. Barcelona, 2001

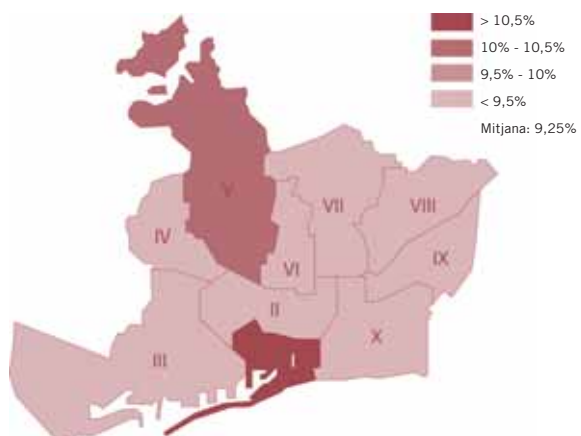
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de Població i el cens de 2001.

Mapa 13. Distribució de les llars extenses i múltiples. Barcelona, 1991

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de Població i el cens de 1991.

Mapa 14. Distribució de les llars extenses i múltiples. Barcelona, 2001

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Estadística de Població i el cens de 2001.

5. Conclusions sobre el diagnòstic de les llars a Barcelona

A partir de la segona meitat dels anys seixanta, als països del nord d'Europa comencen a produir-se una sèrie de canvis en els comportaments demogràfics que representen una ruptura amb la tendència anterior i que fan que alguns autors parlin d'una segona transició demogràfica.

Aquestes transformacions consisteixen en una davallada i en un retard en la natalitat i en la fecunditat; en un ajornament i una pèrdua de protagonisme del matrimoni i, en contrapartida, en un augment de la cohabitació i en un creixement dels fills de mare no casada; en un increment de les ruptures (divorcis i separacions), i, finalment, en una creixent expectativa de vida. Tots aquests canvis en la dinàmica de la població tenen a veure amb les noves maneres de formar i dissoldre les llars, i amb les noves formes de residència i convivència. És per això que la segona transició demogràfica és, fonamentalment, una *transició familiar*.

I en què ha consistit aquesta *transició familiar*? Tal i com expliquen altres autors, s'ha passat d'una *família moderna* a unes *famílies postmodernes, postnuclears o postpatriarcals*. En definitiva, s'ha passat d'un procés de nuclearització a un procés de diversificació i flexibilització de formes al marge d'una estructura monolítica i unilineal del cicle de vida familiar tradicional que consistia en l'emancipació a partir del matrimoni, en el naixement i la cria dels fills en el si de la unió matrimonial, en la descohabitació, en el manteniment de la llar de *niu buit* fins que un dels dos cònjuges moria (generalment l'home).

Avui, la possibilitat i el reconeixement de la convivència en parella sense necessitat de passar per la institució matrimonial, el matrimoni de parelles homosexuals, tenir fills sense estar casat, poder separar-se i divorciar-se, així com també la incidència de les noves tecnologies biomèdiques aplicades a la reproducció humana, que permeten tenir fills a dones sense parella o a dones homosexuals, o l'augment de les adopcions internacionals fan parlar d'un mosaic cada cop més divers amb multitud de possibilitats i opcions de residència al llarg del curs de vida familiar, possibilitats que sens dubte fan replantejar les relacions de filiació i de parentalitat.

Barcelona ha participat en aquests canvis i ha compartit les mateixes dinàmiques que la resta de les regions de l'Europa mediterrània: les transformacions, però, s'han produït amb molta intensitat i celeritat, és a dir, que la variació en l'evolució dels fenòmens demogràfics ha estat molt gran en un espai temporal molt reduït. Si els països nord-occidentals inicien la tendència a partir de l'any 1965, a les àrees meridionals i sobretot a Espanya no comencen a apreciar-se grans canvis fins als anys vuitanta. Tanmateix, l'anonimat d'una gran ciutat com Barcelona ja havia permès experimentar noves formes i havia iniciat els canvis en els comportaments demogràfics amb certa antelació respecte al conjunt de Catalunya o d'Espanya.

Cal subratllar que els indicadors que aparentment tendeixen a convergir amb els seus homòlegs europeus no donen com a resultat la mateixa estructura de llars que allà s'observa. L'evolució dels països mediterranis respon a un sistema demogràfic adaptat a les condicions de crisi econòmica i de menor desenvolupament de l'estat del benestar, on la família ha tingut un paper indispensable en el canvi.

Per realitzar un diagnòstic de les famílies a la ciutat de Barcelona s'ha buscat una font exhaustiva i una definició operativa. S'ha treballat amb el cens de població de 2001 (operació més recent) i s'ha comparat amb l'any 1991. S'ha utilitzat el cens perquè és la font sociodemogràfica més completa, exhaustiva i universal per a la població espanyola. Per aproximar-se a les famílies, s'ha recorregut a una definició més operativa com és la llar, que fa referència al conjunt de persones que viuen en un mateix habitatge, tinguin o no tinguin entre si relacions de parentiu.

Barcelona té una estructura particular de llars a causa de la confluència de tres elements diferents:

1. L'estructura de la població, envellida.
2. Una particular dinàmica emigratòria i immigratòria alhora unida a un creixement natural negatiu.
3. Les noves pautes i comportaments de convivència que es reflecteixen en les formes de residència a les llars.

Aquests tres elements aporten nous continguts a les morfologies de llars ja existents.

L'estructura de la població. Vells continguts per a noves formes?

L'estructura de la població de la ciutat de Barcelona, envellida, fa que algunes tipologies de llar que aparentment són el paradigma de noves formes de residència (la monoresidencialitat, la monoparentalitat i les llars sense nucli) emmascarin formes que no són producte d'una alternativa per a noves formes de convivència sinó que són formes derivades d'una edat elevada i producte de la contracció d'una llar anterior. Així, les llars unipersonals, les monoparentals generades per dona i les llars sense nucli estan formades, en una aclaparadora majoria, per dones majors de 65 anys vídues. Cal afirmar que en el darrer decenni s'observa la tendència de superar aquest protagonisme absolut cap a altres tipus de perfils més joves, menys feminitzats i solters, divorciats o separats.

La dinàmica determinada pels fluxos: els fluxos naturals i els migratoris

Els fluxos naturals: naixements i defuncions. Creixement natural negatiu però amb recuperació de la natalitat gràcies a l'augment de les dones en edat fèrtil

Barcelona, des de l'any 1985, té un creixement natural negatiu, és a dir, que moren més persones que no pas en neixen. Aquesta dada, però, no ha de fer passar per alt la xifra de naixements, que, malgrat anar en davallada des de 1974 i assolir els seus valors mínims a la dècada dels noranta, avui torna a ascendir i a recuperar valors dels anys vuitanta. Aquest augment no fa variar la pauta de fecunditat (1,17 fills per dona), que tradicionalment ja ha estat baixa. Sí que varia, en canvi, la pauta dels naixements fora del matrimoni, que incrementen fins a assolir el 32,82% respecte al total.

L'increment dels naixements s'ha produït per un augment de la població en edat fèrtil, que ve determinat per un ajornament en el calendari de les filles del *baby boom*, que han postergat la seva maternitat fins a després de la trentena i, d'altra banda, per una entrada de població immigrada estrangera en edat de procrear. El 16,02% dels naixements que es van produir a Barcelona l'any 2004 són de nacionalitat estrangera.

Els fluxos migratoris: particular dinàmica immigratòria i emigratòria alhora

El saldo migratori a la ciutat de Barcelona seria negatiu des de 1977 si no es tenen en compte les *altes per omisió*.²⁰ En tot cas, més enllà del valor del saldo, cal veure quines són les característiques de la població que surt i quines serien les potencials llars que es deixarien de formar alhora que cal observar les característiques de la població que entra (principalment estrangera) per valorar quines són les noves llars que es configuren.

A Barcelona es deixen de formar llars familiars

La població que marxa de Barcelona és població jove, d'entre 20 i 40 anys, que té com a lloc de destinació la primera i la segona corona metropolitanes i que opta per un habitatge més assequible amb millors condicions (més superfície, un entorn natural, etc.). Aquesta migració va lligada, generalment, a un fet vital com l'aparellament o el naixement d'un fill. Per tant, una de les hipòtesis que se'n desprèn és que a Barcelona es deixen de formar llars de parelles joves i de parelles amb fills (llars familiars), que es formen en altres municipis del territori metropolità.

A Barcelona es formen llars no familiars

La població que entra a Barcelona és principalment estrangera, la qual cosa comporta una distribució de llars molt concreta (menys familiar i més diversa) que no depèn tant de la nacionalitat o de l'adscripció cultural com del temps de residència i de les característiques de la migració. Així, un augment de les

20. Altes per omisió: són les persones que tot i viure habitualment en el municipi no figuren inscrites en el seu padró municipal (i hauran de sol·licitar-n'hi la inscripció per omisió).

llars sense nucli o de certes tipologies de les unitats extenses seria fruit d'una migració que fa poc temps que ha arribat, encara masculina i poc familiar.

La nupcialitat: pocs matrimonis i tardans

A la dinàmica demogràfica cal afegir l'evolució de la nupcialitat. A Barcelona, el matrimoni està en davallada; la seva taxa bruta s'ha vist reduïda a la meitat des de 1975 fins avui, en què tot just arriba a assolir el 4 per mil, i està molt per sota respecte al conjunt català.

L'edat mitjana en la nupcialitat en el cas de les dones sobrepassa l'edat mitjana en la maternitat i se situa per sobre dels 32 anys a l'any 2004.

Barcelona ha estat punta de llança en la pèrdua del protagonisme dels matrimonis religiosos en favor dels exclusivament civils, i l'any 2002 els casaments civils van superar els catòlics.

Les ruptures –separacions i divorcis– presenten un lleuger increment, tot i que des de 1990 es manté la xifra d'unes 5.000 ruptures l'any, i tenen la mateixa proporció que les separacions i els divorcis.

Les pautes i els comportaments en les noves formes de residència. Nous continguts per a la morfologia existent

Barcelona, més llars i menys persones

Barcelona, des de 1970 fins a l'any 2001, ha perdut 241.258 persones i, en canvi, ha guanyat 115.697 llars. L'impacte de la ruptura, la convivència basada en l'estricta unitat familiar, la davallada de la fecunditat, el progressiu envelliment de la població i l'augment de persones novingudes porten a l'augment del nombre de llars fins i tot amb un decreixement del nombre de persones en aquest decenni.

El nombre mitjà de persones per llar és cada cop menor

Es constata una reducció de la grandària mitjana de les persones a les llars, que ja des de 1991 no arriben a tenir tres persones. Avui, Barcelona té una grandària mitjana de 2,53 membres per unitat, i un 56% de les llars estan formades per una o dues persones. A Barcelona, les unitats de tres i més integrants es troben en franc retrocés (a diferència de Catalunya o d'Espanya, que comencen a perdre efectius a partir de quatre i més persones).

Més llars i menys famílies

L'any 1991, les llars no familiars a Barcelona representaven un 19,6% del total de llars i l'any 2001 ja representen el 27,9%. L'increment més acusat ha estat en les llars unipersonals i el decrement més elevat s'ha produït en les formes familiars uninuclears (les formes més tradicionals de convivència). En canvi, han augmentat les llars familiars sense nucli. L'envelliment de la població produeix estructures de llars que en descompondre's (per emancipació o defunció) formen unitats que tot i tenir vincle de parentiu no formen nucli; la gran arribada de població estrangera amb poc temps d'estada i el drenatge de població jove cap a altres municipis de la Regió Metropolitana són les causes d'aquest canvi en l'estructura.

Les llars de Barcelona entre 1981 i 1991 acaben el seu procés de nuclearització i entre 1991-2001 es diversifiquen

Es constata una pèrdua d'efectius en les formes més tradicionals de residència, com són les parelles amb fills, i es diversifica el creixement de la resta de llars.

Durant el període 1981-1991, el procés de nuclearització que s'està produint a la resta de Catalunya i a Espanya ja està a les acaballes a Barcelona.

En aquest procés, guanyen efectius les formes nuclears simples, però no pas la *forma tradicional de convivència* com les parelles amb fills (que ja estaven en retrocés a la ciutat des de 1981), sinó la resta de nuclis simples (llars monoparentals i parelles sense fills), alhora que les no nuclears i concretament les unipersonals. Es produeix paral·lelament una davallada en totes les tipologies de llars extenses.

El procés de diversificació que té lloc durant el període 1991-2001 consisteix, a diferència del de l'anterior període, en una davallada en el conjunt de les llars nuclears simples (protagonitzada únicament per les llars de parelles amb fills) i en les llars extenses (protagonitzada, només, per les llars de parelles amb fills amb altres persones).

La forma majoritària de residència continua sent la llar de parella amb fills (forma tradicional de residència), tot i que experimenta una forta davallada

Les llars de parelles amb fills representen el 30,52% del total de les unitats residencials de la ciutat on resideix el 44,24% de la població. En el decenni 1991-2001 s'han perdut entorn de 50.000 unitats. La major davallada s'observa en les llars de parelles casades amb fills, que no es veu compensada pel creixement de llars de cohabitants amb fills, que representen l'1,90% de les unitats residencials a Barcelona.

Aquesta davallada a la ciutat de Barcelona no solament és producte d'una opció per altres formes de residència, sinó que és conseqüència del drenatge de població jove que deixa de formar llars familiars a la ciutat, tant de parelles amb fills com de parelles sense fills, per cercar altres municipis de la Regió Metropolitana que ofereixen millors condicions d'habitatge.

Augmenten espectacularment les llars unipersonals. La cara de la monoresidencialitat continua sent femenina, vella i vídua, tot i que en el darrer decenni s'experimenten canvis importants que apunten al rejuveniment i la disminució de la feminització

Les llars unipersonals l'any 2001 a Barcelona ja representen el 26,15%, on resideix el 10,42% de la població. De les persones que viuen soles, un 62,22% és de dones, el 60% té més de 60 anys i el 54,06% és de vídues.

La presència de llars unipersonals està fortament influenciada per l'envelliment de la població i per la diferència entre l'expectativa de vida de l'home i de la dona. Així, la monoresidencialitat de persones majors de 65 anys és, majoritàriament, el resultat de llars en *contracció*, les quals, en desaparèixer un dels membres de la parella, esdevenen llars unipersonals.

Però malgrat la majoritària presència de dones vídues que viuen soles, la monoresidencialitat es va diversificant i l'evolució observada entre 1991 i 2001 confirma la tendència que les formes que més creixen són les que són producte de la ruptura (separats i divorciats) i les que plantegen la residència en solitari com una opció residencial més (solters). Així, s'observa un rejuveniment de les llars unipersonals a Barcelona protagonitzat, en gran part, pels homes menors de 40 anys (i en menor mesura per les dones) i una disminució del pes específic de les dones com a úniques i exclusives protagonistes d'aquesta forma de viure.

Els nuclis de parelles sense fills presenten un lleu increment, tot i que han quedat desplaçats al tercer lloc del rànquing en la distribució de llars. Es tracta de parelles grans i amb tendència a l'envelliment

Els nuclis de parelles sense fills representen el 19,43%, on resideix el 15,49% de la població. Fins a l'any 1991, havien ocupat el segon lloc del rànquing en la distribució de les llars i al 2001 han estat desplaçats per les llars unipersonals.

Les parelles sense fills reflecteixen una doble naturalesa: les parelles joves, que es correspondrien amb els *nius sense fer servir* i les parelles grans, que es correspondrien amb els *nius buits*.

Tot i aquest doble perfil, cal destacar que la característica predominant a la ciutat de Barcelona de les parelles sense fills és que més del 60% de la població que hi resideix té més de 60 anys i que experimenta un lleu envelliment entre 1991 i 2001. Per tant, es pot afirmar que es tracta de parelles de niu buit els fills de les quals ja s'han emancipat.

Com ja s'ha comentat, davalla el nombre de parelles joves sense fills que marxen de la ciutat de Barcelona per trobar millors condicions d'habitatge.

Barcelona experimenta un creixement de les parelles de fet i un retrocés de les parelles de dret. Les parelles de dret envelleixen, mentre que les parelles de fet són cada cop més joves

La xifra de les parelles de fet s'ha doblat i passa a representar el 5% del total de les parelles l'any 2001.

Les parelles de dret mostren una estructura madura-vella, i més del 74% d'aquesta població té més de 60 anys, mentre que la proporció d'homes i dones casats menors de 40 anys s'ha reduït.

Les parelles de fet mostren una estructura més rejuenida, ja que més del 50% de la població té menys de 40 anys.

Les llars monoparentals experimenten un gran increment. El rostre de la monoparentalitat continua sent femení, de dones grans i vídues. En el darrer decenni s'observen canvis importants cap a un increment de llars monoparentals generades per homes, un rejueniment i una monoparentalitat producte de la ruptura o de la maternitat en solitari

Un 9,14% de les llars a Barcelona són monoparentals i hi resideix el 8,75% de la població. Un 7,65% és generat per dones (un 88,44% del total de les monoparentals). La màxima representació d'aquest tipus de nucli es troba en les llars encapçalades per dones vídues i representa un 3,55% del total de llars a Barcelona i un 34,37% de les llars monoparentals on resideix el 3,26% de la població.

Tot i la majoritària presència de llars monoparentals generades per dones grans i vídues i, per tant, derivades de la contracció d'una llar anterior, està creixent la monoparentalitat encapçalada per dones separades i divorciades (el 27%) i per dones solteres (el 9%), en detriment de les dones vídues i grans, que han vist perdre més de 4.500 unitats entre 1991 i 2001. Per tant, la ruptura i l'assumpció de la maternitat en solitari comencen a guanyar espai en la constitució de la monoparentalitat.

Així, s'observa un rejueniment dels pares i les mares de les llars monoparentals i un augment de les llars monoparentals generades per homes; tot i que només representen l'1,49% del total de llars, s'ha duplicat el nombre de llars encapçalades per pare divorciat i separat i per pare casat.

Increment espectacular de les llars sense nucli. Un doble perfil: llars en *contracció* de població vella (en decreixement) i llars joves de població estrangera (en augment)

Les llars sense nucli representen el 5,54% del total de les unitats de convivència de Barcelona, on resideix el 5,18% de la població. Han experimentat un dels creixements més espectaculars en el període 1991-2001, en què han guanyat més de 8.000 llars.

Dues generacions d'edat conformen aquest tipus d'unitat: d'una banda, la generació major de 65 anys, que representa el 30,21% del total de la població que viu en aquest tipus de llar, i d'altra banda, la població menor de 35, anys que significa el 36,59%.

El pes de les persones majors de 65 anys permet afirmar que són fruit de la *contracció*, tot i que ha davallat en el decenni estudiat, especialment entre les dones, i, en canvi, ha crescut el percentatge d'homes menors de 35 anys, que s'explica a partir de l'arribada de població estrangera que adopta aquest tipus de residència en compartir habitatge amb algun compatriota. S'assisteix a un procés de desfeminització, malgrat que la presència de les dones en aquest tipus de llar continua sent predominant.

Es pot afirmar que l'extraordinari increment de les llars sense nucli és atribuïble a l'arribada de la immigració estrangera que s'instal·la a Barcelona.

Les llars extenses i múltiples en general perden representativitat, però en guanyen entre la població estrangera

Les llars extenses representen el 7,67% del total de les llars a la ciutat, on resideix el 12,34% de la població. Perden pes global entre 1991-2001, però no tots els tipus de llars extenses perden efectius, només les parelles amb fills amb altres persones, la resta han guanyat unitats. El còmput global de les

Llars extenses no s'ha vist compensat per les més de 8.300 llars que s'han perdut en la categoria esmentada. Es manifesten alguns canvis entre 1991 i 2001: mentre que l'any 1991 s'observaven clarament tres generacions en les llars extenses reflectides pels fills, els pares i els avis, l'any 2001 aquesta trimodalitat s'ha anat diluint i es mostra un perfil més diversificat, i, per tant, menys familiar. Les llars extenses són una forma de residència practicada per la població estrangera amb poc temps de residència que comparteix habitatge amb un nucli de compatriotes ja format. És per això que aquest tipus de llar s'ha rejuenit.

Important presència de llars generades per persones estrangeres: més nombroses, menys familiars i més diverses

Un dels aspectes que més influeixen en l'estructura de les llars a la ciutat de Barcelona és la presència de població estrangera, sobretot extracomunitària. El flux d'estrangers extracomunitaris comença a créixer des de l'any 2000. Si l'any 1996 a Barcelona tan sols hi havia un 1,9% de població estrangera, l'any 2001 ja era del 5% (de la qual un 80% era extracomunitària). L'any 2005 ja assolí el 14,6%.

L'any 2001 es registraven 28.510 llars d'estrangers a Barcelona (el 5%), de les quals 21.058 corresponien a persones extracomunitàries. L'estructura que presenten les llars dels estrangers difereix força segons si es tracta de comunitàries, extracomunitaris o nacionals. Possiblement la diferència és tant la seva nacionalitat com el temps de residència.

Les llars de les persones estrangeres tenen, generalment, més membres que les llars de persones espanyoles. Cal destacar el 20% de llars de més de cinc membres.

Les llars dels estrangers són menys nuclears i en certa manera menys familiars. La distribució de les llars dels estrangers extracomunitaris està molt repartida i poc atomitzada. Destaca l'extraordinària presència de les llars extenses. El 25,5% del total presenta aquesta estructura, i el 8,52% la presenta múltiple, enfront del 7% i l'1,30% dels nacionals en aquestes categories. Destaca també la proporció de les llars sense nucli, un 18,87% enfront del 4,97% dels espanyols. Cal esmentar la reduïda presència de llars nuclears simples, concretament de parelles amb fills, que representen només el 13,43%.

Les persones estrangeres amb poc temps d'estada s'instal·len en llars sense nucli, i comparteixen habitatge amb altres persones (generalment compatriotes) o s'afegeixen a un nucli ja format d'algun parent o compatriota de manera que es forma una llar extensa. Es tracta d'una immigració recent, a l'inici del seu projecte migratori, que encara no ha tingut temps de formar una família ni de realitzar el reagrupament familiar.

El pes d'aquestes llars sobre el total ha fet variar l'estructura global de les llars a Barcelona i les continuarà fent variar amb el creixent flux de població estrangera.

La forma majoritària de residència al llarg del cicle vital continua sent la parella amb fills, amb diferències segons sexe i amb matisos respecte a la dècada anterior

La forma majoritària de residència al llarg del cicle vital continua sent la parella amb fills. Existeixen diferències segons el sexe. En el cas dels homes, dels 0 als 65 anys la forma majoritària de residència és la llar nuclear de parella amb fills. I des dels 65 en endavant la forma majoritària és la llar de parella sense fills (de niu buit).

En el cas de les dones, la distribució és diferent: dels 0 als 60 anys la forma majoritària de residència de les dones és la parella amb fills, entre els 60 i els 75 anys és la parella sense fills (niu buit) i a partir dels 75, la residència en solitari.

Malgrat que la forma majoritària de residència al llarg de la vida sigui la llar de parella amb fills i que això permeti afirmar certa *tradicionalitat*, cal tenir en compte els canvis, importants, que s'han produït a la ciutat de Barcelona en l'evolució entre 1991 i 2001.

L'any 1991, s'afegia com a forma majoritària de residència a partir dels 85 anys dels homes i més de 75 de les dones les llars extenses. L'any 2001, aquesta forma de residència no apareix com a majoritària, però sí que ocupa el segon lloc del rànquing, sobretot entre les dones d'entre 50 i 70 anys i en les majors de 80 anys coincidint amb dos perfils, les cuidadores i les dependents. Cal destacar que l'edat de les persones que viuen en llars extenses s'ha rejuenit.

La proporció de persones que viu en llars de parelles amb fills, malgrat que és la forma majoritària, davalla a totes les edats i passa de valors superiors al 65% entre els homes entre 35 i 49 anys a no assolir el 60% entre els de 45 i 49.

S'ha doblat la proporció de persones joves que viuen soles, que passa del 5% dels homes entre 30 i 39 anys a més del 10%. Ha augmentat lleument la proporció de persones que viuen a les llars sense nucli.

Augmenta la proporció de població que viu en llars monoparentals, que passa de representar valors entorn del 8% de la població entre 40 i 60 anys a assolir valors superiors al 12%.

Entre les dones de 40 a 60 anys, les següents formes majoritàries de residència després de la parella amb fills són la llar monoparental i la llar extensa.

Les llars als districtes

L'efecte estructura i l'efecte econòmic tenen un gran pes en la distribució de les morfologies de les llars sobre els districtes

La distribució dels diferents tipus de llar a Barcelona presenta gran diversitat territorial. Els majors contrastes s'aprecien entre les unitats que presenten els increments més elevats i els decrements més grans: les unipersonals i les parelles amb fills. La resta mostra certa homogeneïtat en el territori.

Les llars unipersonals

Atès que el perfil de la mono-residencialitat és, majoritàriament, vell, la distribució de les llars unipersonals segueix el mapa de l'envelliment, i tres districtes –Ciutat Vella, l'Eixample i Gràcia– aglutinen la majoria d'aquests tipus de llar.

Les llars de parelles amb fills

Les llars simples, de parelles amb fills, es registren amb major presència als districtes on la població és més jove, per tant, Sant Martí, les Corts-Pedralbes i allà on predomina el perfil de la *tradicionalitat*, en què els fills encara fan de fills i perpetuen la seva residència a la llar paterna engrossint així aquesta categoria de pares amb fills: Sant Andreu, Sants-Montjuïc, Nou Barris i Horta-Guinardó. Es tracta de districtes que van experimentar un gran poblament entre les dècades de 1960 i de 1970.

Les llars de parelles sense fills

La distribució de les parelles sense fills sobre el territori segueix una ubicació als districtes perifèrics (Sants-Montjuïc, Sant Martí, Sant Andreu, Nou Barris i Horta-Guinardó).

Els dos perfils de parelles sense fills descrits coincideixen en la seva ubicació en el territori per motius diferents. D'una banda, perquè es tracta dels districtes on es troben els habitatges a millor preu o amb més possibilitat de trobar-ne, fet que fa localitzar-hi les parelles joves, i d'altra banda perquè es tracta dels districtes on han predominat les llars més *tradicionals* (que van viure el *boom* de poblament entre les dècades de 1960 i 1970) de parelles amb fills que, en emancipar-se, han deixat les llars amb una parella sola.

Les llars monoparentals

No hi ha gaire diferència en la distribució de llars monoparentals segons els districtes a la ciutat de Barcelona.

L'any 1991, les llars monoparentals es concentraven en els districtes més envellits i en els més benestants, i reflectien una doble naturalesa de la monoparentalitat: d'una banda, les mares velles amb fills grans als districtes més envellits, i, d'altra banda, perfils de separats i divorciats als districtes més benestants. L'any 2001, en canvi, només s'observa una major concentració de llars monoparentals de pare i mare als districtes més benestants: Sarrià-Sant Gervasi, les Corts-Pedralbes i també Gràcia.

Les llars sense nucli

La distribució de les llars i de les persones de les llars sense nucli coincideix amb el mapa de l'envelliment i també amb el de la immigració. Possiblement la contracció i la descomposició d'altres tipus de llar, a causa de la desaparició d'algun membre, transforma les llars en llars sense nucli, però és sobretot la presència de població estrangera el que ara fa créixer aquest tipus de llars (compatriotes que comparteixen habitatge)

Cal destacar Ciutat Vella seguit de l'Eixample, on s'acumula un major percentatge de llars d'aquest tipus, 10,63% i 6,58% respectivament, i es barregen dues realitats: envelliment i població immigrada.

Les llars extenses i múltiples

Les llars extenses, en general, veuen davallar els seus efectius. Només creixen a Ciutat Vella i és possiblement per la gran presència de població immigrada de nacionalitat estrangera que tendeix a viure en aquest tipus de llars mentre no estabilitza la seva situació.

Tot i que no hi ha gaire variació entre la representació de llars extenses i múltiples a Barcelona, sí que cal destacar Ciutat Vella i Sarrià - Sant Gervasi com a districtes que concentren un percentatge superior de llars d'aquest tipus, potser ambdós alimentats per la població estrangera. Possiblement Ciutat Vella acull aquells nuclis familiars que resideixen a un mateix habitatge amb algú més (compatriota o familiar) i Sarrià - Sant Gervasi acull un nucli de persones grans amb alguna persona externa (estrangera o no) en règim de servei domèstic.

El creixement de les llars a Barcelona

El creixement de les llars a la Barcelona durant el període 1991-2001 es concentra al sector nord-est de la ciutat, als districtes d'Horta-Guinardó, Sant Andreu i Sant Martí, justament allà on hi ha hagut operacions urbanístiques.

El districte de Sant Martí concentra el 42% de l'increment de les llars a Barcelona a causa de la construcció d'habitatges associats a la construcció de la Vila Olímpica, la implementació del projecte Districte d'Activitats 22@BCN, i la reurbanització de Diagonal Mar, de l'antic barri de la Catalana de Gas o de la Sagrera.

El districte de Sant Andreu concentra el 20,11% de l'increment total de llars de la ciutat, per operacions com la de La Maquinista.

Horta-Guinardó concentra el 19,50% del creixement de les unitats residencials. El seu increment, juntament amb el de Sants-Montjuïc és degut fonamentalment a microoperacions de renovació urbanística, tot i que cal destacar l'operació de la Zona Franca al districte III.

5.5 En definitiva

Les llars de Barcelona presenten una estructura, en certa mesura, *tradicional*, on la majoria de la població viu en llars de parelles amb fills, i és en aquest tipus d'unitat domèstica on resideix de forma majoritària al llarg de la seva vida. Així, es posa de manifest que l'aliança i la filiació continuen sent els pilars fonamentals de l'organització de la convivència. Cal destacar, però, la davallada espectacular d'aquest tipus de nucli per donar pas a altres maneres d'organitzar la residència.

Barcelona presenta gran proporció de llars que poden considerar-se com a *paradigma de noves formes de convivència* –tot i que algunes d'aquestes estructures (llars unipersonals, sense nucli i monoparentals) són llars en *contracció*, conseqüència de l'edat elevada dels seus components, que explica l'encara aclaparadora presència de dones majors de 65 anys i vídues en aquests tipus d'unitat–, i cal destacar el canvi en la tendència experimentada entre 1991 i 2001. Avui, el creixement espectacular de les llars unipersonals, monoparentals i sense nucli està encapçalat per persones joves, divorciades o separades i solteres. Així, la monoresidencialitat o monoparentalitat com a producte de la ruptura o de l'opció personal resten protagonisme als perfils dominants de viduïtat i vellesa. Tant l'impacte de la ruptura com el de la immigració estrangera fan créixer el nombre de llars, en rejuveneixen les estructures i desfeminitzen els perfils clàssics de les llars en contracció.

La composició de les llars de Barcelona rep la influència, tal i com s'ha explicat anteriorment, de l'estructura envellida de la població, de la particular dinàmica immigratòria i emigratòria i de les noves pautes en l'organització de la convivència, entre altres factors.

L'estructura envellida de la població genera llars en contracció. La població nouvinguda, principalment de nacionalitat estrangera, explica l'augment de llars no familiars i extenses, així com també el rejuveniment del seu contingut. El drenatge de població jove cap a altres municipis de la Regió Metropolitana de Barcelona explica la davallada de llars familiars.

Bibliografia

- AJUNTAMENT DE BARCELONA (2005). *Informes estadístics. La població estrangera a Barcelona*. Gener de 2005.
- ALBERDI, I. (1999). *La nueva familia española*. Madrid. Ed. Taurus.
- ALMEDA, E. (2003) *Suport a les famílies monoparentals*. Documents de reflexió estratègica. Departament de Presidència. Barcelona. Generalitat de Catalunya.
- BECK, U. (1998). *El normal caos del amor*. Ed. El Roure. Esplugues de Llobregat.
- BRULLET, C. (2002). *La política de suport a les famílies a Catalunya*. Informe per a la Diputació de Barcelona.
- BRULLET, C. (2005). "Sociodemografia", "Relacions familiars i autoritat parental" a *Informe 2004. Infància, famílies i canvi social a Catalunya*. Barcelona. Ed. CIIMU.
- BRULLET, C.; TORREBADELLA, L. (2002). "Infants i famílies. Situacions i condicions de vida" a *La infància i les famílies a inicis del s. XXI*. Barcelona. Ed. CIIMU.
- BRULLET, C.; FLAQUER, L. (1999). "Política familiar a Catalunya: una primera aproximació", a NAVARRO, V. et al. *Les desigualtats socials a Catalunya*. Barcelona. Ed. Mediterrània, p. 75-191.
- BURCH, T. (1976). "Consideraciones sobre el análisis de la estructura del hogar y de la familia", a VVAA (1976). *La familia como unidad de estudio demográfico*. CELADE, p. 123-140.
- CABRÉ, A. (dir.) (2000). *Demografía: una cuestión de dos sexos y cuatro generaciones*. Informe realitzat en execució del contracte SOC 98 101297-05E0. Centre d'Estudis Demogràfics.
- CADORET, A. (2003). *Padres como los demás. Homosexualidad y parentesco*. Col. Punto Crítico. Barcelona. Ed. Gedisa.
- CASTELLS, M. (1997). "El fin del patriarcado: Movimientos sociales, familia y sexualidad en la era de la información", a *La era de la Información. Economía, sociedad y cultura*. Vol. II. Madrid. Alianza Editorial, p. 159-269.
- CARRASCO, C., ALBART, A. et al (2003). *Tiempos trabajos y flexibilidad: una cuestión de género*. Madrid. Instituto de la Mujer.
- COMISSIÓ EUROPEA (2004). *La situación social en la Unión Europea*. Perspectivas 2004. Brussel·les.
- COUNCIL OF EUROPE (2003). *Demographic Yearbook 2003*. Ed. Council of Europe.
- DEPARTAMENT DE BENESTAR I FAMÍLIA (2005). *Guia de prestacions familiars*. Barcelona. Generalitat de Catalunya.
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2003). *Polítiques de suport a les famílies: una proposta des del món local*. Barcelona. Diputació de Barcelona.
- DUMON, W. (1987). "La politique familiale en Europe Occidentale. Une reflexion sociologique", a *L'Année Sociologique*, vol. 37.
- ESPING-ANDERSEN, G. (1993). *Los tres mundos del Estado del bienestar*. València. Ed. El Magnànim.
- EUROSTAT (1995). *Statistiques en bref. Population et conditions sociales*. Núm. 5. Luxemburg.
- EUROSTAT (2004). *European Social Statistics. Social protection. Expenditure and Receipts. 1994-2002*. European Commission.
- EUROSTAT (2004). *Statistiques de populations 2004*. Communautés Européennes.
- FLAQUER, L. (1997). *El destino de la familia*. Barcelona. Ed. Ariel.
- FLAQUER, L. (1999). *La estrella menguante del padre*. Barcelona. Ed. Ariel.
- FLAQUER, L. (2000). *Les polítiques familiars des d'una perspectiva comparada*. Barcelona. Col. Estudis, núm. 3. Fundació La Caixa.
- FLAQUER, L. (2001). *Family Policy and Welfare State*. Working Papers ICPS.
- FLAQUER, L. (2003). *Suport a les famílies*. Documents de reflexió estratègica. Barcelona. Departament de Presidència. Generalitat de Catalunya.
- FLAQUER, L. (coord.) (2002). *Sobre la situació de la família a Catalunya. Un intent de diagnòstic*. Barcelona. Departament de Benestar Social. Generalitat de Catalunya.
- FLAQUER, L. (ed.) (2002). *Políticas familiares en la Unión Europea*. Barcelona. Institut de Ciències Polítiques i Socials.

- FLAQUER, L. (2004). "Ley catalana de apoyo a las familias: ¿una oportunidad perdida?" Document de treball de Dret Català, núm. 12.
- FLAQUER, L. (2005). "Polítiques de suport i d'atenció a les famílies" a *Informe 2004. Infància, famílies i canvi social a Catalunya*. Barcelona. Ed. CIIMU.
- FLAQUER, L., OLIVER, E. (2002). "Polítiques de suport a les famílies" a CIIMU *La infància i les famílies a inicis del s. XXI*. Barcelona. Ed. CIIMU.
- FLOR DE MAIG (2002). *La política de suport a les famílies i a la gent gran a Espanya*. Informe per a la Diputació de Barcelona.
- GAUTIER, A. (2004). *Les politiques de planification familiale. Cinq expériences nationales*. París. Centre de Population et développement.
- GIL CALVO, E. (1996). "Los hijos son de la mujer", a CASTAÑO; PALACIOS. *Salud, dinero y amor. Cómo viven las mujeres españolas de hoy*. Madrid. Alianza Editorial.
- HAMMEL; LASLETT (1974). "Comparing household structure over time and between culture a comparative studie", a *Society and History* núm. 13, p. 73-109.
- IGLESIAS DE USSEL, J.; MEIL LANDWERLIN, G. (2001). *La política familiar en España*. Barcelona. Ed. Ariel.
- INE (1994). *Censo de población y viviendas 1991. Metodología. Características de la población que vive en hogares. Resultados autonómicos y provinciales. Catalunya*. Tomo V. Madrid. Instituto Nacional de Estadística.
- INE (2004). *Metodología del censo 2001*. Madrid. Instituto Nacional de Estadística.
- INGLEHART (1977). *La transformación de la intimidad: Sexualidad, amor y erotismo en las sociedades modernas*. Madrid. Ed. Cátedra.
- INSTITUTO DE LA MUJER (2001). *Guía de buenas prácticas para conciliar la vida familiar y profesional*. Madrid. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- LESTHAEGHE, R. (1991). *The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation*. Ponència presentada al Simposi Internacional sobre Mutació del Sistema de Valors a les Societats Europees i Magribines. Organitzat per l'Institut Català d'Estudis Mediterranis.
- LÓPEZ VILLANUEVA, C. (2001). "Estructura familiar i social a la ciutat de Barcelona" a *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 14. Societat Catalana de Sociologia. Institut d'Estudis Catalans, p. 215-237.
- LÓPEZ VILLANUEVA, C. (2002). "Transformacions de la família i les llars a Barcelona i la seva Regió Metropolitana. 1991-1996". Tesi doctoral.
- LÓPEZ VILLANUEVA, C.; PUJADAS, I. (2005). "Hogares y cambios residenciales. La diferenciación espacial de los hogares en la Región Metropolitana de Barcelona", a *Cuadernos geográficos*. Universidad de Granada.
- LÓPEZ, M.T. (2005). "Transformaciones recientes de la familia y políticas familiares en la Unión Europea", a *Papeles de Economía Española*, núm. 104. Fundación de las Cajas de Ahorros, p. 148-166.
- LÓPEZ, M.T.; VALIÑO, A. (2004). *Conciliación laboral y familiar en la Unión Europea*. Madrid. Col. Estudios, núm. 154. Consejo Económico y Social.
- MEIL LANDWERLIN, G. (1999). *La postmodernización de la familia española*. Madrid. Ed. Acento.
- MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES (2005). *Guía de ayuda para las familias 2005*. Madrid. Subdirección General de Familias.
- POAL, G. (1993). "Jubilación no equivale a tercera edad", a *Revista de Treball Social*, núm. 132, p. 35-43.
- REQUENA, M. (1990). "Hogares y familias en la España de los ochenta. El caso de la Comunidad de Madrid", a *REIS*, núm. 51. Madrid. CIS, p. 53-78.
- ROUSSEL, L. (1989). *La famille incertaine*. París. Ed. Odile Jacob.
- ROUSSEL, L. (1995). "La solidaridad intergeneracional. Ensayo de perspectivas", a *REIS*. Madrid. Ed. CSIC, p. 11-24.
- TAPINOS, G. (1999): "Els reptes demogràfics: L'Europa mediterrània i els canvis demogràfics. Hi ha una especificitat pròpia dels països del sud?", a *VVAA: L'espai Mediterrani llatí*. Barcelona. Institut Català de la Mediterrània, p.111-214.
- VALIENTE, C. (1995): "Rejecting the Past: Central Government and Family Policy in Post-Authoritarian Spain (1975-1994)", a HANTRAIS, L.; LETABLIER, M.T (1995). *The family in Social Policy ant Family Policy*. Ed. The Cross - National Research Group European Research Centre Loughborough University of Technology.
- VAN DE KAA, D. (1987). "The Second Demographic Transition", a *Population Bulletin*. Vol. 42, núm. 1. Population Reference Bureau. Washington.

Índex de figures, gràfics, taules i mapes

Figures

Figura 1. Classificació de les llars segons el tipus de famílies (INE)	11
Figura 2. Classificació de les llars segons la seva estructura (INE)	12
Figura 3. Classificació de les llars segons el nombre de famílies (IDESCAT)	12
Figura 4. Classificació de les llars segons proposta de Hammel i Laslett	13
Figura 5. Equivalència entre la classificació de llars utilitzada habitualment pels professionals de serveis socials i la classificació de llars proposada en aquest treball a partir de les fonts censals	13

Gràfics

Gràfic 1. Taxa bruta de nupcialitat. Alguns països d'Europa, 1960-2000	16
Gràfic 2. Edat de la dona en el primer matrimoni. Alguns països d'Europa 1960-2000	17
Gràfic 3. Taxa bruta de divorcis. Alguns països d'Europa, 1960-2000	17
Gràfic 4. Taxa bruta de natalitat. Alguns països d'Europa, 1960-2000	17
Gràfic 5. Índex sintètic de fecunditat. Alguns països d'Europa, 1960-2000	17
Gràfic 6. Edat de la dona al primer fill. Alguns països d'Europa, 1960-2000	17
Gràfic 7. Percentatge de fills de mare no casada. Alguns països d'Europa, 1960-2000	17
Gràfic 8. Mitjana de persones a la llar. Europa, 1981-2001	20
Gràfic 9. Distribució de les llars unipersonals. Europa, 2001	20
Gràfic 10. Evolució de la població. Barcelona, 1900-2004	26
Gràfic 11. Taxes brutes de natalitat i mortalitat. Barcelona, 1900-2004	26
Gràfic 12. Taxes específiques de fecunditat. Barcelona, 1960-2004	27
Gràfic 13. Taxes específiques de fecunditat. Espanya, Catalunya i Barcelona, 2004	27
Gràfic 14. Distribució percentual de fills de mare no casada. Unió Europea, Catalunya i Barcelona, 1990-2004	27
Gràfic 15. Evolució de la immigració i l'emigració. Barcelona, 1950-2004	29
Gràfic 16. Taxes específiques d'immigració i emigració. Barcelona, 2004	29
Gràfic 17. Taxa bruta de nupcialitat. Catalunya i Barcelona, 1975-2004	31
Gràfic 18. Taxes específiques de nupcialitat per edat i sexe. Barcelona i Catalunya, 2004	31
Gràfic 19. Taxes específiques de primeres i segones núpcies. Barcelona, 2001	31
Gràfic 20. Proporcions específiques segons l'estat civil. Homes. Barcelona, 2001	31
Gràfic 21. Proporcions específiques segons l'estat civil. Dones. Barcelona, 2001	31
Gràfic 22. Matrimonis segons el tipus de celebració. Barcelona, 1976-2004	31
Gràfic 23. Taxes de creixement anual de llars i persones a Barcelona en comparació amb Catalunya i Espanya, 1991-2001	34
Gràfic 24. Distribució de les llars segons el nombre de persones. Espanya, Catalunya i Barcelona, 2001	35
Gràfic 25. Distribució de les llars segons el nombre de persones. Barcelona, 1991-2001	35
Gràfic 26. Taxa de creixement anual de les llars segons el nombre de persones. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1991-2001	35
Gràfic 27. Taxa de creixement anual de les llars segons el nombre de persones. Barcelona, 1991-2001	35
Gràfic 28. Taxa anual de creixement de les llars familiars i no familiars. Barcelona, 1991-2001	37
Gràfic 29. Taxa de creixement anual de les llars segons el tipus. Barcelona, 1981-1991 i 1991-2001	40
Gràfic 30. Taxa de creixement anual de les llars segons el tipus. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1981-1991	40

Gràfic 31. Taxa de creixement anual de les llars segons el tipus. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1991-2001	40
Gràfic 32. Taxa de creixement anual de les llars i les persones. Barcelona, 1991-2001	40
Gràfic 33. Proporció específica de la població segons el tipus de llar. Homes. Barcelona, 2001	43
Gràfic 34. Proporció específica de la població segons el tipus de llar. Dones. Barcelona, 2001	43
Gràfic 35. Distribució de les llars segons el tipus de nucli desagregat. Barcelona, 2001	47
Gràfic 36. Variació de les llars segons el tipus de nucli. Barcelona, 1991-2001	47
Gràfic 37. Taxa de creixement anual de les llars segons el tipus. Barcelona, 1991-2001	47
Gràfic 38. Població que viu a les llars unipersonals. Barcelona, 1991	50
Gràfic 39. Població que viu a les llars unipersonals. Barcelona, 2001	50
Gràfic 40. Estat civil de les persones que viuen soles. Barcelona, 2001	50
Gràfic 41. Estat civil de les dones que viuen soles. Barcelona, 2001	50
Gràfic 42. Estat civil dels homes que viuen sols. Barcelona, 2001	50
Gràfic 43. Població que viu en llars sense nucli. Barcelona, 1991	52
Gràfic 44. Població que viu en llars sense nucli. Barcelona, 2001	52
Gràfic 45. Població que viu en llars de parelles amb fills. Barcelona, 1991	52
Gràfic 46. Població que viu en llars de parella amb fills. Barcelona, 2001	52
Gràfic 47. Fills que viuen en llars de parella amb fills. Barcelona, 2001	52
Gràfic 48. Població que viu en llars de parella sense fills. Barcelona, 1991	54
Gràfic 49. Població que viu en llars de parella sense fills. Barcelona, 2001	54
Gràfic 50. Parelles de dret. Barcelona, 1991	54
Gràfic 51. Parelles de dret. Barcelona, 2001	54
Gràfic 52. Parelles de fet. Barcelona, 1991	54
Gràfic 53. Parelles de fet. Barcelona, 2001	54
Gràfic 54. Població que viu en llars de mares amb fills. Barcelona, 1991	57
Gràfic 55. Població que viu en llars de mares amb fills. Barcelona, 2001	57
Gràfic 56. Població que viu en llars de pares amb fills. Barcelona, 1991	57
Gràfic 57. Població que viu en llars de pares amb fills. Barcelona, 2001	57
Gràfic 58. Pares i mares de les llars monoparentals. Barcelona, 1991	57
Gràfic 59. Pares i mares de les llars monoparentals. Barcelona, 2001	57
Gràfic 60. Estat civil dels pares i les mares de les llars monoparentals. Barcelona, 2001	58
Gràfic 61. Estat civil de les mares de les llars monoparentals segons l'edat. Barcelona, 2001	59
Gràfic 62. Estat civil dels pares de les llars monoparentals segons l'edat. Barcelona, 2001	59
Gràfic 63. Fills de les llars monoparentals. Barcelona, 2001	59
Gràfic 64. Població que viu en llars extenses. Barcelona, 1991	60
Gràfic 65. Població que viu en llars extenses. Barcelona, 2001	60
Gràfic 66. Població que viu en llars extenses de parella sense fills. Barcelona, 1991	61
Gràfic 67. Població que viu en llars extenses de parella sense fills. Barcelona, 2001	61
Gràfic 68. Població que viu en llars extenses de parella amb fills. Barcelona, 1991.	61
Gràfic 69. Població que viu en llars extenses de parella amb fills. Barcelona, 2001.	61
Gràfic 70. Població que viu en llars extenses de mares amb fills. Barcelona, 1991.	62
Gràfic 71. Població que viu en llars extenses de mares amb fills. Barcelona, 2001.	62
Gràfic 72. Població que viu en llars extenses de pares amb fills. Barcelona, 1991.	62
Gràfic 73. Població que viu en llars extenses de pares amb fills. Barcelona, 2001	62
Gràfic 74. Població que viu en llars múltiples. Barcelona, 1991	62
Gràfic 75. Població que viu en llars múltiples. Barcelona, 2001	62
Gràfic 76. Dimensions de les llars segons la nacionalitat. Barcelona, 2001	65
Gràfic 77. Diferència percentual de distribució entre les llars de persones extracomunitàries i nacionals. Barcelona, 2001	65
Gràfic 78. Diferència percentual de distribució entre les llars de persones comunitàries i nacionals. Barcelona, 2001	65

Gràfic 79. Taxes d'activitat per edats d'homes i dones. Barcelona, 2001	65
Gràfic 80. Relació amb l'activitat de les mares amb almenys un fill menor de tres anys. Monoparentals i mare amb parella. Barcelona, 2001	65

Taules

Taula 1. Mitjana de persones a la llar. Europa, 1981-2001	20
Taula 2. Distribució de les llars segons el tipus. Europa, 2001	20
Taula 3. Indicadors de fecunditat. Unió, Europea, Espanya, Catalunya i Barcelona, 1960-2004	26
Taula 4. Naixements de mares de nacionalitat estrangera. Espanya, Catalunya i Barcelona, 2000-2004	27
Taula 5. Taxes específiques de fecunditat segons l'edat de la mare. Barcelona, 1960-2004	27
Taula 6. Fills de mare no casada. UE, Espanya, Catalunya i Barcelona, 1975-2004	28
Taula 7. Taxes específiques de nupcialitat i edats mitjanes al matrimoni. Barcelona i Catalunya, 2004	30
Taula 8. Taxes brutes de ruptura. Catalunya i Barcelona, 1991-2004	30
Taula 9. Llars. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001	33
Taula 10. Població. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001	33
Taula 11. Creixement absolut de les llars. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001	33
Taula 12. Creixement absolut de població. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001	33
Taula 13. Taxa anual de creixement acumulatiu de les llars. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001	33
Taula 14. Taxa anual de creixement acumulatiu de la població. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001	33
Taula 15. Nombre mitjà de persones per llar. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1970-2001	33
Taula 16. Llars segons el nombre de persones. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1991-2001	34
Taula 17. Distribució de les llars segons el nombre de persones. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1991-2001	34
Taula 18. Percentatges acumulats de les llars segons el nombre de persones. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1991-2001	36
Taula 19. Llars familiars i no familiars i taxa de creixement anual. Barcelona, 1991-2001	37
Taula 20. Llars segons el tipus de nucli. Barcelona, 1981-2001	38
Taula 21. Persones que viuen a les llars segons el tipus de nucli. Barcelona, 1991-2001	38
Taula 22. Distribució de les llars segons el tipus. Espanya, Catalunya i Barcelona, 1981-2001	39
Taula 23. Persones que viuen a les llars segons el tipus de nucli. Catalunya, 1991 i 2001	39
Taula 24. Taxa anual de creixement de les llars. Barcelona, 1981-2001	40
Taula 25. Proporció d'homes que viuen en llars segons l'edat i el tipus de nucli. Barcelona, 2001	42
Taula 26. Proporció de dones que viuen en llars segons l'edat i el tipus de nucli. Barcelona, 2001	42
Taula 27. Llars i població segons el tipus de nucli desagregat. Distribució i creixement anual. Barcelona, 1991-2001	46
Taula 28. Proporció de persones que viuen en llars sense nucli segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001	50
Taula 29. distribució de les persones que viuen soles segons l'estat civil. Barcelona, 2001	51
Taula 30. Proporció de persones que viuen en llars sense nucli segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001	51
Taula 31. Proporció de persones que viuen en llars de parella sense fills segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001	55
Taula 32. Parelles de dret segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001	55
Taula 33. Parelles de fet segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001	55

Taula 34. Pares i mares de les llars monoparentals segons grans grups d'edat. Barcelona, 1991 i 2001	58
Taula 35. Proporció d'homes i les dones generadors de nuclis monoparentals segons l'estat civil. Barcelona, 2001	58
Taula 36. Fills de les llars monoparentals. Barcelona, 2001	58
Taula 37. Distribució del nombre de fills de les llars monoparentals. Barcelona, 2001	58
Taula 38. Distribució de la població que viu en llars extenses segons grans grup d'edat. Barcelona, 2001	60
Taula 39. Distribució de les llars segons tipus i nacionalitat. Barcelona, 2001	64
Taula 40. Relació amb l'activitat dels homes i les dones de les llars de parelles amb fills, amb almenys un menor de tres anys. Barcelona, 2001	64
Taula 41. Nivell d'instrucció de les mares de les llars monoparentals amb almenys un menor de tres anys. Barcelona, 2001	64
Taula 42. Relació amb l'ocupació de les mares monoparentals amb almenys algun fill menor de tres anys. Barcelona, 2001	65 69
Taula 43. Mitjana de persones a la llar per districtes. Barcelona, 1991-2001	67
Taula 44. Distribució de les llars segons el nombre de persones, per districtes. Barcelona, 1991	69
Taula 45. Distribució de les llars segons el nombre de persones, per districtes. Barcelona, 2001	69
Taula 46. Distribució de les llars segons el tipus de nucli, per districtes. Barcelona, 1991	70
Taula 47. Percentatge de llars segons el tipus de nucli, per districtes. Barcelona, 1991	70
Taula 48. Distribució de les llars segons el tipus de nucli, per districtes. Barcelona 2001	71
Taula 49. Percentatge de llars segons el tipus de nucli, per districtes. Barcelona, 2001	71
Taula 50. Taxa d'increment anual de les llars segons el tipus. Barcelona, 1991-2001	71

Mapes

Mapa 1. Taxa anual de creixement de les llars per districtes. Barcelona, 1991-2001	67
Mapa 2. Mitjana de persones per llar. Barcelona, 2001	67
Mapa 3. Distribució de les llars unipersonals. Barcelona, 1991	72
Mapa 4. Distribució de les llars unipersonals. Barcelona, 2001	72
Mapa 5. Distribució de les llars sense nucli. Barcelona, 1991	72
Mapa 6. Distribució de les llars sense nucli. Barcelona, 2001	72
Mapa 7. Distribució de les llars de parelles sense fills. Barcelona, 1991	72
Mapa 8. Distribució de les llars de parelles sense fills. Barcelona, 2001	72
Mapa 9. Distribució de les llars de parelles amb fills. Barcelona, 1991	73
Mapa 10. Distribució de les llars de parelles amb fills. Barcelona, 2001	73
Mapa 11. Distribució de les llars monomarentals. Barcelona, 1991	73
Mapa 12. Distribució de les llars monomarentals. Barcelona, 2001	73
Mapa 13. Distribució de les llars extenses i múltiples. Barcelona, 1991	73
Mapa 14. Distribució de les llars extenses i múltiples. Barcelona, 2001	73